

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

РОЩУПКІН СЕРГІЙ ВІКТОРОВИЧ

УДК 342.951

ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ
ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОМ ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО ОДЕРЖАННЯ
ПОДАРУНКІВ

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **С.В. Рощупкін**

Науковий керівник **Титко Анна Василівна**, кандидат юридичних наук

Київ – 2020

АНОТАЦІЯ

Рощупкін С.В. Адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2020.

У дисертаційному дослідженні з'ясовано поняття антикорупційні вимоги та заборони щодо обмеження подарунків. Розкрито правовий зміст особливостей адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, ситематизовано принципи притягнення до адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.

Сформульовано поняття мотиву вчинення правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, як особистої зацікавленості, що, в першу чергу, полягає у отриманні особами, уповноваженими на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування, доходів у вигляді грошей, іншого майна, в тому числі майнових прав, пільг, переваг, привілеїв, послуг майнового характеру, результатів виконаних робіт безпосередньо або своїм близьким чи третім особам, які пов'язані бізнес-інтересами чи дружніми стосунками.

З'ясовано, що мета та мотив вчинення правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП повинні бути пов'язані з чітким усвідомленням протиправності вчинення дій всупереч законним заборонам 1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; 2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи; всупереч законним обмеженням 1) перевищення якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день

прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки; 3) якщо не відповідають загально визнаним уявленням про гостинність.

Визначено поняття «діловий подарунок», «офіційний подарунок», «загально визнанні уявлення про гостинність», «пільги», «переваги», «привілеї». Досліджені види подарунків через призму обмежень та заборон, що на них поширюються, на 1) заборонені подарунки; 2) гранично заборонені подарунки; 3) дозволені подарунки; 4) офіційні подарунки. Запропоновано розглядати як різновид заборонених подарунків ті, які даруються третім особам, за вказівкою осіб, зазначених у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції».

З'ясовано особливості настання адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, ми проаналізували специфіку притягнення осіб до відповідальності за конкретні дії, що є наслідками порушення встановлених правил поведінки посадових осіб. В першу чергу, це стосується 1) обмеження щодо одержання подарунків (статті 23); 2) запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними (ст. 24); 3) вимоги щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст.ст. 28-36); вимоги до поведінки осіб, додержання вимог закону та етичних норм поведінки (ст.ст. 37, 38); вимоги щодо неупередженості (стаття 41); 4) заборони на одержання пільг, послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування (стаття 54).

Розглянуто безпосередній об'єкт правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, що охоплює суспільні відносини у сфері дотримання правил етичної поведінки та відповідних антикорупційних вимог, заборон та обмежень під час одержання особами, уповноваженими на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування подарунків.

Таким чином, об'єктивна сторона порушення обмежень щодо одержання подарунків складається з дії – одержання, прохання, вимагання подарунка, причинно-наслідковий зв'язок між одержанням подарунка та суспільно-шкідливими наслідками – використання службових повноважень для задоволення інтересів дарувальника та третіх осіб через прийняття/неприйняття рішень, вчинення/невчинення дій. Активні дії виражаються через вимогу чи прохання подарунку в той час, коли пасивна дія через безпосередньо одержання подарунку.

Акцентовано увагу, що важливим залишається при аналізі об'єкта порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків причинно-наслідкового зв'язку між фактом отримання подарунку та вчиненням або не вчиненням дій або прийняття або неприйняття певних рішень на користь цієї особи або третіх осіб, що обумовлюється службовим становищем одержувача.

Крім того, антикорупційні заборони та обмеження слід розглядати через призму аналізу об'єктивної сторони прапорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, що складається з 1) дій (одержання, прохання, вимагання); 2) суспільно-шкідливі наслідки у вигляді неправомірно прийнятих рішень чи вчинення дій, що здійснюватися в умовах конфлікту інтересів; 3) причинно-наслідкові зв'язки між одержанням подарунку та фактом використання делегованих державою повноважень; 4) спосіб вчинення правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП – безпосередньо або через третіх осіб. З'ясовано, що не менш важливою складовою об'єктивної сторони порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків залишається спосіб вчинення – безпосереднє вимагання, прохання чи одержання чи через третіх осіб.

За результатами дисертаційного дослідження встановлено, що ключовими ознакам відмежування цих двох понять виступає 1) попередня домовленість про отримання неправомірної вигоди за вчинення/невчинення певних дій та прийняття/неприйняття управлінських рішень; 2) встановлений розмір

допустимого подарунку та неправомірної вигоди; 3) спосіб одержання подарунку – безпосередньо або через третіх осіб; 4) мотив прийняття подарунку не завжди носить корисливий характер на відміну від неправомірної вигоди, що має також і спеціальну мету.

З'ясовано особливості притягнення до адміністративної відповідальності за порушення порядку одержання подарунків в країнах Західної Європи та США.

Встановлено, що правила регулювання одержання подарунків належить до сфери регулювання кодексів етичних правил поведінки держаних службовців. Визначених адміністративних норм щодо притягнення до відповідальності за одержання подарунків публічними посадовими особами немає, натомість існують зводи правил етичної поведінки державних службовців, кодекси етики з чітким переліком заборон на одержання подарунків.

В деяких країнах існують вартісні обмеження дозволених подарунків (Швеції, Бельгії, Данії, Великобританії, Швейцарії), інша категорія країн не має жодних видів відповідальності через досить низький рівень толерантності до корупції (Данія, Швеція, Норвегія, Фінляндія). Натомість у Великобританії, Румунії, Франції, Бельгії, Словаччині, одержання подарунків належать до кримінально караного діяння – хабарництва та торгівлі впливом.

Ключові слова: адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, антикорупційні заборони та обмеження щодо одержання подарунків, загальновизнані уявлення про гостинність, офіційні та ділові подарунки, причинно-наслідкові зв'язки, спеціальний мотив та мета, особи, уповноважені на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування.

SUMMARY

Roshchupkin S. Administrative liability for violation of statutory restrictions on receiving gifts. – *Qualification scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.07 – Administrative Law and Process; Finance Law; Information Law. National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2020.

The dissertation research clarifies the concepts of anti-corruption requirements and prohibitions on restricting gifts. The legal content of the peculiarities of administrative liability for violation of the restrictions on the receipt of gifts established by law is revealed, the principles of bringing to administrative responsibility for violation of the restrictions on the receipt of gifts established by law are systematized.

The notion of the motive of commission of the offense provided by Art. 172-5 KUPAP, as personal interest, which, first of all, consists in receiving by the persons authorized to carry out functions of the state and local governments, incomes in the form of money, other property, including property rights, privileges, advantages, privileges, property services, the results of work performed directly or to their relatives or third parties who are related by business interests or friendly relations.

It was found that the purpose and motive of the offense under Art. 172-5 of the Code of Administrative Offenses should be associated with a clear awareness of the illegality of actions contrary to legal prohibitions 1) in connection with the implementation of such persons activities related to the performance of state or local government functions; 2) if the donor is subordinated to such a person; contrary to legal restrictions 1) excess if the value of such gifts does not exceed one subsistence minimum for able-bodied persons, set on the day of acceptance of the gift, once, and the total value of such gifts received from one person (group of persons) during the year does not exceed two subsistence minimums, established

for an able-bodied person on January 1 of the year in which the gifts are accepted;
3) if they do not correspond to the generally accepted notions of hospitality.

The concepts of "business gift", "official gift", "generally accepted notions of hospitality", "benefits", "advantages", "privileges" are defined. Investigated types of gifts through the prism of restrictions and prohibitions that apply to them, 1) prohibited gifts; 2) extremely forbidden gifts; 3) permitted gifts; 4) official gifts. It is proposed to consider as a kind of prohibited gifts those given to third parties, on the instructions of the persons specified in paragraphs 1, 2 of the first part of Article 3 of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption".

The peculiarities of the onset of administrative liability for violation of the restrictions established by law on the receipt of gifts under Art. 172-5 of the Code of Administrative Offenses, we analyzed the specifics of bringing individuals to justice for specific actions that are the consequences of violating the established rules of conduct of officials. In the first place, this applies to 1) restrictions on the receipt of gifts (Article 23); 2) prevention of receiving an illegal benefit or gift and handling them (Article 24); 3) requirements for the prevention and settlement of conflicts of interest (Articles 28-36); requirements for the conduct of persons, compliance with the law and ethical standards of conduct (Articles 37, 38); impartiality requirements (Article 41); 4) prohibitions on the receipt of benefits, services and property by public authorities and local governments (Article 54).

The direct object of the alleged offense is considered Art. 172-5 of the Code of Administrative Offenses, which covers public relations in the field of compliance with the rules of ethical conduct and relevant anti-corruption requirements, prohibitions and restrictions when persons authorized to perform the functions of the state and local governments receive gifts.

Thus, the objective side of the violation of restrictions on receiving gifts consists of action – receiving, requesting, demanding a gift, the causal link between receiving a gift and socially harmful consequences - the use of official powers to satisfy the interests of the giver and third parties through acceptance / failure to make decisions, committing / failing to act. Active actions are expressed

through the demand or request of a gift at a time when the passive action through the direct receipt of a gift.

Emphasis is placed on the fact that it remains important in the analysis of the object of violation of the statutory restrictions on the receipt of gifts causal link between the fact of receiving a gift and committing or not committing acts or making or not making certain decisions in favor of this person or third parties. official position of the recipient.

In addition, anti-corruption prohibitions and restrictions should be considered through the prism of the analysis of the objective side of the offense under Art. 172-5 of the Code of Administrative Offenses, consisting of 1) actions (receipt, request, extortion); 2) socially harmful consequences in the form of wrongfully made decisions or actions to be taken in conditions of conflict of interest; 3) causal links between the receipt of the gift and the fact of use of the powers delegated by the state; 4) the manner of committing the offense under Art. 172-5 of the Code of Administrative Offenses - directly or through third parties. It was found that no less important component of the objective side of the violation of statutory restrictions on the receipt of gifts remains.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Рощупкін С. В. Актуальні питання обмеження щодо одержання подарунків. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2 (16). С. 224–234.
2. Рощупкін С. В. Система заборон та обмежень щодо одержання дарунків на прикладі законодавства США. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 4 (109). С. 393–401.
3. Рощупкін С. В. Об'єктивна сторона порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 2 (Vol. 1). Р. 161–165. (Словацька Республіка).
4. Рощупкін С. В. Принципи адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 2. Т. 2. С. 128–135.
5. Рощупкін С. В. Співвідношення понять предмета одержання подарунку та неправомірної вигоди. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8 (282). С. 197–202.
6. Рощупкин С. В. Анализ доктринальных подходов к изучению коррупционных правонарушений. *Право и Закон*. 2019. № 1. С. 143–149. (Кыргызская Республика).
7. Рощупкін С. В. Особливості обмеження щодо одержання подарунків в країнах Західної Європи. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8 (286). С. 120–125.
8. Рощупкін С. В. Поняття порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. *Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 12–13 жовт. 2018 р.). Одеса, 2018. С. 85–90.
9. Рощупкін С. В. Обмеження щодо одержання подарунків. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* :

матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2018 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. Ч. 2. С. 413–415.

10. Рошупкін С. В. Поняття «подарунка» через призму вітчизняного законодавства. *Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 21–22 груд. 2018 р.) : у 2 ч. Запоріжжя, 2018. Ч. 1. С. 28–30.

11. Рошупкін С. В. Боротьба з корупцією в США. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 12–13 квіт. 2019 р.). Одеса, 2019. С. 104–107.

12. Рошупкін С. В. Проблеми визначення предмета правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП. *Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 10–11 трав. 2019 р.). Одеса, 2019. С. 91–93.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	12
ВСТУП.....	13
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОМ ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКІВ	25
1.1. Теоретико-методологічні засади дослідження порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.....	25
1.2. Поняття, принципи та правові засади адміністративної відповідальності за правопорушення пов'язані з корупцією	35
1.3. Зміст адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.....	58
Висновки до розділу 1	72
РОЗДІЛ 2. ЮРИДИЧНИЙ СКЛАД ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОМ ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКІВ	75
2.1. Об'єкт порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунку	75
2.2. Об'єктивна сторона порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків	89
2.3. Суб'єкт порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунку	102
2.4. Суб'єктивна сторона порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків в Україні	118
Висновки до розділу 2	126
РОЗДІЛ 3. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОМ ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКІВ	129
3.1. Особливості адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.....	129
3.2. Проблеми кваліфікації порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків	143
3.3. Напрями удосконалення механізму притягнення до адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків	161
Висновки до розділу 3	166
ВИСНОВКИ	169
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	177
ДОДАТКИ.....	199

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КУпАП	– Кодекс України про адміністративні правопорушення
КК	– Кримінальний кодекс України
ПВСУ	– Пленум Верховного Суду України
ППВСУ	– Постанова Пленуму Верховного Суду України
ООН	– Організація Об'єднаних Націй
ОЕСР	– Організація економічного співробітництва та розвитку
ВРУ	– Верховна Рада України
ВСУ	– Верховний Суд України
КМУ	– Кабінет Міністрів України
НАЗК	– Національне агентство з питань запобігання корупції
р.	– Рік
розд.	– Розділ
гл.	– Глава
ст.	– Стаття
ч.	– частина
абз.	– Абзац
с.	– сторінка
дод.	– додаток

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Україна, з огляду на особливості історичного розвитку й неоднозначну геополітичну ситуацію, поєднує як сучасні перспективні напрями вдосконалення та репрезентації сучасної демократичної держави, так й атавізми колишньої радянської епохи. Одним з таких рудиментів залишається корупція в усіх її виявах. Саме вона є одним з найвагоміших дискредитаційних чинників, що позначається на побудові справедливого громадянського суспільства. Це своєю чергою активізує постійну роботу з удосконалення політичних інституцій у контексті протидії корупційним правопорушенням і правопорушенням, пов'язаним із корупцією.

Корупція охопила всі сфери суспільного життя, набула значних масштабів, що засвідчує градація видів корупції на політичну, високорівневу та побутову. Запорукою ефективної боротьби з корупційними виявами має стати формування ефективних механізмів протидії на всіх рівнях суспільно-політичного життя. Тому корупційні вияви – від кримінальних корупційних і до адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, – мають негативну тенденцію впливу на весь державний апарат, передусім – на посадових осіб, що уповноважені на виконання функцій держави й органів місцевого самоврядування, як представників механізму державного управління.

Прохання, одержання чи вимагання подарунків посадовими особами прирівнюються до виявів корупції, оскільки такий намір формується в уповноважених осіб на підставі корисливого мотиву, а використання державно-владних повноважень у власних особистих інтересах спричиняє упередженість у прийнятті рішень, що й сприяє формуванню корупційного середовища.

В Україні за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків встановлено адміністративну відповідальність (ст. 172-5 КУпАП), проте, згідно з Міжнародним кодексом поведінки державних посадових осіб, останні не повинні домагатися отримання прямо чи опосередковано будь-яких подарунків чи інших знаків уваги, які можуть позначатися на виконанні ними своїх функцій, здійсненні обов'язків і прийнятті рішень¹.

Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, стали вагомим чинником формування корупційного фону в Україні, зокрема, одним із ключових факторів стало вчинення саме порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172-5 КУпАП). Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) 2017 року склало 155 протоколів про адміністративні правопорушення, з них за ст. 172-7 КУпАП – 147 протоколів; за 172-4 КУпАП – сім; за ст. 172-5 КУпАП – один. 2018 року до суду направлено 471 протокол про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, серед яких за ст. 172-7 КУпАП складено 489 протоколів, за ст. 172-4 КУпАП – дев'ять, за ст. 172-5 КУпАП – три².

У першому кварталі 2019 року НАЗК проводило 378 перевірок щодо дотримання антикорупційного законодавства. За результатами перевірок і на підставі отриманої інформації складено та направлено до суду 139 протоколів про адміністративні правопорушення, з яких: 122 – за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; п'ять – за порушення обмежень щодо сумісництва й суміщення з іншими видами діяльності; чотири – за порушення встановлених законом обмежень щодо

¹ Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_788.

² Плани та звіти. Національне агентство з питань запобігання та протидії корупції : [сайт]. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/pro-nazk/plany-ta-zvity/>.

одержання подарунків; вісім – за невиконання законних вимог (приписів) НАЗК³.

Найменшу кількість протоколів складають саме про правопорушення, пов'язані з обмеженням щодо одержання подарунку, а це може бути зумовлено: 1) низьким рівнем виявлення та документування таких правопорушень; 2) неефективною роботою уповноважених органів з питань протидії та запобігання корупції (Національної поліції, органів прокуратури, НАЗК); 3) недостатньо напрацьованою правозастосовною практикою та низьким рівнем праворозуміння тощо.

Посилений інтерес до цієї тематики засвідчують наявні науково-теоретичні напрацювання. Доктринальні розробки з проблематики корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних із корупцією, здійснили такі науковці: С. Алфьоров, О. Банчук, С. Братель, А. Гайдук, В. Глушков, Р. Гречанюк, Ю. Грошевий, О. Джафарова, О. Дудоров, З. Загинеї, Т. Ільєнок, Д. Йосифович, М. Камлик, О. Клок, В. Луцик, М. Мельник, Є. Панфілов, С. Рівчаченко, С. Рогульський, Є. Соболев, В. Сташис, О. Терещук, А. Титко, О. Ткаченко, В. Тютюгін, Т. Хабарова, М. Хавронюк, І. Яцків та ін.

На міжнародному рівні проблематику запобігання корупції вивчали Дж. Абуєві, С. М. Алам, Д. Бейлі, Г. Беккер, Р. Вільямс, К. Дарден, М. Джонстон, Д. Кауфман, І. Крастев, П. де Леон, Н. Лефф, К. Лейес, Е. Мак Кітрік, П. Мауро, Л. Пеллегріні, С. Роуз-Еккерман, Р. Солтман, Дж. Тіроль, С. Тіхонен, С. Уїдмалм, А. Хайденхаймер, Дж. Хеллман, Л. Шеллі, А. Шляйфер та ін.

З-поміж найпроблемніших питань кваліфікації правопорушень за ст. 172-5 КУпАП слід виокремити такі: 1) розмежування предмета

³ У I кварталі 2019 року НАЗК склало 139 адмінпротоколів і внесло 27 приписів за порушення законодавства щодо запобігання конфлікту інтересів та інших порушень Закону України «Про запобігання корупції». URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/u-i-kvartali-2019-roku-nazk-sklalo-139-adminprotokoliv-ta-vneslo-27-prypysiv-za-porushennya-zakonodavstva-shhodo-zapobigannya-konfliktu-interesiv-ta-inshyh-porushen-zakonu-ukrayiny-pro-zapobigannya-ko/>.

подарунка та неправомірної вигоди; 2) встановлення «сірої зони» під час одержання подарунків суб'єктами відповідальності за порушення антикорупційного законодавства, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією; 3) визначення корупційного мотиву та спеціальної мети як елементів суб'єктивної сторони порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків; 4) встановлення особливостей притягнення до адміністративної відповідальності посадових осіб за отримання подарунків у країнах Західної Європи та США; 5) дослідження проблеми кваліфікації правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП; 6) з'ясування основних тенденцій застосування норми ст. 172-5 КУпАП під час ухвалення судових рішень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015; Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015; Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженої Указом Президента України від 14 березня 2016 р. № 92/2016; Плану законодавчого забезпечення реформи в Україні, схваленої постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 р. № 509-VIII; Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р.; Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук на 2019-2023 рр., затверджених постановою президії Національної академії наук України від

30 січня 2019 р. № 30 (п. 3.4.2.5); Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр. (п. 1.2 додатка 1, п. 3.12 додатка 3, п. 6.9 додатка 6), затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275; Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр., затверджених рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 26 грудня 2017 р. (протокол № 28/1).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 30 вересня 2015 року (протокол № 19) й уточнена 24 квітня 2019 року (протокол № 8).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження – вивчити й систематизувати наявні наукові джерела, узагальнити положення чинного законодавства, практику його застосування та іноземний досвід за обраною темою, на підставі чого здійснити комплексний аналіз юридичного складу порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, передбачених ст. 172-5 КУпАП та окремими нормами Закону України «Про запобігання корупції» (ст. 23–24); виявити прогалини правозастосовної діяльності в контексті притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, передбачене ст. 172-5 КУпАП, і сформулювати власні пропозиції з удосконалення законодавства.

Для досягнення окресленої мети необхідно було виконати такі *завдання*:

- визначити теоретико-методологічні засади адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків в Україні;
- виокремити особливості адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків;
- висвітлити поняття та ознаки елементів юридичного складу порушення передбачених законом обмежень щодо одержання подарунків;

- з'ясувати характерні риси об'єкта й об'єктивної сторони складу порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків;
- проаналізувати правовий зміст поняття «подарунок» у зіставленні з терміном «неправомірна вигода» як суміжних категорій за низкою ознак часткового збігу;
- схарактеризувати особливості суб'єкта та суб'єктивної сторони порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків;
- окреслити на підставі аналізу судової практики найпоширеніші правозастосовні проблеми, що постають під час притягнення до адміністративної відповідальності за порушення встановлених обмежень щодо одержання подарунків;
- розглянути іноземний досвід притягнення до відповідальності публічних посадових осіб за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків;
- сформулювати пропозиції з удосконалення антикорупційного й адміністративного законодавства в частині притягнення до відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у зв'язку із притягненням до адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.

Предмет дослідження – адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.

Методи дослідження. З огляду на мету й задачі дослідження, використано загальнонаукові та спеціальні методи вивчення правових явищ і процесів. *Діалектичний метод* використано для з'ясування ключових антикорупційних норм у сфері запобігання корупції, аналізу процесу формування адміністративного механізму протидії корупції через систему встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (розділ 1). *Логіко-семантичний метод* застосовано під час дослідження ключових понять антикорупційного законодавства, серед яких «подарунок»,

«неправомірна вигода», «загальновизнані уявлення про гостинність», «пільги», «привілеї», «переваги» тощо, що належать до комплексу дефініцій норми ст. 172-5 КУпАП (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2). *Методи аналізу та синтезу* надали можливість розглянути притягнення до адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків крізь призму загального механізму притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією. *Метод системного аналізу* використано для характеристики адміністративної відповідальності за порушення норми ст. 172-5 КУпАП (розділи 1–3). *Порівняльно-правовий метод* застосовано в процесі вивчення міжнародного досвіду щодо порядку регулювання одержання подарунків публічними посадовими особами (підрозділ 3.1); *метод моделювання* – для розроблення власних пропозицій з удосконалення антикорупційного й адміністративного законодавства (підрозділ 3.3). *Системний підхід* надав можливість визначити основні та факультативні елементи юридичного складу порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (розділ 2). *Метод аналогії* застосовано під час дослідження адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків в Україні та деяких країнах Європи й США (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 3.3). *Теоретико-прогностичний метод* дав змогу сформулювати власне бачення стосовно необхідності внесення нових заборон та обмежень до антикорупційного законодавства в частині одержання подарунків (розділи 2–3). *Формально-логічний метод* використано для формулювання законодавчих пропозицій з удосконалення адміністративно-правового механізму притягнення до різних видів юридичної відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією (розділи 2, 3). За допомогою *методу абстрагування* виокремлено ключові ознаки об'єктивної та суб'єктивної сторін юридичного складу правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП (підрозділи 2.1, 2.2). *Метод герменевтики* дав змогу визначити специфічні риси

адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (підрозділ 1.3, розділ 2). *Методи контент-аналізу та прогнозування* використано під час розроблення пропозицій до законодавчих положень, які визначають порядок одержання подарунків особами, уповноваженими на виконання функцій органів державної влади та місцевого самоврядування (розділи 2, 3). *Соціологічні й статистичні методи* застосовано під час збирання, опрацювання та узагальнення емпіричного матеріалу з проблемних питань антикорупційного законодавства (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять дані офіційної статистики Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України та НАЗК упродовж 2015–2019 років; 191 постанова у справах про адміністративні правопорушення, винесених судами України за ст. 172-5 КУпАП КУпАП України, що містяться у Єдиному реєстрі судових рішень у період з 2015 по 2019 роки; дані анкетування 300 респондентів-юристів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація за змістом розглянутих питань є одним з перших в адміністративно-правовій науці комплексних наукових досліджень, у якому з'ясовано особливості адміністративної відповідальності за порушення обмежень, передбачених ст. 172-5 «Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків» КУпАП, і положень Закону України «Про запобігання корупції».

На підставі здійсненого дослідження розроблено низку концептуальних положень, висновків і пропозицій, що мають важливе значення не лише для теорії адміністративного права та процесу, а й для правозастосування, а саме:

вперше:

– визначено характерні ознаки елементів юридичного складу порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків як обов'язкових об'єктивних та суб'єктивних, так і факультативних (корупційного мотиву й мети);

- сформульовано власне визначення поняття «встановлені законом обмеження щодо одержання подарунків» через систему порушення антикорупційних вимог і заборон;

- здійснено спробу розмежувати суміжні поняття «подарунок» (як предмет адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією) і «неправомірна вигода» на підставі ознак часткового збігу;

- проведено компаративістський аналіз регулювання порядку одержання подарунка публічними посадовими особами в деяких країнах Західної Європи (Австрія, Бельгія, Велика Британія, Італія, Іспанія, Німеччина, Норвегія, Фінляндія, Франція, Швейцарія, Швеція), а також США та Канаді;

- сформульовано пропозиції стосовно доцільності розроблення та впровадження окремої декларації про одержані подарунки особами, що виконують функції органів державної влади й місцевого самоврядування, особами, прирівняними до них, а також особами, які постійно чи тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також іншими особами, які не є службовими особами та виконують роботу чи надають послуги на підставі договору з підприємством, установою, організацією;

- обґрунтовано необхідність змінити диспозицію ст. 172-5 «Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків» КУпАП;

- сформульовано пропозиції внести зміни до законів України «Про запобігання корупції», «Про державну службу», КУпАП, що стосуються порядку декларування подарунків посадовими особами та внесення інформації про них до декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави й органів місцевого самоврядування;

удосконалено:

- визначення поняття мотиву порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунка як особистої зацікавленості, що полягає передусім в отриманні особами, уповноваженими на виконання функцій держави й органів місцевого самоврядування, доходів у вигляді грошей, іншого майна, зокрема майнових прав, пільг, переваг, привілеїв, послуг майнового характеру, результатів виконаних робіт безпосередньо або близьким чи третім особам, які пов'язані бізнес-інтересами чи дружніми стосунками;

- систематизацію суб'єктів відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків залежно від виконуваних функцій органів державної влади та місцевого самоврядування з подальшим виокремленням категорії суб'єктів, які постійно, тимчасово чи за спеціальними повноваженнями здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно або тимчасово обіймають посади в органах державної влади чи органах місцевого самоврядування;

- класифікацію видів подарунків як предметів правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, залежно від видів антикорупційних заборон й обмежень, що на них поширюються, серед яких: 1) заборонені подарунки; 2) гранично заборонені подарунки; 3) дозволені подарунки; 4) офіційні подарунки;

дістало подальший розвиток:

- визначення підстав адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (фактичної, нормативної та процесуальної);

- виокремлення ознак розмежування подарунка як предмета правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, і неправомірної вигоди як предмета злочину, передбаченого ст. 368 КК України;

- аналіз ключових характеристик подарунка, що відповідає критеріям загальновизнаних уявлень про гостинність: 1) не є системними та

постійними; 2) не впливають на прийняття рішень і вчинення дій з використанням власних службових повноважень; 3) не перевищують розмір одного прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого на день прийняття подарунка;

– дослідження важливості встановлення мотиву та мети задля правильної кваліфікації адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, загалом і порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків;

– встановлення ключових помилок під час винесення судових рішень у справах про порушення заборон щодо одержання подарунків шляхом систематизації та групування рішень судової практики.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані та викладені в дисертації положення, висновки та пропозиції впроваджено у:

– *правотворчу діяльність* – під час підготовки змін і доповнень до КУпАП, законів України «Про запобігання корупції», «Про Національне антикорупційне бюро України» (акт впровадження Інституту законодавства Верховної Ради України від 28 грудня 2018 р. № 22/617-1-15);

– *науково-дослідну роботу* – положення та висновки дисертації можуть взяті за основу для формування проблематики протидії корупції в Україні в контексті розробки антикорупційної стратегії;

– *освітній процес* – під час викладання навчальних дисциплін «Адміністративна діяльність», «Адміністративне право України», «Адміністративний процес», «Адміністративно-деліктне право», а також підготовки навчальних посібників, лекцій, методичних рекомендацій (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 12 липня 2019 року);

– *правозастосовну діяльність* – з метою підвищення ефективності діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та інших юридичних осіб публічного права, які уповноважені здійснювати заходи із

запобігання порушенням встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дослідження оприлюднені автором у виступах на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення» (м. Одеса, 12–13 жовтня 2018 року); «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (м. Київ, 7 грудня 2018 року); «Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини» (м. Запоріжжя, 21–22 грудня 2018 року); «Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті» (м. Одеса, 12–13 квітня 2019 року); «Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні» (м. Одеса, 10–11 травня 2019 року).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження, сформульовані в дисертації, відображено в 12 наукових публікаціях, серед яких п'ять статей – у журналах, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, дві статті – в іноземних наукових періодичних виданнях (Киргизька Республіка та Словацька Республіка), а також п'ять тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОМ ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКІВ

1.1. Теоретико-методологічні засади дослідження порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків

Вивченням проблемами корупції як явища загалом та адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, зокрема. Правопорушення, пов'язані з корупцією, розглядали через призму кримінально караних діянь та таких, що тягнуть за собою накладення адміністративних стягнень, тому однозначного підходу до вивчення цієї тематики на сьогодні немає.

Проблеми правового регулювання обмежень щодо одержання подарунку належить до антикорупційного механізму регулювання, що в першу чергу, регулюється нормами Закону України «Про запобігання корупції», нормами кримінального та адміністративного законодавства.

Першою вагомою працею з вивчення корупції стала робота М.І. Мельника, який у своєму монографічному дослідженні «Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії)» дослідив питання причин та умови походження корупції, причинно-наслідкові зв'язки між умовами виникнення корупції в Україні та формуванням негативних соціально-економічних наслідків в Україні, а також доктринальні підходи до визначення поняття «корупції», антикорупційної діяльності держави тощо [82].

Не менш важливою роботою у сфері дослідження антикорупційної діяльності стала дисертація «Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні» С. Рогульського, в основі якої лежала проблематика дослідження також дефініції корупції, причин та умов вчинення корупційних діянь, адміністративно-правових заходів боротьби з корупцією в Україні, а також з'ясуванню поняття корупції, корупційних адміністративних

правопорушень, методів боротьби з корупцією. Особливостями дослідження в цій дисертації стало саме вивчення поняття адміністративно-правових заходів боротьби з корупцією, а також формування класифікації заходів адміністративного примусу в сфері боротьби з корупцією [123, с. 19].

Досить схожою стала дисертаційна робота Р. Тучака «Адміністративно-правові засади боротьби з корупцією» [156], особливістю цієї роботи стало формування пропозиції систематизації функціональних обов'язків органів, уповноважених у сфері боротьби з корупцією з метою виділення ключових напрямів взаємодії антикорупційних органів та вивчення компетенції органів, уповноважених здійснювати боротьбу з корупцією. Окрема увага в роботі була приділена дослідженню питання підвищення рівня нетерпимості громадян до корупційних явищ, а також формуванню відповідного рівня правової культури.

Більш детально ключові особливості адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення у своєму дисертаційному дослідженні розглядав О.В. Терещук «Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення», який у своєму дисертаційному дослідженні зробив ряд висновків, серед яких пропозиція розглядати корупцію через призму дуальності як 1) виконання функцій держави, спрямовані на особисте збагачення, 2) стійкий зв'язок представників владно-управлінських структур зі злочинним середовищем і сприяння йому у проведенні протиправної діяльності за рахунок використання наданих державою повноважень [93].

С.М. Алфьоров у своєму дисертаційному дослідженні «Адміністративно-правовий механізм протидії корупції в органах внутрішніх справ» вперше озвучив проблему щодо суб'єктивних та об'єктивних детермінантів вчинення корупційних правопорушень, зосередивши увагу на внутрішніх спонуканнях суб'єктів корупційних правопорушень та їх зовнішніх атрибутів посадового становища.

Також, С.М. Алфьоров важливу роль у роботі відвів визначенню корупційного правопорушення, вчинюваного працівниками ОВС, як прийняття управлінського рішення, яке характеризується незаконністю, необґрунтованістю або незабезпеченістю гласності (відкритості) підготовки та

прийняття, яке стосується широкого загалу як працівників органів внутрішніх справ, так і громадян, працівником ОВС з метою одержання неправомірної вигоди або внаслідок прийняття (вимагання, обіцянки, пропозиції) такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно внаслідок обіцянки (пропозиції) чи надання неправомірної вигоди працівнику ОВС або на його вимогу іншим фізичним чи юридичним особам та пов'язано із протиправним використанням наданих йому службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей [5]. Такі висновки в подальшому служили платформою для вивчення умов поширенню корупції, причин та умов виникнення та її наслідків у середовищі осіб, які обіймають відповідальне та особливо відповідальне становище.

О.Є. Панфілов у своєму дисертаційному дослідженні «Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення в Україні» [93] досліджував питання суспільної небезпеки як основного критерію розмежування злочинів та адміністративних правопорушень, зокрема відмінність між одержанням подарунку як адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, та неправомірної вигоди як кримінального корупційного правопорушення. Наступним не менш важливим висновком, який був виведений у цій роботі стало також положення щодо того, що суб'єктивна сторона адміністративного корупційного правопорушення характеризується умисною формою вини, а корисливий мотив є факультативною ознакою цього правопорушення, що в деяких випадках може визнаватися як обов'язкова ознака у визначених адміністративних корупційних правопорушеннях.

Також О.Є. Панфілов вперше у своєму дисертаційному дослідженні «Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення в Україні» здійснив спробу охарактеризувати юридичних складів: порушення обмежень щодо використання службового становища (ст. 172-2 КУпАП); пропозиція або надання неправомірної вигоди (ст. 172-3 КУпАП); порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви) (ст. 172-5 КУпАП); неправомірне використання державного майна (ст. 184-1 КУпАП).

Висновок, який у дисертаційному дослідженні Є.В. Панфілов зробив ми використали для дослідження проблемних питань розмежувань вартості

подарунку та неправомірної вигоди, як обов'язкового предмета об'єктивної сторони порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунку та одержання неправомірної вигоди.

О.В. Клок у своїй дисертаційній роботі «Протидія корупційним правопорушенням засобами адміністративного права» наводить висновки щодо правової регламентації внесення подарунку одержаному в ході реалізації функцій держави у відповідну базу даних і передані державі для подальшої їх реалізації.

Крім того, автором запропоновано вперше здійснити класифікацію адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, за наступними групами: 1) за метою скоєння правопорушення на корупційні правопорушення «приватного характеру» та на «альтруїстичні» корупційні правопорушення»; 2) за суб'єктним складом – корупційні правопорушення, які вчиняються особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: принципали, агенти, клієнти, посередники, – корупційні правопорушення скоєні особами, прирівняними до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, – особи, що постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, відповідно до закону [61]

У кваліфікаційній роботі «Адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні» Т.В. Хабарової здійснено спробу розглянути саме адміністративні норми запобігання корупційним правопорушенням, автором удосконалено знання щодо основних заходів запобігання корупції, серед яких обмеження щодо одержання подарунків. Т.В. Хабарова як і вище зазначені вчені вважала, що ключовою особливістю подолання корупції як кризового явища повинна стати саме система правопросвітницьких заходів, які б сприяли формуванню у свідомості посадових осіб морально-етичних установок та переконань щодо запобігання корупції, оскільки в

антикорупційному механізмі чимало положень, які стосуються саме суб'єктивних вимог, що залежать від волі осіб.

Так, Т.В. Хабарова вважає, що «коли особа наділяється самостійністю у своїй поведінці, вона не завжди здатна контролювати та стримувати власні дії. Основною умовою досягнення мети антикорупційної політики має також стати запровадження стимулів та належних умов публічної служби» [161].

Окремі проблеми притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, досліджені в дисертаційній роботі Т.С. Курило «Адміністративно-правові засади протидії корупції в сфері здійснення нотаріальної діяльності в Україні», зокрема розглянуто статусу «обмеженої» адміністративної відповідальності нотаріусів, які притягуються за вчинення дій, передбачених ст. 172-5 та ст. 172-7 КУпАП. Так, автором надаються обґрунтовані пропозиції щодо необхідності внесення змін до законодавства про одержання подарунків, розширивши об'єктивну сторону норми ст. 172-5 КУпАП за рахунок внесення дій стосовно правил поводження з отриманими подарунками. Детально досліджені ознаки об'єкту, передбаченого ст. 172-5 КУпАП та ст.172-7 КУпАП, зокрема запропоновано під видовим об'єктом зазначених складів адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, розуміти: 1) суспільні відносини, що виникають у зв'язку з необхідністю дотримання нотаріусами встановлених антикорупційним законодавством обмежень і заборон; 2) суспільні відносини, що виникають у зв'язку з необхідністю виконання нотаріусами встановлених антикорупційним законодавством вимог [76].

Незаконне одержання подарунку та одержання неправомірної вигоди відрізняється у вартістю такого подарунку на момент отримання, що і слугує підставою відмежування адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, та кримінального корупційного правопорушення.

У своєму дослідженні ми також піднімаємо питання розмежування понять «подарунок» як предмету адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, передбаченого ст.172-5 КУпАП та «неправомірно

вигоди» як предмету ряду кримінальних корупційних злочинів (ст.ст. 368, 368-3, 368-4 КК України).

Дисертаційне дослідження Д.Г. Михайленка «Концепція кримінально-правової протидії корупційним злочинам в Україні» розкриває кримінально-правову характеристику давання та одержання хабара, автором наводиться висновок щодо ознак юридичного складу давання та вимагання хабара, зокрема об'єктивної сторони давання хабара як зовнішнього прояву акту злочинної діяльності, що відображається через два складових елемента – давання й одержання хабара, при цьому перше характеризується простою дією (даванням хабара), а друге – складним діянням: дією (одержання хабара), яка обумовлює діяння (дію чи бездіяльність) по службі.

Крім того, автор наводить доктринальну полеміку з приводу предмета вчинення цього злочину, акцентуючи увагу на тому, що предметом хабара може бути не тільки матеріальним але й нематеріальним, головне, такий, що здатний так чи інакше приносити майнову вигоду хабароодержувачу. Також автором проводиться паралель між одержанням подарунку як предметом адміністративного правопорушення та одержанням неправомірної вигоди, що залежить від ознак наявності службових повноважень, мети одержання та визначеного розміру та форми такого подарунку [84]

Монографічне дослідження «Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження» [70] під загальною редакцією І.О. Ревака висвітлює ключові питання виникнення корупції як феномену, причинно-наслідкові зв'язки між виникненням та поширенням корупційних явищ на всіх рівнях соціально-економічної піраміди, зокрема розглянуті адміністративний та економічний метод протидії корупції.

Досить ґрунтовними науковим дослідженням є «Запобігання корупції: методичні рекомендації для місцевих активістів» за загальною редакцією М.І. Хавронюка [57]. В роботі здійснено детальний аналіз антикорупційного законодавства, механізми запобігання та протидії корупції, окрему увагу присвячено громадському контролю як засобу протидії корупції.

Одним із вагомих наукових досліджень стала робота І.В. Діденко «Адміністративна відповідальність за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів», в якій здійснено висновки щодо взаємозв'язку між реальним та потенційним конфліктом, де перший виступає загальним по відношенню до потенційного, перебуваючи у взаємозв'язку цілого і частини, розглянуто необхідність перейняття практики декларування державними службовцями особистого (приватного) інтересу, здійснено аналіз таких явищ як «непотизм», «патронаж», «клієнтелізм», «фаворитизм» та «кронізм» як різновидів конфлікту інтересів [51].

Монографія А.В. Титко «Адміністративна відповідальність поліцейських за порушення вимог фінансового контролю: теорія та практика» стала досить ґрунтовним дослідженням адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, зокрема у дослідженні автором наводиться висновки щодо необхідності законодавчих змін КУпАП в частині перейменування Розділу 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією», що обумовлено саме обґрунтованістю наявності корупційних ознак як гарантії визначення адміністративних правопорушень, що мають корупційну спрямованість, крім того визначені спеціальні ознаки правопорушень, пов'язаних з корупцією [150].

О.О. Гейц у дисертаційному дослідженні «Публічно-правовий механізм протидії корупції в Україні» надав визначення поняття «публічно-правового механізму протидії корупції як різновиду антикорупційного механізму юридичної протидії, що характеризується його використанням уповноваженими суб'єктами у формі діяльності, правового інституту або інструменту», а також здійснив спробу систематизувати антикорупційне законодавство в розрізі зарубіжного досвіду, виокремивши ключові вектори боротьби з корупційними явищами в країнах залежно від їх правової системи [43; 44].

Зарубіжні вчені, серед яких Адам Грейкара (Adam Graycar) та Девід Янчісб (David Jancsicsby) своїй роботі «Давання подарунку та корупція» («Gift Giving and Corruption») розглянули проблеми одержання подарунків в контексті виконання публічними службовцями делегованих державою повноважень.

Зокрема досліджені аспекти відмежування одержання подарунку та завуальованого хабара, так, «коли люди обмінюються подарунками, зміцнюються соціальні зв'язки та створюється взаємність», якщо подарунок одержаний за рахунок власних коштів особи дарувальника, то предметом виступає саме подарунок. У тому випадку, коли дарувальником виступає юридична особа або урядова організація, то слід розглядати під предметом саме хабар [198].

Також питаннями відмежування подарунків як неформальних платежів та давання хабара зокрема у медичній сфері вивчали Андрада Молдован (Andrada Moldovan) та Стівен Ван де Валле (Steven Van de Walle) у своїй роботі «Gifts or bribes? attitudes on informal payments in romanian healthcare» («Подарунки чи хабарі? ставлення до неформальних платежів в румунській сфері охорони здоров'я»). Дослідження присвячене ряду питань, що висвітлюють проблеми циркуляції «неформальних платежів» у вигляді хабарів та подарунків, надання певного виду послуг та привілеїв у сфері охорони здоров'я.

Також питання дарування подарунків досліджували Джефф Галак (Jeff Galak), Джуліан Гіві (Julian Givi1), Еланор Ф. Вільямс (Elanor F. Williams) [207], у своїй роботі «Чому певні подарунки чудово дарувати, але не отримувати: рамки для розуміння помилок в даруванні подарунків» («Why Certain Gifts Are Great to Give but Not to Get: A Framework for Understanding Errors in Gift Giving»), зокрема в частині психологічних основ взаємодії між особою, що дарує (дарувальником) та особою яку обдаровують.

У своїй роботі «Антропологія корупції» («The anthropology of corruption») автори Девід Торселло (Davide Torsello), Бертран Венард (Bertrand Venard) [206] розглядають природу корупції, зокрема зачіпають тему одержання подарунків як складової корупційних схем, які стали поширені у всьому світі. Хабарництво розглянуто як складовий елемент обміну подарунками, що часто суперечить моралі, особливо в періоди швидких економічних і політичних перетворень. Останні стверджують, що «в результаті цілого ряду культурно сформованих практик (дарування подарунків, посередництво, корупційні

мережі, перевищення та зловживання повноваженнями тощо) корупція стає загальновизнаною практикою.

Вивчення антропологічних підходів зарубіжних вчених до поняття подарунків та хабар допомогли побудувати власну систему відмежування цих понять через визначені спільні та відмінні риси у цьому дослідженні.

Сінтія Шоман (Cynthia Schoeman) у своєму дослідженні «Корпоративні подарунки: прийнятна практика проти корупції» («Corporate gifts: acceptable practice vs corruption») [187] чітко відмежовує випадки, коли подарунки підпадають під ознаки неприйнятних, зокрема в таких випадках 1) коли подарунки надається для отримання користі для бізнесу; 2) коли цей процес супроводжується будь-яким прямим або непрямым навіюванням, натяком, «розумінням» або наслідком того, що натомість очікують отримати певний визначений результат; 3) коли дарування покликане діяти як неналежний стимул з метою вчинення неправомірного впливу на одержувача, наприклад, впливати на рішення особи, яку обдаровують; 4) коли подарунок сприймається як неправильний вплив на одержувача.

Стен Бонсінг (Sten Bønsing) та Ларс Бо Лангстед (Lars Bo Langsted) [181] у своєму дослідженні під назвою «Невиправдані подарунки для публічних службовців: адміністративно та кримінально-правовий аналіз» («Undue» gifts for Public Employees: An Administrative and Criminal Law Analysis») окреслюють бачення процесу дарування подарунків як частини корупційного явища. Так, ними наведені висновки щодо відмежування кримінальних та адміністративних санкцій за одержання подарунків та визначений перелік недопустимих подарунків, вивчення «сірої зони», де закінчується поняття «подарунку» та розпочинається інтерпретація поняття «хабар». Авторами також наводяться міркування з приводу порогу ясності, коли подарунок може впливати на прийняття рішень державними службовцями незалежно від вартості [181, с. 163-184].

Міжнародна практика регулювання порядку одержання подарунків публічними посадовими особами відображена у роботі Крістофа Демке (Christoph Demmke) та Тімо Мойланен (Timo Moilanen) «Ефективність доброго

управління та етика центральної адміністрації: оцінка реформи в контексті фінансової кризи» («Effectiveness of good governance and ethics in central administration: evaluating reform outcomes in the context of the financial crisis»). Так розкрито нерозривний зв'язок між конфліктом інтересів та одержанням подарунків публічними посадовими особами через призму порушень етичних правил поведінки публічних посадових осіб. Крім регулювання загальних етичних принципів, подарунків та суміжних переваг на сьогоднішній день є найбільш регламентованою сферою конфлікту інтересів в більшості країн Європи.

В роботі підкреслене значення зв'язку між правилами та стандартами в сфері конфліктів інтересів та одержанням подарунків. Чітка політика регулювання подарунків (так звана нульоватолерантність, що забороняє одержувати подарунки) позитивно впливає на рівень боротьби з корупцією серед посадових осіб. Автор акцентує увагу на тому, що як і конфлікт інтересів, так і одержання подарунків публічними посадовими особами, потребує обов'язкового відкриття для широкого загалу, що повинно бути відображено у декларації одержаних подарунків.

Крім виникнення конфлікту інтересів, в контексті одержання подарунків, до порушень етичних правил також автор відносить підкуп (зловживання державною владою задля приватної вигоди); фаворитизм (непотизм, кронізм, меценатство); шахрайство та крадіжка ресурсів; неналежне використання повноважень (подарунки, надбавки, подяки); зловживання та маніпулювання інформацією (обман чи приховування інформації, порушення конфіденційності інформації); порушення присяги державними службовцями тощо [203].

Як бачимо наведені приклади доктринальних досліджень не є вичерпними та стосуються лише невеликої частки проблемних питань у сфері запобігання корупції. Основні питання, що підняті у вище наведених працях були використані у нашому дисертаційному дослідженні для з'ясування наступних питань: 1) визначення змісту адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків; 2) встановлення зв'язку між одержанням подарунку та корупційними проявами

у сфері державного управління, зокрема зростанням рівня політичної корупції; 3) наведення спеціальних ознак, що характеризують особливості регулювання одержання подарунків посадовими особами; 4) наведення прикладів міжнародної практики регулювання одержання та повернення подарунків державі посадовими особами, отриманих під час офіційних зустрічей; 5) встановлення порогових обмежень для одержання подарунків посадовими особами, що за виключних обставин може бути сприйнято як корупційний прояв.

1.2. Поняття, принципи та правові засади адміністративної відповідальності за правопорушення пов'язані з корупцією

Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, ґрунтуються на основі принципів, що формують загалом антикорупційну політику.

Визначення принципів містить чимало літературних джерел. Проте варто навести найбільш повні визначення та тлумачення. Термін «принцип» (від лат. слова «*principium*»), що передбачає поєднання основних, найзагальніших, вихідних положень, засобів, правил, що визначають природу і соціальну сутність явища, його спрямованість і найсуттєвіші властивості.

Т.В. Хабарова у своєму дисертаційному дослідженні «Адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні» зробила обґрунтований аналіз засад протидії корупції з точки зору доктринальних та законодавчих джерел [162]. В літературі на сьогодні не існує однозначного підходу до визначення засад та принципів, де то вживає поняття принципи, інші термін – засади. Ми вважаємо, що поняття та засади в основі мають єдине джерело походження, а тому їх варто розглядати як суміжні поняття, навіть тотожні.

Так, Т.В. Хабарова вважає, що принципи є елементом адміністративно-процесуальних засад запобігання корупції.

Вперше запропонував новий підхід до визначення принципів протидії корупції у своїй монографії «Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження» О. І. Ревак [70]. Так, до системи принципів останній

запропонував віднести такі засади : 1) спрямованість антикорупційної політики та координація діяльності органів влади з її реалізації; 2) системний аналіз корупційних ризиків; 3) проведення антикорупційної експертизи проектів та чинних нормативно-правових актів; 4) поєднання зусиль та забезпечення ефективної взаємодії на центральному та регіональному рівнях між органами виконавчої влади, їх територіальними підрозділами, іншими органами державної влади та місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, об'єднаннями громадян з питань реалізації державної антикорупційної політики; 5) впровадження у національне законодавство передового досвіду інших країн світу, а також пропозицій міжнародних організацій з питань антикорупційної політики; 6) взаємодія інститутів громадянського суспільства з органами влади у сфері формування та реалізації державної антикорупційної політики; 7) відкритість та інформованість громадськості про здійснення заходів щодо запобігання та протидії корупції [70].

Зважаючи на те, що відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції визначено саме органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України та Національне агентство з питань запобігання корупції, ми розглядаємо принципи та засади протидії корупції через положення, розміщені у Конституції України, Законах України «Про державну службу», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Держане бюро розслідувань», «Про прокуратуру» та «Про Національну поліцію».

Досить влучно характеризує поняття принципу В.С. Куйбіда як основне положення теорії або вчення; правило діяльності; внутрішні переконання, які визначають правило поведінки [75, с. 33].

На думку В.А. Ліпкана, під принципом слід розуміти вихідні, основні правила, керівні настанови, норми діяльності для впровадження системи управління загальними процесами [148].

Для кожної системи принципів властиві певні ознаки відповідно до функціональної спрямованості правового регулювання тієї чи іншої сфери.

Зважаючи на те, що ми розглядаємо принципи не загального характеру, то відповідно систему принципів в цьому контексті ми розглядатимемо через антикорупційні вимоги, заборони та обмеження, що застосовуються до суб'єктів підвищеного корупційного ризику та засади діяльності спеціально уповноважених органів у сфері протидії корупції.

Як вважав В. Щегорцовий, корупцію слід подолати через те, що остання за ефектом ланцюгової реакції породжує цілий спектр інших системних проблем: загрожує верховенству права, моралі суспільства, стабільності демократичних процесів, підриває основи державного управління, порушує принципи рівності та соціальної справедливості [170].

У своєму дослідженні ми намагатимемося виокреми принципи боротьби з корупцією через призму аналізу вітчизняних та міжнародних норм протидії та запобігання корупції.

Міжнародні нормативні акти закріплюють принципи антикорупційної діяльності у різних інтерпретаціях, зокрема ключовим документом, що регламентує цю діяльність, слід вважати Резолюцію (97) 24 Комітету міністрів Ради Європи «Про двадцять принципів боротьби з корупцією» [101], яка до останніх відносить : 1) проводити ефективні заходи для запобігання корупції та, в зв'язку з цим, піднімати суспільне розуміння і просування етичної поведінки; 2) гарантувати визнання національної та міжнародної кримінальної корупції; 3) гарантувати, що ті, хто відповідає за запобігання, розслідування, судове переслідування і судові рішення по випадків корупції, мають незалежність і автономність, відповідні їх функцій, є вільними від впливу та мають ефективні засоби, для того щоб зібрати докази, захищаючи людей, які допомагають владі в боротьбі з корупцією, і зберігаючи конфіденційність розслідувань; 4) забезпечувати відповідні заходи для конфіскації і позбавлення доходів в результаті випадків корупції; 5) забезпечувати відповідні заходи, щоб запобігти тиск на юристів, які займаються випадками корупції; 6) обмежувати імунітет від розслідування, судового переслідування або судового рішення за страховими випадками корупції до меж, необхідних в демократичному суспільстві; 7) просувати спеціалізацію людей або органів, що відповідають з

боротьбу з корупцією та забезпечувати їх відповідними засобами і навчанням для виконання їх завдань; 8) гарантувати, що фінансове законодавство і влади, що відповідають за здійснення цього, вносять внесок в боротьбу з корупцією в ефективної та скоординованої манері, особливо заперечуючи можливість зниження податків, відповідно до закону або правилом з приводу хабарів або інших витрат, пов'язаних з корупцією; 9) гарантувати, що організація, функціонування та прийняття рішень публічними адміністраціями бере до уваги потреба боротьби з корупцією, особливо, гарантуючи прозорість, сумісну з потребою досягти ефективності; 10) гарантувати, що правила, що стосуються прав і обов'язків посадових осіб, містять вимоги боротьби з корупцією і забезпечують відповідні та ефективні дисциплінарні заходи; просувати подальшу специфікацію поведінки, очікуваного від громадських посадових осіб відповідними засобами, такими, як кодекси поведінки; 11) гарантувати, що відповідні процедури ревізії звертаються до дій державної служби та громадського сектора; 12) підтверджувати, роль, яку можуть відігравати ревізійні процедури в запобіганні і виявленні корупції поза адміністративними органами; 13) гарантувати, що система громадської відповідальності бере до уваги наслідки корумпованого поведінки громадських посадових осіб; 14) приймати відповідно прозорі процедури для соціального замовлення, які втілюють справедливую конкуренцію і утримують корупціонерів; 15) заохочувати прийняття обраними представниками кодексів поведінки і просувати правила фінансування політичних партій і виборчих кампаній, які утримують корупцію; 16) гарантувати, що ЗМІ мають право вільно отримувати передавати інформацію з питань корупції і піддаються тільки тим обмеженням, які є необхідними в демократичному суспільстві; 17) гарантувати, що громадянське право бере до з урахуванням необхідності боротьби з корупцією і, особливо, забезпечує ефективні засоби і права тих, чиї інтереси зачіпає корупція; 18) заохочувати дослідження з проблематики корупції; 19) гарантувати, що в кожному аспекті боротьби з корупцією, беруться до уваги можливі зв'язки з організованою злочинністю і відмивання грошових коштів;

20) розвивати до найширшої ступеня можливе міжнародне співробітництво у всіх областях боротьби з корупцією.

Як бачимо, принципи мають в більшості випадків функції надання гарантій, що стосується не тільки конкретно визначених завдань, але й також антикорупційного вектору. Резолюція розглядає принципи через систему гарантій.

В законі «Про запобігання корупції» невизначені принципи відповідальності, проте у законі «Про запобігання та протидію корупції» від 07.04.2011 № 3206-VI знаходимо чітко визначені засади протидії корупції, якими було прийнято визнавати [107] верховенства права; законності; комплексного здійснення правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів; пріоритетності запобіжних заходів; невідворотності відповідальності за вчинення корупційних правопорушень; відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування; участі громадськості у заходах щодо запобігання і протидії корупції, державного захисту осіб, які надають допомогу у здійсненні таких заходів; забезпечення відновлення порушених прав і законних інтересів, відшкодування збитків, шкоди, завданої корупційним правопорушенням. Окремо виділяють принципи антикорупційної політики, які за своїм правовим змістом є багато в чому схожими з принципами боротьби з корупцією.

Принципами антикорупційної політики пропонують розглядати:

- 1) верховенство права і закону, пріоритет прав і свобод людини та громадянина;
- 2) рівність усіх перед законом;
- 3) відкритість та прозорість діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- 4) ефективна взаємодія законодавчої, виконавчої і судової гілок влади та держави з громадськістю;
- 5) невідворотність відповідальності за здійснення корупційного правопорушення;
- 6) єдина державна політика у сфері запобігання та протидії корупції;

7) співпраця з іноземними державами та міжнародними організаціями, зокрема з Групою держав Ради Європи проти корупції (GRECO);

8) цільове бюджетне фінансування діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з виконання завдань антикорупційної політики;

9) доступність до інформації про вчинені корупційні правопорушення, корупціогенні чинники та здійснені заходи щодо запобігання та протидії корупції [58].

На думку О.В. Шевченка, основними принципами протидії корупції слід вважати верховенство права; законності, системності; комплексності; об'єктивності; практичної спрямованості та радикальності заходів; наукової обґрунтованості; економічної доцільності; взаємодії владних структур з інститутами суспільства і населенням; оптимальності та ефективності; об'єктивності [167].

І. А. Дьомін та О.В. Шевченко в своїх роботах відносять до останніх принципи верховенства права, законності, системності, комплексності об'єктивності, демократичної спрямованості та радикальності, заходів наукової обґрунтованості, економічної доцільності, взаємодії владних структур з інститутами суспільства і населенням, оптимальності та ефективності [168; 54]

В.І. Литвиненко запропонував власну систематизацію принципів діяльності суб'єктів протидії корупції, поділяючи останні на загальні, міжгалузеві, спеціальні, специфічні принципи. Якщо перші три категорії принципів ми розуміємо з точки зору різноманітних доктринальних підходів з розкриття цих визначень, то специфічні принципи розкривають конкретні особливості діяльності у сфері протидії корупції.

Так, В.І. Литвиненко пропонує розглядати під специфічними принципами: 1) практичну спрямованість та радикальність заходів входження до міжнародної системи боротьби з корупцією та розвитку всебічного співробітництва з іноземними державами; 2) спільність тобто участь у протидії корупції крім правоохоронних органів усіх інших державних органів, органів

місцевого самоврядування підприємств установ організацій об'єднань громадян та окремих громадян 3) дотримання морального імперативу відновлення порушених прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб 4) ліквідацію і відвернення шкідливих наслідків корупційних правопорушень забезпечення особистої безпеки громадян, що сприяють у боротьбі з корупційними правопорушеннями тощо [78, с. 162-168].

Ми, в свою чергу підтримуємо цю точку зору та пропонуємо розглядати принципи у сфері боротьби з корупцією через систему обмежень та заборон, які забезпечують належне функціонування антикорупційного механізму та механізму адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією

Ці принципи спрямовані на обмеження реалізації права та свобод громадян в їх конституційній інтерпретації, тобто суб'єкти реалізації антикорупційної політики зобов'язані діяти в межах дозволених правил, до них слід віднести гарантії особистої неупередженості суб'єктів боротьби з корупцією (незалежність, нейтральність, об'єктивність, аполітичність, строковість призначення, безсторонність тощо), гарантії діяльності антикорупційних органів (верховенство права; повага та дотримання прав і свобод людини і громадянина; законність; безсторонність та справедливість; незалежність; підконтрольність і підзвітність суспільству та визначеним законом державним органам; відкритість для демократичного цивільного контролю; політична нейтральність і позапартійність; взаємодія з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, тощо).

У міжнародно-правових актах принципи протидії корупції згадуються у ст. 7 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, де згадується про те, що держави-учасниці повинні притримуватися принципів об'єктивності, прозорості. Крім того, найбільш широко розкрито принципи боротьби з корупцією у Модельному законі про боротьбу з корупцією, де основні принципи закріплені у ст. 5.

Так, до них належать принципи 1) рівності всіх перед законом і судом; 2) забезпечення чіткої правової регламентації діяльності державних органів, законності і гласності такої діяльності, державного і громадського контролю за нею; 3) вдосконалення структури державного апарату, кадрової роботи та процедури вирішення питань, які зачіпають права і законні інтереси фізичних і юридичних осіб; 4) пріоритету захисту прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також соціально-економічної, політико-правової, організаційно-управлінської систем держави; 5) визнання допустимості обмежень прав і свобод державних посадових осіб, а також прирівняних до них осіб у випадках, передбачених законом; 6) відновлення порушених прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, ліквідації та попередження шкідливих наслідків корупційних правопорушень; 7) забезпечення особистої безпеки громадян, що надають сприяння в боротьбі з корупційними правопорушеннями; 8) захисту державою прав і законних інтересів державних посадових осіб і осіб, прирівняних до них, встановлення цим особам заробітної плати (грошового утримання) і пільг, що забезпечують зазначеним особам і їхнім сім'ям достатній рівень життя; 9) неприпустимість делегування повноважень на державне регулювання підприємницької діяльності фізичною і юридичним особам, що здійснюють таку діяльність, а також на контроль за нею; 10) здійснення оперативно-розшукової та іншої діяльності в мету виявлення, розкриття, припинення і попередження корупційних правопорушень, які стосуються кримінально караних діянь, а також застосування в установленому законом порядку спеціальних заходів фінансового контролю з метою недопущення легалізації протиправно нажитих коштів і іншого майна; 11) встановлення заборони для державних посадових осіб і осіб, прирівняних до них, на заняття підприємницькою діяльністю, в тому числі на заняття оплачуваних посад в органах управління суб'єктів господарювання, за винятком випадків, коли заняття такої посади передбачено законодавчо встановленими посадовими обов'язками [86]

Як бачимо у принципах задекларовані положення, які знайшли відображення у розділі 13-А КУпАП (фінансовий контроль, обмеження щодо

суміщення та сумісництва, захист викривачів тощо). Крім того, принципи мають загальну спрямованість, рівність, гласність, прозорість тощо, решта стосується загальних засад здійснення антикорупційної діяльності.

Кожен з цих принципів має власний вплив на створення дієвого механізму протидії корупційним правопорушенням. Для того, щоб зрозуміти вплив принципів на формування інституту адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, слід розкрити значимість та зміст кожного з цих принципів.

На підставі зазначеного ми пропонуємо розглядати наступні категорії принципів адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією.

Законність. Виходячи зі змісту ст. 7 КУпАП, принцип законності притягнення до адміністративної відповідальності за порушення, встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, полягає в наступному: 1) адміністративна відповідальність настає за порушення вимог, заборон та обмежень встановлених антикорупційним законодавством; 2) ґрунтується на чітко визначених засадах, закріплених у нормативних актах; 3) органи публічної адміністрації при вирішенні питання про притягнення винної особи до адміністративної відповідальності повинні керуватися законом і здійснювати свої повноваження в рамках передбаченої законодавством компетенції.

Принцип справедливості. Згідно з ч. 2 ст. 61 Конституції України юридична відповідальність особи має індивідуальний характер. Це означає, що навіть при найретельнішому дотриманні всіх принципів юридичної відповідальності загалом, й адміністративної зокрема, вона виявиться несправедливою, якщо правопорушник підданий надзвичайно суворим або, навпаки, м'яким заходам впливу. Тому в основі справедливої відповідальності лежить дотримання законодавцем принципу відповідності тяжкості правопорушень суворості санкцій.

Принцип диференціації притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією. Відповідно до ч. 2 ст. 61 Конституції України юридична відповідальність особи носить

індивідуальний характер. Зважаючи на те, що за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків може бути накладено різні види стягнень від штрафу, конфіскації подарунка (пожертви) і до позбавлення права обіймати певні посади та займатися певним видом діяльності, варто сказати, що залежно від рівня суспільної шкоди особу можна піддати м'якшому чи тяжчому виду покарання.

Недопустимість притягнення двічі за одне і те ж правопорушення, пов'язане з корупцією. Цей принцип походить від конституційного положення, яке декларує, що «ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення» (ст. 61 КУ). Відповідно до ЗУ «Про запобігання корупції» за порушення обмежень, вимог та заборон антикорупційного характеру може наставати адміністративна, кримінальна, цивільно-правова та дисциплінарна відповідальність, тому у світлі цього варто звернути увагу на недопустимість притягнення особи двічі за одне і те ж адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією.

Принцип індивідуалізації притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією. Основою цього принципу також служить конституційне положення ст. 61 КУ, що передбачає індивідуальний характер покарання. В цьому випадку мова йде про те, що в кожному випадку ми говоримо про те, що накладаючи адміністративне стягнення суди враховують особливості кожного адміністративного провадження у справах про правопорушення, пов'язаних з корупцією.

Принцип індивідуальності покарання розкривається через положення норми ч. 2 ст. 33 КУпАП, коли при накладенні адміністративного стягнення, враховуються особа порушника, характер вчиненого правопорушення, ступінь його вини, майновий стан, обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність.

Відповідно до обставин, що пом'якшують відповідальність за адміністративне правопорушення, пов'язаного з корупцією, слід відносити 1) щире розкаяння 2) відвернення винним шкідливих наслідків

правопорушення, добровільне відшкодування збитків або усунення заподіяної шкоди; 3) вчинення правопорушення під впливом сильного душевного хвилювання або при збігу тяжких особистих чи сімейних обставин; 5) вчинення правопорушення вагітною жінкою або жінкою, яка має дитину віком до одного року (ст. 34 КУпАП).

Так, у справі № 443/140/18 Жидачівського районного суду Львівської області, суддя, вирішуючи справу прийшов до висновку, що ОСОБА_1 слід визнати винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-6 КУпАП.

Вирішуючи питання про накладення адміністративного стягнення, суддя враховує обставини вчиненого адміністративного правопорушення, його наслідки, особу, яка раніше до адміністративної відповідальності не притягувалася, одружений, має на утриманні двох дітей, пом'якшуючою відповідальність обставиною суддя визнав щире розкаяння, тому суддя вважає за необхідне накласти на нього стягнення у виді штрафу в мінімальному розмірі [19].

Ще одним прикладом судової практики, що розкриває принцип індивідуалізації накладення адміністративного стягнення варто вважати справу № 475/368/18 Доманівського районного суду Миколаївської області, відповідно до якої СОБА_2, займаючи посади заступника головного лікаря з медичної частини та виконуючи обов'язки головного лікаря КЗ "Доманівська ЦРЛ", будучи посадовою особою юридичної особи публічного права порушила встановлені п.п.2,3 ч.1 ст.28 вказаного Закону обов'язки щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, зокрема, не повідомила про наявність у неї реального конфлікту інтересів та вчинила дії і прийняла рішення в умовах реального конфлікту інтересів за таких обставин.

Вирішуючи цю справу, було враховано низку пом'якшуючих обставин, серед яких: щире каяття, перше притягнення до відповідальності, визнання вини, перебування на утриманні неповнолітньої дитини.

З урахуванням особи винної, пом'якшуючих обставин та відсутність обтяжуючих обставин суд приходять до висновку, що для запобігання

вчиненню ОСОБА_2 нових правопорушень, достатнім є призначення адмінстягнення у мінімально визначеному розмірі, передбаченому санкцією ч. 2 ст. 172-7 КУпАП № 443/140/18 [18].

При визначенні розміру адмінстягнення ОСОБА_2 суд враховує як пом'якшуючі обставини: щире каяття, перше притягнення до відповідальності, визнання вини, перебування на утриманні неповнолітньої дитини.

При цьому перелік пом'якшуючих обставин не є вичерпним, тобто суди мають право приймати рішення щодо наявності пом'якшуючих обставин в кожному випадку індивідуально, той час, коли обтяжуючі обставини визначені чітко у ст. 35 КУпАП, серед яких для даної категорії справ варто виділити 1) продовження протиправної поведінки, незважаючи на вимогу уповноважених на те осіб припинити її; 2) повторне протягом року вчинення однорідного правопорушення, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню; вчинення правопорушення особою, яка раніше вчинила кримінальне правопорушення; 3) вчинення правопорушення групою осіб.

Принцип невідворотності покарання за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією. Відповідно до положень с. 38 КУпАП за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, на особу може бути накладено протягом трьох місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення.

Апеляційний суд Київської області врахував, що до пом'якшуючих обставин слід віднести - визнання своєї вини, щире каяння у скоєному, те, що від дня скоєння адмінправопорушення пройшов майже рік, на даний час особа не є місцевим депутатом; те, що відносно особи одночасно розглядались дві адміністративні справи Києво-Святошинським районним судом [10].

Транспарентність адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією. З-поміж решти принципів боротьби з корупцією варто звернути увагу на принцип «транспарентності», «transparency» (від англ. «прозорості»), що включає безперешкодний доступ до

інформації громадськості в частині політичних, соціально-економічних процесів, а також можливість приймати участь у прийнятті державних рішень.

Ми повністю погоджуємося з точкою зору, що транспарентність слід розглядати через систему таких понять, як публічність, відкритість, прозорість, гласність, підзвітність та контроль за процесуальним порядком формування органів державної влади та прийняття ними управлінських рішень та вчинення відповідних дій [71]. В цьому також думку підтримує П.А. Манченко, говорячи про не тільки про забезпечення інформування громадян про діяльність органів влади, а й виконує організаційно-правову гарантію [81].

Розвиваючи положення про транспарентність судової системи, О.З. Хотинська-Нор зазначає про те, що основою транспарентності є саме інформаційна складова. Таким чином, транспарентність забезпечує вплив інформації на механізми соціальної організації [164, с. 347–348].

Зазначимо також, що Е.А. Афонін та О.В. Суший вказують на те., що транспарентність є основною властивістю влади, яка стимулює розвиток демократичних засад громадянського суспільства, через відкритість діяльності публічних службовців, процедур прийняття ними владних рішень та організацію громадського контролю за управлінською діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування [32].

Транспарентність адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків полягає у комплексному використанні принципів прозорості, публічності, відкритості, гласності при виявленні та запобігання порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, передбачених ст. 172-5 КУпАП.

Принцип взаємодії органів у сфері запобігання та протидії корупції у процесі виявлення, документування та запобігання адміністративним правопорушенням, пов'язаним з корупцією (органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Агентство з питань розшуку та повернення активів, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Мін'юст, Антикорупційний суд, тощо).

Так, Д.Г. Заброда пропонує розглядати принцип взаємодії через забезпечення узгодження діяльності системи органів, уповноважених протидіяти корупції [56, с. 73-74].

Принцип взаємодії такого органу як Національне антикорупційне бюро реалізується через 1) можливістю знайомитися в державних органах, органах місцевого самоврядування із документами та іншими матеріальними носіями інформації, необхідними для попередження, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності Національного бюро, у тому числі такими, що містять інформацію з обмеженим доступом; 2) витребовувати за рішенням керівника структурного підрозділу Національного бюро та одержувати в установленому законом порядку у вказаному в запиті вигляді та формі від інших правоохоронних та державних органів, органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для виконання обов'язків Національного бюро, у тому числі відомості про майно, доходи, видатки, фінансові зобов'язання осіб, які ними декларуються у встановленому законом порядку, відомості про використання коштів Державного бюджету України, розпорядження державним або комунальним майном 3) витребовувати від інших правоохоронних органів оперативно-розшукові справи та кримінальні провадження, що стосуються кримінальних правопорушень 4) створювати спільні слідчі групи, що включають оперативних та слідчих працівників; 5) одержувати у вигляді довідки від органів прокуратури України та Міністерства юстиції України у триденний строк матеріали, отримані (надані) у рамках надання міжнародної правової допомоги, які стосуються фінансових і корупційних кримінальних правопорушень тощо [110].

При вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого розділом 13-А КУпАП, кожен з антикорупційних органів бере участь у виявленні відповідного правопорушення та притягнення до відповідальності.

Принцип персоналізації адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. Зважаючи на спеціальний статус суб'єкта адміністративної відповідальності за

правопорушення, пов'язані з корупцією, – особи, уповноважені на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування та відповідно ті, що прирівнюються до таких (п.п. 1-2 ст. 3 ЗУ «Про запобігання корупції»), ми пропонуємо розглядати принцип персональної відповідальності, оскільки відповідно до антикорупційного законодавства суб'єкти відповідальності можуть бути притягнуті крім адміністративної, до дисциплінарної, кримінальної, цивільно-правової відповідальності.

Особливий статус суб'єктів відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків передбачає спеціальне морально-етичне регулювання статусу таких осіб, оскільки останні несуть подвійну відповідальність за наслідки власних вчинків, виконуючи державно-владні функції.

Адміністративна відповідальність в загальному розглядається через різні аспекти доктринального тлумачення та підходи до визначення.

Судячи з визначення правопорушення, пов'язаного з корупцією, можна вивести конкретне визначення адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, із загального поняття адміністративної відповідальності.

Адміністративну відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, слід розглядати як різновид юридичної відповідальності, до якої притягають за вчинення діяння (дії або бездіяльності), що не містять ознак корупції, та порушує встановлені антикорупційним законом вимоги, заборони та обмеження.

Доктринальні підходи до визначення адміністративної відповідальності мають вплив на визначення поняття у межах адміністративного законодавства. Так, Д.М. Бахрах, А.А. Горницький вважають, що адміністративна відповідальність визначається лише як застосування адміністративного стягнення до особи, яка скоїла адміністративний проступок [34, с. 129; 48].

Адміністративна відповідальність формується на основі сукупності ознак, які в подальшому визначають особливості притягнення до відповідальності за корупційні правопорушення.

Для того щоб визначити поняття адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, слід вивести поняття адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, визначивши ключові ознаки притаманні правопорушенням такого типу.

Адміністративна відповідальність є особливим видом юридичної відповідальності та одночасно виступає формою реагування компетентних державних органів на адміністративне правопорушення та застосуванні до правопорушника відповідних каральних адміністративних санкцій [79, с.75; 145, с. 27; 160]

В свою чергу В.Ф. Опришко стверджує, що під адміністративною відповідальністю слід розуміти застосування уповноваженим органом чи посадовою особою адміністративного стягнення до особи, яка вчинила правопорушення, що за своїм характером не передбачає відповідно до чинного законодавства кримінальної відповідальності [100]

Як зазначає В.Б. Авер'янов, адміністративна відповідальність – це відповідальність за вчинення адміністративного проступку (правопорушення), що характеризується негативною реакцією держави на протиправні прояви окремих фізичних (а в деяких випадках і юридичних) осіб шляхом встановлення відповідних правил, заборон і адекватних порушенням санкцій щодо порушників [4].

О.М. Щукін виділяє негативні наслідки майнового та морального характеру, що настають внаслідок вчинення адміністративного правопорушення [173, с. 74].

Адміністративно-правовий примус іноді розглядається як різновид державного примусу, часом ототожнювався з ним взагалі, часто розуміється і як антипод судового примусу. Окремі вчені, наприклад, такі як І. І. Євтихієв, В. А. Власов, С. С. Студеникин, В. М. Манохін, адміністративний примус розуміли як один із елементів адміністративної відповідальності, як саме застосування адміністративної санкції [55; 142; 146].

Так, Заяєць Р.Я., розглядаючи адміністративну відповідальність відокремлював характерні ознаки – загальні (характерні для юридичної

відповідальності) та спеціальні (відмежовують адміністративну відповідальність від інших видів юридичної відповідальності) [59].

На основі системного аналізу, який ми здійснили у своєму дисертаційному дослідженні, повністю погоджуємося з точкою зору, що категоризації ознак поняття «адміністративна відповідальність» та пропонуємо виділяти також третю групу ознак, що притаманна адміністративній відповідальності, до якої притягується особа за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, оскільки цьому виду правопорушень відведено Розділ 13-А, де зосереджені конкретні юридичні склади правопорушень корупційного спрямування.

Якщо загальні ознаки та спеціальні ознаки є вивченими, то ми намагаємося зробити спробу розкрити ознаки корупційної спрямованості адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.

І. Гриценко зазначає, що адміністративна відповідальність є специфічною формою негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів, за вчинення яких відбувається накладення адміністративних стягнень у встановленому законом порядку» [49]. Саме про невід'ємний елемент адміністративної відповідальності такий як адміністративне стягнення стверджує М. Студенікіна. Цієї ж думки притримується і С. Стеценко, вважаючи ключовим елементом адміністративної відповідальності застосування особливих санкцій – адміністративних стягнень [146; 144, с. 178, 184].

Найбільш ґрунтовним визначенням адміністративної відповідальності є поняття Літошенка О.С., який стверджує, що адміністративна відповідальність – це різновид юридичної відповідальності, врегульовані нормами права відносини між державою в особі органів адміністративної юрисдикції і відповідних посадових осіб та особою, яка скоїла адміністративне правопорушення, що знаходять свій вираз у застосуванні до правопорушника заходів державного примусу у вигляді адміністративних стягнень, які тягнуть за собою несприятливі наслідки особистого, майнового та іншого характеру і

владний осуд винного суб'єкта з метою попередження та припинення адміністративних правопорушень [79].

До складу цього поняття входять ключові елементи дефініції такі, як : 1) суспільні відносини 2) двосторонній зв'язок між уповноваженими органами та винною особою 3) накладення адміністративного стягнення 4) настання негативних наслідків 5) наявність державно-владного осуду.

Так, А. Комзюк до складу адміністративної відповідальності відносив лише такі елементи як: 1) настання адміністративних стягнень, 2) настання наслідків майнового, морального, особистісного чи іншого характеру 3) двосторонній зв'язок між уповноваженими органами (посадовими особами) та винною особою [67, с. 422-424].

Досить актуальну систематизацію характеристик адміністративної відповідальності зробив Чернецький О.Л.:

1) адміністративна відповідальність може бути діяльністю щодо застосування адміністративних стягнень; специфічною формою негативного реагування, та водночас різновидом суспільних правовідносин;

2) як правило розглядають відповідальність через два ключових елемента адміністративний проступок та адміністративне стягнення;

3) негативна реакція на адміністративне правопорушення і відповідно накладення адміністративних санкцій;

4) застосування адміністративного стягнення [166, с. 439-444].

Всі визначення адміністративної відповідальності зводяться в основному до негативної реакції держави на вчинення адміністративного правопорушення, що підлягає оцінці та винесення рішення щодо винуватості або невинуватості особи та застосування у разі вини заходів адміністративного впливу, що виражається через адміністративне стягнення.

На наш погляд, під адміністративним правопорушенням, пов'язаним з корупцією, слід розуміти діяння (дію чи бездіяльність) фізичної особи, вчинене навмисно з використанням власних організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій задля задоволення власних приватних інтересів чи інтересів третіх осіб [151].

Ознаки порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172-5 КУпАП) слід відокремлювати від характеристик корупційних правопорушень в контексті значення правопорушення, пов'язаного з корупцією, ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», зокрема до таких належать:

рівень суспільної шкідливості, що полягає в заподіянні або загрози заподіяння шкоди інтересам і безпеці держави, нижчий аніж від вчинення корупційних правопорушень.

вчинення активних дій (вимагання, прохання та одержання) подарунків наявність корисливого мотиву та мети – одержання подарунку для себе чи третіх осіб;

На підтвердження такої обов'язкової суб'єктивної ознаки як корисливий мотив та мета, про що свідчить і твердження С.В. Комісарова тлумачить корупційні дії як використання суб'єктом управління з власної зацікавленості своїх владних повноважень усупереч інтересам служби [68, с. 28].

спеціальний суб'єкт вчинення правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, наділеного організаційно-розпорядчими та адміністративно-господарськими функціями;

порушення встановлених вимог, заборон та обмежень щодо вимагання, прохання та одержання подарунків;

спосіб вчинення правопорушення – безпосередньо або через інших осіб.

Для наочного прикладу наведемо приклад судової практики. Так, ОСОБА_1, перебуваючи на посаді директора департаменту економічної політики Львівської обласної державної адміністрації, одержав подарунок у вигляді оплати послуги у сумі 4842.00 грн., вартість якого перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, від громадянина ОСОБА_2, який не є йому близькою особою. Сама ж послуга полягала в перельоті ОСОБА_1 чартерним рейсом за маршрутом Львів-Брно-Львів.

Лексичне значення слів у словосполученні «для себе чи близької особи» говорить про отримання блага виключно приватно для самої особи, а не

отримання його як обов'язкового законного супроводу (наслідку, компенсації) її дій як працівника, що, на їхню думку, підтверджують й подальші норми ст.23 Закону України «Про запобігання корупції», які передбачають можливість отримання особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування подарунків для держави, територіальної громади, державних або комунальних підприємств, установ чи організацій і належність цих подарунків не самим отримувачам, а відповідним суб'єктам [16].

особа, яка дарує подарунок перебуває у безпосередньому підпорядкуванні особи, якій дарується подарунок;

правопорушення, передбачене ст. 172-5 КУпАП, має матеріальний склад, оскільки момент завершення вчинення правопорушення настає з моменту одержання подарунку;

при вчиненні порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків обов'язкова наявність причинно-наслідкового зв'язку між вчиненням дії та настанням наслідку – одержання подарунку. Адже як вважає О. В. Ткаченко, саме наявність цього зв'язку і визначає адміністративні корупційні правопорушення [155, с. 9].

Також, слід звернути увагу на те, що ознакою порушення встановлених законом щодо одержання подарунків (ст. 172-5 КУпАП) є безпосередньо наявність прямого причинно-наслідкового зв'язку між фактами вимагання, чи прохання подарунку та наслідком – безпосередньо одержання подарунку за вчинення/невчинення дій чи прийняття/неприйняття рішень на користь особи-дарувальника.

Якщо розглядати таку ознаку як настання загальнообов'язкового наслідку – одержання подарунку для юридичного складу, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, то слід сказати, що цей вид правопорушення має матеріальний юридичний склад, адже вину може бути доведено у випадку наявності предмета правопорушення, яким є подарунок.

Коли ми говоримо про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, то аналізуємо через призму ознак цього виду діянь також і обмеження встановлені щодо одержання подарунків, як цілого та частини.

На сьогодні вчинення цього виду правопорушення займає чільне місце, хоча суспільна небезпека від вчинення цього діяння є нижчою, проте прихована загроза є набагато вищою, оскільки такі діяння формують передумови до поширення корупції як такої.

Відповідно до інформації Моніторингового звіту щодо ефективності реалізації Національним агентством з питань запобігання корупції у 2016–2018 роках адміністративно-юрисдикційної функції в частині протидії адміністративним правопорушенням, які пов'язані з корупцією (станом на 1 червня 2018 року) за статтями Розділ 13-А КУпАП розглянуто низку справ, серед яких за ст. 172-7 КУпАП направлено близько більше 74% справ, то за ст. 172-6 КУпАП – 22%, за ст. 172-4 КУпАП – 2,8%, за ст. 172-5 КУпАП – 1,2%.

Таким чином найнижчий показник питомої ваги протоколів припадає саме на правопорушення, пов'язане з обмеженням щодо одержання подарунку, а це може бути пов'язано з 1) низьким рівнем виявлення та документування такого роду правопорушення; 2) неефективну роботу уповноважених органів з питань протидії та запобігання корупції – Національної поліції, органів прокуратури, Національного агентства з питань запобігання корупції; 3) низькою правозастосовною практикою та рівнем право розумінням, тощо. У своїй статті ми зробили спробу розглянути проблемні питання кваліфікації за статтею 172-5 КУпАП.

За ст. 172-5 КУпАП станом на 1 червня 2018 р. в ЄДРСР розміщено 3 рішення за протоколами, направленими НАЗК, із них остаточних – 2 [87]. Такі низькі показники виявлення порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків свідчать про недосконалий механізм запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правпорушенням.

Попередження, припинення та притягнення до адміністративної відповідальності за обмеження встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків є передумовою виникнення кримінально-караних корупційних діянь, зокрема одержання неправомірної вигоди (354, 368, 368–370 КК України), об'єктивна сторона яких передбачає пропозицію надати неправомірну вигоду; обіцянку надати неправомірну вигоду; надання такої вигоди за вчинення чи невчинення службовою особою в інтересах того, хто

пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища.

Виходячи з цього, можемо констатувати наступні ознаки адміністративної відповідальності за порушення встановлених вимог щодо одержання подарунків:

1. Адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом вимог щодо одержання подарунків є негативною реакцією держави на порушення вимог, заборон та обмежень, встановлених антикорупційним законодавством та має наслідком накладення стягнення, що є публічним та має державно-обов'язковий характер.

2. Наслідком накладення адміністративного стягнення за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків має негативні наслідки правообмежувального характеру, що застосовуються лише до конкретно визначених суб'єктів відповідальності.

3. Державні службовців не мають право обіймати посади на державній службі у разі, якщо піддавалися адміністративному стягненню за пов'язане з корупцією правопорушення – протягом трьох років з дня набрання відповідним рішенням суду законної сили (п. 5 ст. 19 ЗУ «Про державну службу»).

Крім того, відповідно до ст. 85 ЗУ «Про державну службу» державний службовець припиняє свою діяльність у зв'язку з притягненням до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язане з корупцією [105].

Поліцейські як суб'єкти відповідальності також мають певні обмеження у разі вчинення ними правопорушення, пов'язаного з корупцією. Не може бути поліцейським особа, щодо якої були застосовані заходи адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією (ст. 61 ЗУ «Про Національну поліцію» [111]).

Судді також мають певні обмеження, що стосуються накладення адміністративних стягнень за порушення порядку одержання подарунків. Так, відповідно до ст. 106 ЗУ «Про судоустрій та статус суддів» [117] судді підлягають дисциплінарній відповідальності за вчинення правопорушення,

пов'язаного з корупцією.

Прокурор звільняється з посади у разі притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП (ст. 51 ЗУ «Про прокуратуру») [114].

4. Наявність у адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією як обов'язкової умови ознак корупції, до яких відносять діяння у виді використання службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей, суб'єкт корупційного правопорушення, мета одержання незаконних доходів та винагород, наявність умислу.

5. Для наявності правопорушення, пов'язаного з корупцією, має бути встановлений зв'язок між виконанням особою функцій держави або органів місцевого самоврядування та одержанням подарунка. Встановлення цих фактів має бути відображено в протоколі про адміністративне правопорушення пов'язане з корупцією, та, відповідно, в постанові суду. Якщо такий зв'язок у конкретному випадку не встановлено, відповідальність за ч. 1 ст. 172-5 КУпАП виключається [22].

6. Тому порушення встановлених законом щодо одержання подарунків (ст. 172-5 КУпАП) є безпосередньою передумовою до вчинення кримінальних злочинів, що мають набагато вищий рівень корупційного ризику та формують підґрунтя для поширення набагато небезпечніших корупційних явищ.

Правопорушення, що стосується обмеження щодо одержання подарунків адміністративні правопорушення можуть відбуватися шляхом використання службового становища посадовою особою всупереч установленому порядку державного управління (регулювання).

7. Підставою адміністративної відповідальності є вчинення порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (наявності суб'єкта правопорушення, об'єкта, суб'єктивної сторони і суб'єктивної сторони).

8. Адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків виявляється в накладенні на порушників відповідних видів адміністративних стягнень, серед яких штраф; конфіскація

дарунка (пожертви), позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік.

9. Адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків застосовується лише до окремої категорії громадян, визначених у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону України "Про запобігання корупції".

10. Відповідно до положень КУпАП адміністративні протоколи за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків мають право складати уповноважені посадові особи Національної поліції, органів прокуратури та Національного агентства з питань запобігання корупції (в частині правопорушень, вчинених службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище) (ч. 1 ст. 255 КУпАП).

1.3. Зміст адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків

Підставами будь-якого виду адміністративної відповідальності є нормативна, фактична, процесуальна.

Чимало вчених намагалися проаналізувати підстави адміністративної відповідальності, з'ясовуючи різні ознаки та характеристики правопорушень, пов'язаних з корупцією. Так, Г.Г. Забарний, Р.А. Калюжний та В.К. Шкарлупа вважали, що підставою притягнення до адміністративної відповідальності може бути лише вчинення протиправної, винної (умисної або необережної) дії чи бездіяльності, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [2, с. 103].

Інша група вчених вважала, що адміністративна відповідальність може наставати за умови поєднання різних підстав.

Зокрема, С.В. Ківалов підставою відповідальності також вважав нормативне закріплення поняття адміністративного правопорушення, його ознаки та склад, які закріплені в КУпАП [3, с. 216]. Крім нормативної та фактичної підстави прийнято вважати, що ще однією підставою

адміністративної відповідальності є постанова про накладення адміністративного стягнення за вчинення правопорушення [139, с. 81].

Так, С.Т. Гончарук запропонував поєднати порушення чинного законодавства про адміністративні правопорушення(юридичну підставу) та факт учинення особою адміністративного правопорушення (фактичну підставу) як комплекс підстав, що служать основою для притягнення до адміністративної відповідальності [46, с. 97, 108].

Проте ми схилиємося до тієї точки зору, що озвучив В.К. Колпаков, який вважав, що юридична відповідальність може наставати за умови наявності трьох складових: нормативної; фактичної; процесуальної підстав [65, с. 292–293].

А.Ю. Пеховський вважає, що підставами настання юридичної відповідальності слід вважати фактичну та нормативну: 1) факт здійснення соціально небезпечної поведінки (правопорушення) – фактична підстава; 2) наявність норми права, яка забороняє таку поведінку і встановлює відповідні санкції (за її допомогою відбувається визначення складу правопорушення) – нормативна підстава [95, с. 134-138].

Таким чином, нормативною підставою адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, слід вважати вчинення правопорушень, юридичні склади яких передбачені Розділом 13-А КУпАП.

Стаття 172-4. Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності

Стаття 172-5. Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків

Стаття 172-6. Порушення вимог фінансового контролю

Стаття 172-7. Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів

Стаття 172-8. Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень

Стаття 172-9. Невжиття заходів щодо протидії корупції

Стаття 172-9-1. Порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням

Стаття 172-9-2. Порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля

Відповідно фактичною підставою адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків є безпосередньо вчинення дій, передбачених ст. 172-5 КУпАП.

Нормативною підставою адміністративної відповідальності за порушення, встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, є система антикорупційних та адміністративних норм, що передбачають накладення уповноваженими органами (посадовими особами) адміністративних стягнень за вчинення дій, передбачених ст. 172-5 КУпАП.

Процесуальною підставою адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень, є адміністративна постанова про притягнення до відповідальності за вчинення діяння, передбаченого ст. 172-5 КУпАП та матеріали перевірки уповноважених органів Національної поліції України

У випадку притягнення або звільнення від адміністративної відповідальності за порушення встановлених обмежень щодо одержання подарунків, головною процесуальною підставою в цьому разі є постанова про накладення адміністративного стягнення; про закриття провадження у справі(ст. 284 КУпАП).

Ст. 247 КУпАП передбачає обставини, що виключають провадження у справі про адміністративне правопорушення, пов'язані з корупцією, в цьому випадку провадження у справі про порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, підлягає закриттю.

Так, до обставин, що виключають провадження в справах стосовно порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків:

- 1) відсутність події і складу адміністративного правопорушення;
- 2) скасування акта, який встановлює адміністративну відповідальність;

3) закінчення на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення строків, передбачених статтею 38 цього Кодексу;

4) наявність по тому самому факту щодо особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, постанови компетентного органу (посадової особи) про накладення адміністративного стягнення, або нескасованої постанови про закриття справи про адміністративне правопорушення, а також повідомлення про підозру особі у кримінальному провадженні по даному факту

5) смерть особи, щодо якої було розпочато провадження в справі.

Що стосується відсутності події і складу правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, то слід зауважити, що юридичний склад зазначеного порушення передбачає наявність усіх суб'єктивних (суб'єкта та суб'єктивної сторони) ознак та об'єктивних (об'єкта та об'єктивної сторони) ознак, таким чином відсутність хоча б однієї ознаки знаменує відсутність юридичного складу правопорушення.

Подія правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, свідчить про факт вчинення одержання подарунку, проте не завжди наявність самого факту вчинення дій (одержання, вимагання, прохання) подарунку свідчить про наявність правопорушення. Так, встановлення події одержання подарунку повинно бути підтверджено наявністю всіх елементів юридичного складу порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення, передбачене ст.172-5 ч.1 КУпАП №80 від 13.02.2019 року ОСОБА_1, будучи заступником начальника відділу бухгалтерського обліку бюджетно-фінансового управління Головного управління пенсійного фонду України в Полтавській області, відповідно до п.п. «в» п.1 ч.1 ст.3 Закону України «Про запобігання корупції», примітки до ст. 172-5 КУпАП, будучи суб'єктом відповідальності, на якого поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», в порушення вимог ч.2 ст.23 вказаного Закону, порушила обмеження щодо одержання подарунків, а саме: 24.05.2017 року одержала від Благодійного фонду «Криниця» подарунок у вигляді нецільової одноразової благодійної допомоги в сумі 2240 грн., що перевищує один прожитковий мінімум,

встановлений на день прийняття подарунка (1684 грн.), чим умисно вчинила адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, що передбачене ч.1 ст.172-5 КУпАП.

Згідно з витягом з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (а.с.61) Благодійний фонду розвитку і підтримки територіальних громад «Криниця» є благодійною організацією та, відповідно до розділу 2 Статуту вказаної організації (а.с.62-72), основною метою Фонду є надання благодійної допомоги для розвитку і підтримки територіальних громад (п.2.2.), а однією із форм благодійної діяльності є надання одноразової фінансової, матеріальної та іншої допомоги.

ОСОБА_1., звертаючись до Благодійного фонду «Криниця» 16.05.2017 року (а.с.59), просила надати їй саме нецільову одноразову благодійну допомогу для вирішення соціально-побутових потреб.

Суд, аналізуючи надані докази, доходить висновку, що ОСОБА_1 була отримана від Благодійного фонду «Криниця» саме нецільова одноразова благодійна допомога в 2017 рік в сумі 2240 грн..

Отже, судом констатується відсутність допустимих і належних доказів, якими б підтверджувалось існування в діях ОСОБА_1. порушення, пов'язаного з корупцією, зокрема передбаченого ч. 1ст. 172-5 КУпАП, оскільки в судовому засіданні не було доведено, що отримані ОСОБА_1. грошові кошти в 2017 рік в сумі 2240 грн. були саме подарунком, що такий подарунок відноситься до категорії неправомірних через свою корупційну складову, яка обумовлена здійсненням такою особою своєї службової діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або отримуються від підпорядкованих ним осіб, не встановлений причинний зв'язок та мета отримання вказаних грошових коштів, не доведений умисел на вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, передбаченого ч. 1 ст. 172-5 КУпАП, про що вказано в протоколі про адміністративне правопорушення, при цьому вид такого умислу, його направленість сформульовані не були.

За цих умов, за відсутності події, а отже складу правопорушення – провадження у справі за ст. 172-5 КУпАП підлягає закриттю [28].

У цьому прикладу судової практики відсутній причинно-наслідковий зв'язок та умисел на вчинення порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, таким чином юридичний склад є неповним, а тому особу неможливо притягнути до адміністративної відповідальності за цим фактом.

Ще одним прикладом є початок провадження відносно ОСОБА_2, складеного о/у Управління захисту економіки в Луганській області ДЗЕ Національної поліції України вказано, що в період червня-вересня 2016 року ОСОБА_2, користуючись своїми повноваженнями посадової особи контролюючого органу-головного фахівця Старобільського міськрайонного відділу головного управління ДСНС України в Луганській області, отримував від ФОП ОСОБА_5 бензин марки А-92 у кількості 150 літрів щомісячно, тобто в кількості 600 літрів на загальну суму 14 532 грн.

Отриманим бензином він заправляв автомобілі, які належать ОСОБА_6 - його дружині та ОСОБА_7 – батькові. Таким чином, в протоколі вказано, що ОСОБА_2, будучи відповідно до підпункту «д» п. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» суб'єктом відповідальності за корупційні правопорушення та особою, уповноваженою на виконання функцій держави, службовою особою з виконанням організаційно-розпорядчих обов'язків у зв'язку з можливістю виконання таких функцій, діючи умисно, переслідуючи особисті інтереси, усвідомлюючи протиправний характер своїх дій, порушив встановлену законом заборону щодо одержання подарунка, чим вчинив адміністративне корупційне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 172-5 КУпАП.

У ході судового розгляду не було встановлено, що для наявності корупційного правопорушення має бути встановлений причинний зв'язок між діями (одержанням подарунка) і виконанням особою, яка його вчинила, функцій держави або органів місцевого самоврядування.

З матеріалів справи вбачається, що відсутні докази які б підтверджували, що саме ОСОБА_2 брав бензин на АЗС ФОП ОСОБА_5 безкоштовно та заправляв автомобілі дружини та батька.

Даний факт не підтверджується і поясненнями свідків ОСОБА_14, ОСОБА_18, ОСОБА_15, які були допитані у суді апеляційної інстанції, а також поясненнями свідків ОСОБА_12, ОСОБА_11, ОСОБА_13, ОСОБА_5 та ОСОБА_16, які маються в матеріалах адміністративної справи та висновками експерта.

Отже, у конкретному випадку не доведено, чи мало місце одержання ОСОБА_2 бензину у зв'язку з виконанням ним обов'язків функцій держави за його посадою, тобто не встановлений причинний зв'язок та мета отримання бензину на АЗС ФОП ОСОБА_5

За таких обставин суд виніс постанову про закриття справи щодо ОСОБИ_2 у зв'язку з відсутністю в його діях об'єктивної сторони та причинного зв'язку, які є обов'язковими для правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП [11].

Скасування акта про адміністративну відповідальність.

Так, відповідно до редакції ст. 172-6 КУпАП від 4 червня 2014 року диспозиція статті передбачала відповідальність за неподання декларації, проте внесеними змінами редакція від 26.04.2015 ст. 172-6 КУпАП з'являється в новій інтерпретації без слів «неподання декларації», таким чином скасовано адміністративну відповідальність осіб за неподання декларації.

Таким чином, усіх осіб, які були до 26.04.2016 притягнуті до відповідальності за ст. 172-6 КУпАП за неподання декларацій про майно, доходи, витрати й зобов'язання фінансового характеру слід вважати такими, що не вчинили зазначене адміністративне правопорушення.

Наявність по тому самому факту щодо особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, постанови компетентного органу (посадової особи) про накладення адміністративного стягнення, або нескасованої постанови про закриття справи про адміністративне правопорушення, а також повідомлення про підозру особі у кримінальному провадженні по даному факту.

В ході проведення перевірки капітан міліції ОСОБА_2 неодноразово проводив бесіди з громадянами ОСОБА_4 та ОСОБА_5, яким вказував на

неправомірність їх дій та погрожував притягненням їх до кримінальної відповідальності. Після цього ОСОБА_2 запропонував ОСОБА_4 зробити пожертву, а інший працівник міліції жестами дав зрозуміти, що за не притягнення до кримінальної відповідальності за бійку вони втрьох (він ОСОБА_4, ОСОБА_5 та ОСОБА_6С.) мають пожертвувати 2000 грн., для чого їм необхідно привезти ці гроші о 16 год. до ОСОБА_3.

Виходячи з вищевикладеного, суд приходить до висновку, що по скільки постанова Автозаводського районного суду м. Кременчук, від 26.05.2014 року про закриття справи про адміністративне правопорушення відносно ОСОБА_2, прокурором не оскаржувалась, та 06.07.2014 року набрала чинності та скасована не була, тому справу про адміністративне правопорушення відносно ОСОБА_2 за ч.2 ст. 172 -5 КупАП України провадження необхідно закрити на підставі ст. 247 п. 8 КУпАП України [8].

Закінчення на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення **строків, передбачених статтею 38 КУпАП.**

У справах про порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків загальний строк накладення адміністративного стягнення складає три місяці з дня виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення [63].

17.08.2018 року в провадження Старобільського районного суду Луганської області надійшли матеріали про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_2 за ч.1ст.172-5 КУпАП.

В протоколі про адміністративне правопорушення № 176 від 16.08.2018 року зазначено, що ОСОБА_2 будучи відповідно до підпунктів «в», «е» п.1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» суб'єктом , на якого поширюються вимоги Закону, примітки до ст. 172-5 КУпАП суб'єктом відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, порушила встановлені законом обмеження щодо одержання подарунків ,а саме, 28.10.2016 року , перебуваючи в м. Старобільськ Луганської області , безоплатно одержала майно від особи, яка не є її близьким родичем ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_3 подарунок у вигляді квартири № 10 загальною площею 26, 8 кв.м. , яка

розташована за адресою: Луганська область, м. Старобільськ, кв. ОСОБА_5 буд. № 1 вартістю 53000 грн. тобто понад суму, встановлену абзацом 1 ч.2 ст. 23 ЗУ «Про запобігання корупції» - одна мінімальна заробітна плата, встановлена на день прийняття подарунку, яка відповідно до ЗУ «Про державний бюджет України на 2016 рік» дорівнює 1450 грн., чим вчинила адміністративне правопорушення відповідальність за яке передбачена ч.1 ст. 172-5 КУпАП.

За таких обставин, суд виніс постанову про закриття справи за ч.1 ст. 172-5 КУпАП стосовно ОСОБА_2 у зв'язку із закінченням строку накладення адміністративного стягнення [22]. Варто сказати, що за умови збігу строку накладення адміністративного стягнення, факт наявності всіх елементів юридичного складу порушення встановлених законом обмеження щодо одержання подарунків не відіграє ключової ролі, оскільки провадження у справах даної категорії підлягає закриттю у зв'язку зі збігом строку накладення стягнення. Підтвердженням цього служить Узагальнений науково-консультативний висновок від 30.06.2017 року науково-консультативної рада при Вищому адміністративному суді України [171], в якому йшлося про те, що під час закриття провадження у справах про адміністративні правопорушення у зв'язку із закінченням строків притягнення до адміністративної відповідальності, передбачених статтею 38 КУпАП, вина особи не встановлюється, таким чином виключаючи необхідність підтвердження факту наявності юридичного складу правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП.

Процесуальній формі реалізації адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення, як вважає О.В. Терещук притаманні певні риси: 1) законодавча невизначеність кола посадових осіб, які мають право складати адміністративні протоколи; 2) судовий розгляд адміністративних справ; 3) на відміну від інших органів (посадових осіб), які розглядають справи, суд розглядає не тільки протокол, але і матеріали перевірки; 4) порівняно короткий термін адміністративного провадження [149].

На нашу думку, досить вдало надала перелік та визначення підстав А.В Гуржій, визначивши нормативну підставу як сукупність юридичних норм, які необхідні для процесуального розгляду відповідної справи та прийняття в ній вмотивованого рішення; фактичну – факт вчинення протиправного діяння, яке впливає на суспільні відносини; юридичну – наявність у фактичному посяганні ознак складу адміністративного проступку; процесуальну – прийняття компетентним органом рішення про накладення адміністративного стягнення на порушника [50, с. 181].

Констатуючи підстави вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, слід зауважити, що в цьому випадку нормативною підставою є умисне порушення заборон безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб.

При вчиненні порушення встановлених заборон щодо одержання подарунків, обов'язковим елементом є одержання подарунку як кінцевого результату суспільно шкідливого діяння, що дає підставу вважати, що даний склад правопорушення є матеріальним.

Як стверджує А.В. Титко у своєму науковому дослідженні особливості, які вирізняють адміністративну відповідальність за правопорушення, передбачене ст. 172-6 КУпАП є мета попередження та запобігання вчиненню дій, які становлять склад порушення вимог фінансового контролю: 1) несвоєчасне подання декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру; 2) неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунку в установі банку-нерезидента; 3) подання завідомо недостовірних відомостей у декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру [154, с. 198-213].

На думку О.В. Терещука головними особливостями адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення слід вважати 1) наявність юридичного складу корупційного діяння або іншого правопорушення, пов'язаного з корупцією як особливої підстави; 2) специфічність юридичного складу юридичного складу корупційного правопорушення, зокрема складових

елементів – об'єкта (родовий, що регулює суспільні відносини у сфері державного порядку і встановленого порядку управління, безпосередній унормовує діяльність осіб, які виконують функції держави); 3) формальний склад адміністративних корупційних правопорушень, спеціальний суб'єкт; вика тільки у формі прямого умислу; 4) співіснування інших видів відповідальності поруч з адміністративною, дисциплінарною, цивільно-правовою та кримінальною відповідальністю [149].

Особливістю адміністративної відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, слід вважати застосування, крім прямої адміністративної норми, передбаченої ст. 172-5 КУпАП, також і ряду встановлених вимог, заборон та обмежень, що стосуються одержання подарунків особами, уповноваженими на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування, що містяться також в Законі України «Про державну службу», «Про запобігання корупції», «Про судоустрій та статус суддів», «Про Національну поліцію», «Про прокуратуру».

Законом України «Про запобігання корупції» встановлені такі види обмежень, які прямо чи побічно стосуються одержання подарунків:

Обмеження щодо одержання подарунків (статті 23).

Запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними (ст. 24)

Вимоги:

Вимоги щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст.ст. 28-36).

Вимоги до поведінки осіб, додержання вимог закону та етичних норм поведінки (ст.ст. 37, 38).

Вимоги щодо неупередженості (стаття 41).

Заборони:

Заборона на одержання пільг, послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування (стаття 54).

Що стосується щодо одержання подарунків (більш детально у Розділі 2), то відповідні вимоги ми розглядаємо через нерозривний зв'язок одержання

подарунку та появи конфлікту інтересів. У Законі України «Про запобігання корупції» знаходимо пряме підтвердження нерозривності цих двох явищ, так ч. 4 ст. 23 регламентує, що рішення прийняте відповідальною особою на користь особи, від якої вона чи її близькі особи отримали подарунок, вважаються такими, що прийняті в умовах конфлікту інтересів, і на ці рішення розповсюджуються положення, а це має наслідком необхідність скасування незаконних актів та правочинів, прийнятих в умовах конфлікту інтересів.

Цікавим є той факт, що закордоном в деяких країнах діють норми відповідно до яких публічні посадові особи зобов'язані декларувати не лише активи, доходи та фінансові зобов'язання, але й приватні інтереси та одержані подарунки, формуючи таким чином, механізм запобігання виникнення корупційних правопорушень.

Закордоном отримання подарунків є одним із обов'язкових елементів декларування. Обов'язковому декларуванню підлягають ті подарунки, які вручаються і приймаються безпосередньо або побічно в зв'язку з виконанням посадовою особою державно-владних функцій. Наприклад, у Латвії посадові особи зобов'язані декларувати будь-які матеріальні подарунки, а в Литві – подарунки, отримані від близьких осіб чи членів сімей, якщо їхня вартість перевищує 50 мінімальних розмірів оплати праці (або прожиткових мінімумів), і від інших осіб, якщо їхня вартість перевищує п'ять мінімальних розмірів оплати праці [152, с. 194-198; 204]. Цікавим є досвід Великобританії, Франції та Німеччини, Так, члени парламенту Великобританії мають декларувати подарунки, якщо їхня вартість більша, ніж 1% їхньої заробітної плати, в Німеччині – коли перевищує 5000 євро, у Франції декларується будь-який подарунок незалежно від вартості [152, с. 194-198; 202].

Як бачимо, деякі країни Західної Європи мають чітку регламентацію декларування подарунків, що забезпечує таким чином від появи можливих корупційних проявів та поширює принцип транспарентності у суспільстві, формуючи прозорий механізм одержаних доходів та подарунків представники громадськості можуть безпосередньо моніторити доходи та видатки службовців та формувати власну думку про щодо державного апарату в цілому.

Ще однією особливістю адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків слід вважати наявність особливого механізму запобігання цьому корупційному прояву. В даному випадку мова йде про механізм повідомлення про спробу дарування. Відповідно до ст. 24 Закону України «Про запобігання корупції» слід розглядати два види механізму запобігання одержання подарунку:

I. Коли особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняні до них особи у разі надходження пропозиції щодо подарунка, незважаючи на приватні інтереси, зобов'язані (ч. 1 ст. 24):

- 1) відмовитися від пропозиції;
- 2) за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію;
- 3) залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників;
- 4) письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

II. Коли особи, уповноважені на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування, виявили у своєму службовому приміщенні чи отримали майно, що може бути подарунком, зобов'язані (ч. 2 ст. 24):

1) невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації.

2) скласти акт, який підписується особою, що виявила подарунок, та її безпосереднім керівником або керівником відповідного органу, підприємства, установи, організації.

3) за умови виявлення майна, що може бути подарунком, особою, яка є керівником органу, підприємства, установи, організації, акт про виявлення майна, що може бути подарунком підписує ця особа та особа, уповноважена на виконання обов'язків керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації у разі його відсутності.

III. Третій механізм запобігання одержання подарунків стосується тих випадків, коли в особи, уповноваженої на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування присутній сумнів щодо можливості одержання подарунка. За таким умов особа повинна письмово звернутися для одержання консультації з цього питання до територіального органу Національного агентства, який надасть відповідні роз'яснення.

Як зазначає Коломоєць Т.О., Лютіков П.С. проблемами притягнення до адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, слід вважати отримання так званих «дозволених подарунків», що відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, відсутність встановленого механізму поведінки публічного службовця у випадку отримання такого роду подарунку [64, с. 164-168].

Спираючись на аналіз класифікацій підстав адміністративної відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, ми схиляємося до точки зору вчених, які висловлювалися на підтримку включення до обов'язкового переліку підстав відповідальності – юридичної підстави (більш детально в Розділі 2), тобто наявності усіх елементів юридичного складу порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. (об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта, суб'єктивної сторони).

Що стосується об'єкта як сфери суспільних відносин, на які посягає те чи інше правопорушення, включаючи предмет – подарунок, як обов'язковий елемент складу, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, так, як і з об'єктивна сторона, що знаходить свій вияв через зовнішнє вираження безпосередньо порушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП.

Суб'єкт будь-якого адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, є спеціальним, чітко визначеним ст.3 Закону України «Про запобігання корупції». Суб'єктом порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків є особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Суб'єктивна сторона характеризується психічним спонуканням особи до вчинення юридичного складу, передбаченого ст. 172-5 КУпАП. Складовими

елементами суб'єктивної сторони є крім вини, мотив та мета, про що детальніше буде йтиметься у наступному розділі.

Вина порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, що виражається в прямому умислі як обов'язкового елемента, а такожу мотиву та мети.

Підтвердженням цього служить також і узагальнення судової практики розгляду судами справ про корупційні адмінправопорушення за 2015 рік та перше півріччя 2016 року Апеляційного суду Київської області, де вказується, що суб'єктивна сторонаправопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП характеризується умисною формою вини та корисливою метою [159].

Висновки до розділу 1

Теоретико-методологічною основою вивчення проблематики адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172-5 КУпАП) є дисертаційні дослідження, монографії, наукові статті, статистичні дані та інші матеріали з вивчення цієї проблематики. Виключну роль у напрацюванні наукових положень, перспективних шляхів вивчення та подальших наукових розробок здійснили вітчизняні вчені, серед яких : С.М. Алфьоров, Б. В. Волженкін, С.С. Рогульський, О.В. Клок, О.Є. Панфілов, А.В. Титко, О.В. Терещук, А. Н. Трайнін, В. О. Туляков, В. І. Тютюгін, Т.В. Хабарова, М.І. Хавронюк, серед зарубіжних вчених вагому роль відіграли такі науковці, як: Адам Грейкара, Девід Янчісб, Андрада Молдован, Стівен Ван де Валле, Джефф Галак, Джуліан Гіві, Еланор Ф. Вільямс та інші.

Адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, є специфічним видом адміністративної відповідальності, що засновується на ряді принципів, серед яких 1) законність; 2) справедливості; 3) диференціації притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією; 4) недопустимість притягнення двічі за одне і те ж правопорушення, пов'язане з корупцією; 5) індивідуалізації притягнення до адміністративної відповідальності за

правопорушення, пов'язані з корупцією; 6) невідворотності покарання за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією; 7) транспарентність адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією; 8) взаємодії органів у сфері запобігання та протидії корупції у процесі виявлення, документування та запобігання адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією (органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Агентство з питань розшуку та повернення активів, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Мін'юст, Антикорупційний суд, тощо); 9) персоналізації адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.

Адміністративна відповідальність осіб, уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування, та осіб, прирівняних до них, настає за вчинення дій, передбачених ст. 172-5 КУпАП у випадках порушення встановлених законом антикорупційних вимог, заборон та обмежень (фактична підстава); порушення норм, передбачених ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції» щодо вимагання, одержання та прохання подарунків для себе чи близьких осіб безпосередньо чи опосередковано (нормативна підстава); наявність складеного протоколу про вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, та зібрані матеріали перевірки органів НП України (процесуальна підстава).

Деталізуючи розкриття питання особливості настання адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, ми проаналізували специфіку притягнення осіб до відповідальності за конкретні дії, що є наслідками порушення встановлених правил поведінки посадових осіб [126; 129; 133]. В першу чергу, це стосується 1) **обмеження** щодо одержання подарунків (ст. 23); 2) **запобігання** одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними (ст. 24); 3) **вимоги** щодо запобігання та

врегулювання конфлікту інтересів (ст.ст. 28-36); вимоги до поведінки осіб, додержання вимог закону та етичних норм поведінки (ст.ст. 37, 38); вимоги щодо неупередженості (стаття 41); 4) **заборони** на одержання пільг, послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування (стаття 54).

РОЗДІЛ 2

ЮРИДИЧНИЙ СКЛАД ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОМ ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКІВ

2.1. Об'єкт порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунку

Об'єкт адміністративного правопорушення має структуру, що передбачає загальний, родовий та видовий об'єкт,

Об'єктом будь-якого адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, є суспільні відносини у сфері державного управління та антикорупційних відносин.

А.В. Титко у своєму монографічному дослідженні розглядала об'єкт порушення вимог фінансового контролю (ст. 172-6 КУпАП), як різновиду адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, з трьох позицій: регулювання адміністративно-правових відносин; фінансово-економічні відносини, регулювання суспільних відносин у сфері боротьби з корупційними правопорушеннями [37; 150].

В свою чергу, О.В. Клок розглядає під родовим об'єктом адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією суспільні відносини, що визначають зміст і порядок законної діяльності суб'єктів владних повноважень, а безпосереднім, на думку дослідниці, слід вважати відокремлені сфери державного управління й місцевого самоврядування [61].

Ми пропонуємо розглядати загальний об'єкт порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків як суспільні відносини, що регулюються як адміністративно-правовими нормами, так і антикорупційними нормами.

Родовий об'єкт порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків охоплює суспільні відносини у сфері функціонування правових та організаційних засад функціонування системи запобігання корупції в Україні, порядку застосування превентивних антикорупційних механізмів.

І нарешті, безпосередній об'єкт охоплює суспільні відносини у сфері дотримання правил етичної поведінки та відповідних антикорупційних вимог, заборон та обмежень під час одержання особами, уповноваженими на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування подарунків.

На наш погляд досить обґрунтовано дав визначення об'єкту О.Є.Панфілов, виділивши такі види суспільних відносин: 1) безпосередньо корупційні, які виникають у сфері реалізації організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій; 2) опосередковано корупційні, відносини у сфері реалізації функцій службової діяльності, тобто виконання публічних функцій, які є додатковим об'єктом. Щодо родового об'єкту правопорушень, передбачених Розділом 13-А КУпАП, то під останнім слід розглядати суспільні відносини у сфері 1) виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування; 2) сфера виконання публічних функцій; 3) реалізація завдань із запобігання та протидії корупції [93].

А.О. Мухатаєв та В.М. Гаращук у свій час визначили загальний об'єкт юридичних складів Розділу 13-А КУпАП як суспільні відносини, що забезпечують авторитет та порядок здійснення державної служби, цілі і завдання установ та організацій публічного та приватного сектора тощо [42].

А. О.Васьковцов вважає, що під родовим об'єктом корупційних адміністративних правопорушень слід розглядати суспільні відносини, які засновуються на принципах об'єктивності та неупередженості та обумовлюють прийняття службовою особою рішень та вчинення (не вчинення) дій під час виконання наданих їй службових повноважень, а також відсутність при цьому задоволення приватних (особистих, групових) інтересів службової особи за рахунок інтересів інших осіб, держави, суспільства [37; 150].

Так, С.С. Рогульський визначає об'єкт корупційних правопорушень як суспільні відносини з приводу встановленого порядку управління в державі [124; 123].

Як бачимо, більшість вчених схильні вважати, що родовим об'єктом адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, слід вважати

суспільні відносини у сфері реалізації публічних повноважень та службової діяльності.

Беззаперечно, зважаючи на те, що суб'єктами відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, виступають особи, уповноважені на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування, та осіб, прирівняних до цієї категорії, а також особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, ми розглядаємо безпосередній та родовий об'єкт порушення встановлених законом заборон щодо одержання подарунків через призму регулювання публічних суспільних відносин сфери службової діяльності в частині процедурного порядку дотримання вимог, заборон та обмежень щодо одержання подарунків.

Додатковими безпосередніми об'єктами в цьому випадку є суспільні відносини, що регулюються спеціальними вимогами, що визначені нормами етичних кодексів та відповідними правилами поведінки, а також суспільні відносини сфери регламентації порядку одержання подарунків суб'єктами відповідальності.

В контексті сказаного варто навести точку зору деяких науковців, що стверджують про те, що сферу регулювання варто розширити і говорити не лише про службових осіб, а й про осіб, які не належать до службових, але сфера їх професійної діяльності пов'язана з наданням публічних послуг (надання таких послуг спрямоване на набуття, зміну чи припинення прав та обов'язків юридичних і фізичних осіб, а результатом їх надання є спричинення наслідків правового характеру) [74, с. 782].

У вітчизняному законодавстві положення стосовно обмеження щодо одержання подарунків міститься у ЗУ «Про запобігання корупції» (ст. 23 «Обмеження щодо одержання дарунків») та ст. 172-5 («Порушення

встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків») визначає виключення щодо можливості одержання подарунків, серед яких

1) подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, якщо

а) вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово (з 1 січня 2018 року – 1762 грн, з 1 липня – 1841 грн, з 1 грудня – 1921 грн), а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року ($2 \times 1762 \text{ грн.} = 3524 \text{ грн.}$), в якому прийнято подарунки [102].

2) вартість подарунків не поширюється на подарунки, що

а) даруються близькими особами або

б) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

Прикладом справи про порушення обмежень щодо одержання подарунків, передбаченого ст. 172-5 КУпАП є справа щодо одержання подарунку народним депутатом у вигляді пільги – зниження вартості квартири у м. Києві площею 194 кв. м. на загальну суму 1 млн 801 тис. 648 грн, що у 1307,43 разів перевищує мінімальну заробітну плату.

Справа була закрита за відсутності зв'язку між отриманням особою знижки та використанням своїх повноважень як народного депутата України, не встановлено конкретні повноваження, у зв'язку з виконання яких останнім отримано знижку та доведено впливу на особу, яка надала знижку» (постанова Печерського районного суду м. Києва від 15 лютого 2017 р. у справі № 757/60931/16-п) [147, с. 127-128]. У цьому випадку суд не встановив характер цієї знижки, таким чином, чи це загальнодоступна знижка чи персональна. У разі, якщо це загальнодоступна знижка, слід встановити розмір останньої, який не повинен перевищувати одну мінімальну заробітну плату, встановлену на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість

таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів.

Предмет подарунка та неправомірної вигоди є схожими та за своєю правовою природою та мають спільні риси, відповідно відмежування понять здійснюється на підставі законодавчого визначення та аналізу юридичних складів злочинів та правопорушень, предметом якого є речі майнового та немайнового характеру.

На практиці встановити відмінність між подарунком та неправомірною вигодою (хабарем) досить важко, тому питання отримання та передачі подарунків публічними службовцями з метою запобігання виникненню корупційних проявів у їх діяльності, повинно бути обов'язково врегульовано на законодавчому рівні з врахуванням найбільш конфліктних ситуацій, що виникають в ході реалізації державно-владних повноважень.

Для відмежування понять подарунок та неправомірна вигода слід звернутися до положень нормативно-правових актів, де наводяться дефініції зазначених понять з характерними ознаками та властивостями, а також вивчити наукові дискусії та доктринальні бачення з цього приводу.

У проекті Закону України «Про заходи державного фінансового контролю публічної служби» термін «подарунок» визначено як будь-які блага, в тому числі прояви гостинності, які публічний службовець безоплатно або за вартістю, істотно меншою від ціни таких благ, одержує від фізичних чи юридичних осіб [112].

Закон України «Про запобігання корупції» подарунок трактує як грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової [106].

Судячи із зазначеного поняття, подарунок може передаватися безоплатно або за ціною нижчою мінімальної ринкової. Виникає питання, якщо ми говоримо про подарунок-перевагу, то відповідно до семантичного аналізу поняття «переваги» не можна стверджувати про безоплатність надання того, що немає матеріального чи грошового виміру.

Перевага за своїм змістом тотожне поняттю пільги, оскільки семантика трактує перевагу як 1. Якість, властивість, що вигідно відрізняє кого-, що-небудь від когось, чогось. 2. Більша, ніж у кого-небудь, кількість (війська, техніки і т. ін.); переважання в кількості. 3. Виключне, особливе право на що-небудь; привілей [141].

Перевага – це відступ від загального правила на користь окремих осіб або соціальних груп, що може полягати у звільненні тих чи інших осіб від відповідних обов'язків, дострокове присвоєння звань, підвищення по посаді під час конкурсу, наданні додаткових гарантій тощо.

Цікавою є окрема думка судді Конституційного Суду України І.Д.Сліденка, який стверджував про те, що пільги тотожні поняттю привілей, а основна властивість привілею – бути винятком із загального правила (норми) [92].

Зважаючи на це та те, що відповідно до семантичного тлумачення перевага тотожна поняттю пільзі, а пільга є свого роду привілеєм, можна зробити висновок про те, що за своїм смисловим навантаженням ці дефініції є однаковими, тому, керуючись правилом юридичної визначеності пропонуємо внести зміни до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» в частині поняття подарунок, зокрема, виключивши переваги та пільги з поняття «подарунок», оскільки така ознака як «безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову» має суто майновий характер [153, с. 67-70].

В свою чергу, нематеріальний актив розуміють по різному відповідно до положень низки нормативних актів. На нашу думку, найбільш вдалим визначенням є тлумачення Повідомлення Комісії, де нематеріальні активи розглядають як активи, що не мають матеріального або фінансового втілення, такі як патенти, ліцензії, ноу-хау та інша інтелектуальна власність [121].

Що ж до визначення неправомірної вигоди, то під останньою розуміють грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав [121].

Кримінальне законодавство тлумачить неправомірну вигоду як кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги або нематеріальні активи, вартість яких

перевищує три відсотки розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав [73]. М. І. Хавронюк, під предметом неправомірної вигоди вбача грошові кошти, інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, а отже, й будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру [163, с. 35]. Цю ж позицію розглядає О.В. Ярошенко, відповідно до наукового бачення якої неправомірну вигоду слід вважати як незаконні (неправомірні) послуги, пільги і переваги (вигоди) (матеріальні чи нематеріальні [176, с. 105-112].

Так, М. І. Мельник в поняття неправомірної вигоди включав лише чітко визначені предмети матеріального світу, зокрема незаконну винагороду матеріального характеру (майно (гроші, матеріальні цінності та інші речі), право на майно (документи, які надають право отримати майно, користуватися ним або вимагати виконання зобов'язань тощо), будь-які дії майнового характеру (передача майнових вигод, відмова від них, відмова від прав на майно, безоплатне надання послуг, санаторних чи туристичних путівок, проведення будівельних чи ремонтних робіт тощо) [89, с. 1074].

Також цю думку підтримував О. О. Дудоров, який вважав, що за ринкової економіки, коли будь-яка послуга (надання консультації, інтимний зв'язок, знайомство з квартирним маклером тощо) в принципі може розглядатись як така, що підлягає оплаті і має певний грошовий еквівалент, існує нагальна необхідність у тому, щоб законодавець чітко зафіксував майновий характер предмета хабара безпосередньо у тексті [53, с. 11].

Окрема думка щодо виключного майнового характеру неправомірної вигоди з вартісними характеристиками свідчить також дослідження О. Бабікова [33, с. 35-38].

Зважаючи на корисливі мотиви прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, остання має майновий характер [72, с. 470].

Предметом хабара не можуть визнаватися послуги, вигоди немайнового характеру (наприклад, позитивні статті про ту або іншу особу в засобах масової інформації). Їх отримання може розцінюватися як інша заінтересованість (некорислива) при зловживанні владою чи службовим становищем [169, с. 420].

Так, ст. 179 ЦК визначає, що річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки. Виходячи з положень цивільного законодавства можна стверджувати про індивідуальні ознаки, що вирізняють її з-поміж інших однорідних речей, індивідуалізуючи її, тобто в цьому випадку ми говоримо про чітко визначені індивідуалізовані ознаки матеріального світу, що визначають якісно-кількісні характеристики речей [165].

На користь думки про те, що неправомірна вигода має ознаки майнового характеру свідчать також положення Постанови Пленуму Верховного Суду України №5 «Про судову практику у справах про хабарництво» від 26 квітня 2002 р., де зазначається, що предмет одержання хабара має виключно майновий характер, а послуги, пільги і переваги, які не мають майнового характеру, не можуть визнаватися предметом хабара [99, с. 195].

Як бачимо, одностайного підходу до визначення предмета неправомірної вигоди та подарунку у законодавстві не існує, тому варто звернутися до судової практики, аби аргументувати власну позицію щодо визначення подарунку та неправомірної вигоди.

С.В. Якимов згрупував ознаки неправомірної вигоди та навів власну систематизацію неправомірної вигоди, під якою слід розуміти: 1) грошові кошти; 2) інше майно; 3) переваги; 4) пільги; 5) послуги; 6) нематеріальні активи; 7) будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру [174, с. 292-298].

Спільним для предмета подарунку та неправомірної вигоди є одержання саме як матеріально визначених, так і речей, які не мають грошового еквіваленту та матеріального відображення.

Ознакою, що відділяє подарунок від неправомірної вигоди є ознака «без законних на те підстав» для одержання неправомірної вигоди та «безоплатність та одержання/ дарування за ціною, нижчою мінімальної ринкової». Саме остання частина складової дефініції подарунка свідчить про вартісні характеристики подарунку.

І хоча сьогодні предметом обмеження щодо одержання подарунку відповідно до законодавства виступають також і нематеріальні активи, пільги, переваги, привілеї ми дотримуємося тієї точки зору, що предметом

адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, повинна бути матеріально окреслена річ, що має відповідні економічні ознаки.

Предмет подарунку є досить обширним поняттям та охоплює не тільки визначені законодавством речі. Так, відповідно до справи № 534/98/19 від 14.02.2019 ОСОБА_4, будучи начальником Управління Державної казначейської служби України Полтавської області, будучи суб'єктом відповідальності, порушила обмеження щодо одержання подарунків, а саме 27.01.2017 одержала від Благодійного фонду «Полтавського гірничозбагачувального комбінату» подарунок у вигляді нецільової одноразової благодійної допомоги в сумі 2000 грн, що перевищує один прожитковий мінімум, встановлений на день прийняття подарунка (1600), чим умисно вчинила адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, передбачене ч. 1 ст. 172-5 КУпАП.

В судовому засіданні ОСОБА_4 свою вину у вчиненому правопорушенні не визнала та пояснила, що до Благодійного фонду «ПГЗК» в січні 2017 вона в зв'язку із скрутним матеріальним становищем звернулася як фізична особа з заявою про укладання договору та отримання одноразової матеріальної допомоги для вирішення соціально побутових потреб. Вважає, що нею не було порушено діюче законодавство України у зв'язку з тим, що укладання цього договору не може бути пов'язане із здійсненням нею функцій держави та місцевого самоврядування, так як благодійний фонд не є державним чи комунальним підприємством і відповідно ніякої підпорядкованості між сторонами договору стосовно її професійної діяльності не було. Тому допомогу отримують і інші фізичні особи, які звертаються до зазначеного фонду і потребують в допомозі [22].

Поняття «подарунок» та «благодійна допомога» не є тотожними, вони мають різні визначення, правове регулювання, різне оподаткування.

У справі відсутній умисел та корупційний інтерес щодо одержання подарунку, що автоматично виключає суб'єктивну сторону юридичного складу правопорушення щодо обмеження одержання подарунку.

Згідно п. 1 ч. 1 ст. 247 КУпАП провадження в справі про адміністративне правопорушення підлягає закриттю за відсутністю події і складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-5 КУпАП.

У зазначеному випадку бачимо, що справа була закрита у зв'язку з відсутністю суб'єктивної сторони, що суддею зведено до наявності корупційного інтересу та умислу.

Наступним прикладом судової практики є справа № 569/3500/17 Рівненського міського суду, відповідно до якого ОСОБА_1, який, працюючи на посаді старшого оперуповноваженого в особливо важливих справах (підполковник) 3 сектору відділу контрозвідувального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки Управління Служби безпеки України в Рівненській області, будучи особою уповноваженою на виконання функції держави, службовою особою з виконанням організаційно розпорядчих обов'язків в зв'язку з можливістю виконання таких функцій, діючи умисно, переслідуючи особисті інтереси, усвідомлюючи протиправний характер своїх дій, порушив встановлену законом заборону щодо одержання дарунка (пожертви).

Так, 26.08.2015 року ОСОБА_1, користуючись своїми повноваженнями посадової особи контролюючого органу, в службовому кабінеті начальника служби автомобільних доріг у Рівненській області отримав у подарунок талон на 20 літрів бензину А-95 [30].

В цьому випадку говоримо про талон на бензин як предмет подарунку, проте встановлення останнього ще не є підставою для притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення щодо обмеження одержання подарунків, оскільки в подальшому встановленню підлягає наявність умислу, причинно-наслідкового зв'язку між одержанням подарунку та вчинення дій в межах державно-владних повноважень.

В конкретній справі предметом правопорушення щодо обмеження одержання подарунку є отримання одноразової цільової благодійної допомоги, проте для встановлення юридичного складу повинен бути причинно-наслідковий зв'язок між одержанням такого подарунку суб'єктом відповідальності безпосередньо або через інших осіб 1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; 2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи; 3) доведено причинно-наслідковий зв'язок як складовий елемент об'єктивної сторони порушення щодо одержання

подарунку в отриманні публічним службовцем у власних інтересах подарунку; 4) з'ясувати мотив і характер вчиненого діяння, повноваження особи, яка його вчинила, а також інші обставини, які мають значення для справи; 5) здійснити належну оцінку доказів у справі.

Як бачимо, встановлення предмету подарунку не є dokonаним фактом вчинення правопорушення обмежень щодо одержання подарунку, аналіз юридичного складу продемонстрував необхідність детального вивчення факту події та складу правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП.

Загалом одержання подарунків у власних інтересах та у зв'язку з виконанням функцій держави та органів місцевого самоврядування на нашу думку варто розцінювати безпосередньо як корупційне правопорушення, оскільки одержання подарунків як предмета правопорушення варто розцінювати як причину, що в подальшому призводить до появи фактів корупції.

Також на користь внесення законодавчих змін в частині передбачення одержання подарунку як корупційного правопорушення свідчить і практика Пленуму Верховного суду України від 26 квітня 2002 р. № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво», де вказується, що хабар може даватися та отримуватися і у замаскованій формі – під виглядом укладення законної угоди, нарахування й виплати заробітної плати чи премій, нееквівалентної оплати послуг різного характеру (консультації, експертизи тощо) [116].

В цьому випадку виникає спірне питання щодо процедури доказування мети вчинення дій, які підпадають під ознаки неправомірної вигоди, оскільки в судовому порядку досить складно довести наявності предмету вчинення правопорушення через одержання пільг, переваг, привілеїв, тощо, оскільки в більшості випадків такі справи закінчуються закриттям справи за відсутності складу та події правопорушення.

Щодо власного бачення тлумачення подарунку через призму лише матеріальних речей свідчить і той факт, що антикорупційне законодавство чітко визначило межі допустимого подарунку особам уповноваженим на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування, тому можна стверджувати про суперечність положень ст. 172-5 КУпАП та ст. 1 Закону України «Про

запобігання корупції», оскільки предметом обмеження щодо одержання подарунка також є нематеріальні речі (вигоди, привілеї, пільги, переваги тощо), а останні за законодавчим визначенням в більшості випадків не мають грошового еквіваленту, що унеможливорює встановлення шкоди для суспільних відносин державного управління.

Відмежування дефініцій подарунків та неправомірна вигода повинна проходити через декілька аспектів:

1) встановлений розмір допустимого подарунку становить одна мінімальна заробітна плата, встановлена на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не має перевищувати два прожиткові мінімуми, встановлені для працездатної особи на 1 січня поточного року. Неправомірна вигода немає чітко визначеного розміру

2) спосіб передачі подарунку відбувається на безоплатній основі або ж за ціною нижчої за ринкову в той час, коли передача неправомірної вигоди відбувається за умови відсутності законних на те підстав.

3) прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди у різних її варіаціях має виключно корисливий мотив, а одержання подарунка може розцінюватися за певних обставин як загальновизнане уявлення про гостинність, що підлягає встановленню в судовому порядку.

Загальновизнані уявлення про гостинність стосуються тих подарунків, які можуть стосуватися ділових дарунків (сувеніри), і проявів гостинності (запрошення на каву або вечерю, подарунки, одержані від знайомих з нагоди, наприклад, дня народження, загальновизнаного чи релігійного свята) у скромних масштабах, які широко використовують для налагодження добрих ділових відносин і зміцнення робочих стосунків.

Слід звернути увагу на те, що законодавчо закріпленого поняття «подарунка, що відповідає загальновизнаному уявленню про гостинність» немає, тому судова і слідча практика користується поняттями, що циркулюють у вітчизняній та закордонній доктрині антикорупційного права.

З точки зору доктринальних вчень гостинність походить від англійського слова «hospitality» (гостинність).

Гостинність (від лат host): 1) риса характеру: моральна настанова привітності та відповідного опікування гістьми; 2) явище соціальної культури (одна із складових культури соціуму), яке поєднує в собі суспільну інституцію (моральну настанову на дружній прийом гостей) та суспільний інститут (установи, що здійснюють конкретні заходи, спрямовані на практичне забезпечення такого прийому) [98, с. 168-173].

В той же час на думку Поплавської А.В. варто звернутися до історичних витоків поняття «гостинність». Так, гостинність у розрізі вивчення такого явища, як «проксенії», що передбачали можливість користування у дружньому місті пільгами, які включали отримання права займати передні почесні місця на масових святкуваннях, звільнення від податків під час ввезення та вивезення товарів, навіть отримання громадянства. передбачали користування у дружньому місті пільгами, які включали отримання права займати передні почесні місця на масових святкуваннях, звільнення від податків під час ввезення та вивезення товарів, навіть отримання громадянства [98, с. 168-173].

Межа між корупцією та подарунком, як чинником, що стимулює розвиток корупційної поведінки державних службовців дуже тонка, тому потребує законодавчо регламентованих правил прийняття такого роду подарунків. Зважаючи на це, вважаємо за доцільне виробити у вітчизняному законодавстві єдиний перелік правил або, так званий Кодекс поведінки посадових осіб під час прийняття подарунків, де були б зібрані ключові правила, що регламентують порядок отримання таких подарунків.

Подарунки, що відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, не можуть прийматися суб'єктами відповідальності, якщо такі подарунки даруються 1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, тобто такі особи в силу займаних посад виконують організаційно-розпорядчі функції по здійсненню керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форм власності.

Таким чином, загальновизнані уявлення про гостинність є знову ж таки те, що такі подарунки та прояви гостинності не будуть постійними та не впливатимуть на прийняття суб'єктами відповідальності рішень або не створюватимуть враження, що це може впливати на їхні рішення. Подарунки, що відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, можуть бути побутового характеру та ділового. Термін «ділова гостинність» передбачає прийняття запрошення на вечерю або обіди в ресторані, прийняття запрошення у розважальні заклади (наприклад, квитки або запрошення на спортивні або культурні заходи), витрати на дорогу, проживання (наприклад, в готелі) і інші види ділової гостинності, за які їх одержувач не платить повну вартість.

З огляду на вищезазначене можна виділити декілька видів подарунків

I. Подарунки, на які поширюються чіткі заборони антикорупційного законодавства (заборонені):

1.1. Подарунки, які даруються у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

1.2. Подарунки, що даруються особою, яка перебуває в підпорядкуванні обдаровуваного.

Ми пропонуємо внести третій вид заборон на категорію подарунків, які даруються третім особам, за вказівкою осіб, зазначених у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Під третіми особами слід розуміти осіб, які є близькими особами або ж які перебувають у дружній, партнерських відносинах з особами, що зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», або які виконують роль посередників в одержанні подарунку.

II. Подарунки, що є гранично забороненими. До них належать ті подарунки, які відповідають наступним критеріям: 1) які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність; 2) якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не

перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки

III. Дозволені подарунки – це подарунки, які 1) даруються близькими особами; 2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

IV. Офіційні подарунки – це подарунки, одержані особами під час офіційно-ділових зустрічей, прийомів, робочих візитів, відряджень тощо.

2.2. Об'єктивна сторона порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків

В Україні продовжується активна боротьба по боротьбі з корупцією, незважаючи на те, що зроблені вагомі кроки на шляху до мінімізації корупційних ризиків, проте громадянське суспільство знаходиться лише на початковому етапі подолання корупційних проявів. Не завжди процес подолання корупції знаходить підтримку з боку можновладців та політичної еліти України. Тому варто продовжувати впровадження заходів з підтримки різноманітних ініціатив з подолання корупційних проявів у всіх сферах життя.

Відповідно до рейтингу, складеного компанією Transparency International в 2018 році. Україна набрала 32 бали та посіла 120 місце серед 180 країн, в порівнянні з 2017 роком, коли Україна посідала 130 місце, це досить вагомий результат та якісний стрибок уперед [60].

Для покращення роботи всіх антикорупційних органів, поліпшення інвестиційного клімату та сприяння формування чесного та прозорого громадянського суспільства слід сконцентрувати увагу на системній стратегії підвищення рівня правової культури серед українців, адже тільки, коли кожен громадянин України на ментальному рівні усвідомить усю важливість подолання корупції у всіх її формах, розпочинаючи від кримінальних корупційних правопорушень – неправомірної вигоди, відмивання коштів одержаних незаконним шляхом, незаконного збагачення, торгівлі впливом тощо та закінчуючи адміністративними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, заборонаю кумівства, фаворитизму та заборонаю одержання

подарунків тощо, тільки тоді відбудеться комплексна стратегічна боротьба з корупційними проявами.

Ключові рекомендації, що висунуті до України для посилення боротьби з корупцією, полягають у продовженні проведення судової реформи; закінчення формування антикорупційного суду; виробленні єдиного алгоритму міжвідомчої співпраці між органами, уповноваженими на боротьбу з корупцією; удосконаленні адміністративного та кримінального законодавства за порушення вимог, заборон та обмежень у сфері антикорупційного законодавства; формуванні єдиної комплексної Антикорупційної стратегії для різних гілок влади; припиненні «міжособистісних змагань» між антикорупційними органами; оновленні методики роботи НАЗК як одного із головних антикорупційних органів; формуванні нових електронних баз даних; залученні до виявлення та розслідування фактів вчинення корупційних та адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, представників банківської сфери припиненні корупційних проявів на етапі лише наміру; налагодженні міжнародної співпраці у сфері виявлення та повернення коштів, отриманих незаконним шляхом; розробленні спеціальних правил або етичних кодексів для осіб, які виконують державно-владні функції; напрацюванні алгоритму першочергових дій для збирання доказів у справах про корупційні та адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, на основі слідчої та судової практики.

Для з'ясування змісту обмежень щодо одержання подарунків слід звернутися до Закону України «Про запобігання корупції», а саме ст. 23 «Обмеження щодо одержання подарунків», де закріплена норма щодо заборони одержання подарунків, зокрема безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб, що стосується лише осіб, які є суб'єктами відповідальності відповідно до Закону України «Про запобігання корупції».

Зазначені заборони та обмеження слід розглядати через призму аналізу об'єктивної сторони правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, що складається з 1) дій (одержання, прохання, вимагання); 2) суспільно-шкідливих

наслідків у вигляді неправомірно прийнятих рішень чи вчинення дій, що здійснюватися в умовах конфлікту інтересів; 3) причинно-наслідкові зв'язки між одержанням подарунку та фактом використання делегованих державою повноважень; 4) спосіб вчинення правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП – безпосередньо або через третіх осіб.

Так, заборона одержання подарунка існує лише в тому випадку, коли обумовлена наявністю наступних ознак: 1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; 2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

Обмеження як одна із форм диспозиції ст. 172-5 КУпАП передбачає дозвіл на отримання подарунків, що є загальновизнаним уявленням про гостинність, якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.

Винятками із заборон та обмежень як ключових елементів диспозиції ст. 172-5 КУпАП, є подарунки, які 1) даруються близькими особами; 2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси [106].

Ми, в свою чергу, дотримуємося тієї точки зору, що для публічних посадових осіб повинні існувати чіткі заборони щодо одержання подарунків не залежно від вартості подарунків. Так, наведемо приклади регламентування порядку одержання подарунків в деяких країнах Європи.

Австрія. Існує заборона державним службовцям приймати подарунки, призначені для створення сприятливої атмосфери або підтримки прихильного ставлення, яку отримує державний службовець через статус-кво (§ 59 Beamten-Dienstrechtsgesetz 1979) [201].

Німеччина. Забороняє державним службовцям приймати винагороди або подарунки, що стосуються своєї посади (коли раніше це було лише обмежено), ризикуючи дисциплінарною процедурою відповідно до § 33. Статті 9-13 Закону про державну службу є, але істотний зміст залишився незмінним. Існує також новий регламент щодо підходу до корупції типу «су», тобто особа, обвинувачена у незначному злочині, може зменшити покарання, якщо він / вона дасть свідчення, що стосуються більших злочинів [201].

В Люксембурзі. Факт одержання подарунку не є підставою для притягнення до кримінальної відповідальності до тих пір, поки це не призведе до корупції; подарунки, запропоновані до вчинення корупційного акту, не є підставою притягнення до юридичної відповідальності але вимагають попередньої угоди при одержання подарунку [201].

В Нідерландах одержання подарунків забороняється політичними публічними службовцями, якщо це може призвести до створення атмосфери вчинення певних корупційних дійнь та пов'язаних з корупцією правопорушень [201].

Іспанія. Законодавство цієї країни чітко регламентує настання кримінальної відповідальності за одержання подарунку як корупційного правопорушення. Власник державних повноважень або державна посадова особа, яка вимагає або отримує подарунок або пропозицію за виконання в ході реалізації під час виконання своїх обов'язків, за власну вигоду або на користь інших осіб, дія або бездіяльність, що є правопорушенням, підлягає позбавленню волі від 2 до 6 років [201].

У вітчизняне законодавство варто запозичити досвід встановлення чітких заборон на одержання подарунків державними службовцями, що унеможливлуватиме розвиток так званої «сірої зони» у формуванні корупційного середовища.

Так, Гончарук С.Т. вказує на те, що протиправне діяння може характеризуватись як проста однократна дія (наприклад, подання недостовірних відомостей у декларації) та складна, охоплюючи декілька різних

дій (неподання декларації та неповідомлення про суттєві зміни у майновому стані та відкриття валютного рахунку) [47, с. 60].

Під вимаганням прийнято розуміти утиск, але відрізняється від кримінального насильства корисним наміром з метою вигоди.

Вимагання тлумачать як 1) вимагання грошей або подарунків посадовою особою під загрозою виконання (невиконання) якихось посадових дій, 2) вимаганням за допомогою фіктивного обвинувачення у вимаганні [69, с. 337].

Під вимаганням, як правило, розуміють протиправне примушування особи потенційного дарувальника до розпорядження майном або майновими правами на користь вимагателя пред'явлення вимоги передачі майнових благ здійснення дій майнового характеру є обов'язковою складовою частиною об'єктивної сторони складу вимагання. Форма вираження вимоги не має юридичного значення вона може бути усною або письмовою чи по телефону інтернету можна передати невербальну форму висловлювання вимоги за допомогою жестів [77].

На думку Безверхова А.Г., примушування на відміну від обману та інших видів впливу, спрямованих на схиляння особи до певної поведінки, примушування полягає в безпосередньому впливі на волю іншої особи, яке позбавляє або обмежує вільне волевиявлення останнього. Примушування має на меті спонукати іншу особу до певної поведінки або шляхом фальсифікації спотворити дійсний зміст волі іншої людини.

Вимагання слід вважати закінченим з моменту пред'явлення вимоги, поєднаної з вказаними погрозами, насильством, пошкодженням чи знищенням майна, незалежно від досягнення винною особою поставленої мети [115].

Така вимога при одержанні подарунка може існувати у прихованій формі та висловлена у ввічливих коректних вираженнях, натяках, підведення особи потенційного дарувальника до потрібної вирішення справи, замаскована під прохання, пропозицію, певний натяк, висловлення у вигляді навідного запитання тощо.

Вимога може супроводжуватися психологічним тиском на особу потенційного дарувальника через використання власного впливу на особу, яка

зацікавлена у вчиненні/не вчиненні дій чи прийняття/неприйняття рішень на користь цієї особи чи третіх осіб, пов'язаних родинними чи іншими близькими стосунками з особою потенційним дарувальником.

Тому варто погодитися з думкою Сафонова В.Н. про використання психологічного насильства над потерпілим під час вимагання, що досягається шляхом придушення волі потерпілого [138, с. 109].

Отже, вимагання подарунка може інтерпретувати у різноманітних формах, що залежить від обставин справи, особи винного, потенційного дарувальника та предмета справи.

Іншим елементом об'єктивної сторони порушення обмежень щодо одержання подарунків, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, є прохання.

Під поняттям «прохання», яке у словнику української мови трактується як ввічливе звертання до кого-небудь із метою домогтися чогось, спонукати кого-небудь зробити, виконати щось, благання, заклинання, уклінне звернення, умовляння, взивання, схиляння адресата до бажаної поведінки [140, с. 335].

Наведемо приклад прохання як елементу об'єктивної сторони норми, передбаченої ст. 172-5 КУпАП, викладеної у постанові Переяслав-Хмельницького міського суду Київської області у справі № 1019/3056/12. Так, особа, уповноважена від керівництва ТОВ «Стовп'яги-Арго» Переяслав-Хмельницького району звернувся до державного реєстратора Переяслав-Хмельницької з проханням в короткий строк внести зміни до державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців щодо зміни директорів ТОВ «Стовп'яги-Арго» Переяслав-Хмельницького району. Державним реєстратором Переяслав-Хмельницької РДА були внесені зміни до відомостей про юридичну особу, що не пов'язані зі змінами в установчих документах. Після зустрічі уповноважена особа передала реєстратору в якості подарунка (пожертви) грошові кошти в сумі 300 доларів США за вчинення реєстраційних дій щодо зміни директорів ТОВ «Стовп'яги-Арго» Переяслав-Хмельницького району [29].

Таким чином, особа-дарувальник подарував гроші конкретно за висловлене прохання щодо необхідності внесення змін в реєстраційні

документи, проте не завжди висловлювання можуть бути в активній формі вияву прохання та вимагання. Як правило, особа, уповноважена на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування, не виказує наміру отримати подарунок у прямій директивній формі, це відбувається у прихованій формі через натяк, завуальована форма вияву бажання.

Як і вимагання, так і прохання є елементами об'єктивної сторони порушення обмежень щодо одержання подарунків, що має на меті заจоволення корисливих мотивів та мети – отримання грошових коштів або іншого майна, переваг, пільг, послуг, нематеріальних активів.

Вимагання, що супроводжується психічним насильством обумовлює зухвалий та цинічний мотив особи суб'єкта відповідальності, оскільки остання, знаючи про вразливе становище особи потенційного дарувальника, у прихованій формі, користуючись ситуацією та залежністю від нього, вимагає подарунок. Зухвалість та цинізмом особливо часто супроводжується у випадках звернення до лікарів або представників органів державної влади та місцевого самоврядування, коли особа, керуючись корисливим мотивами, намагається отримати вигоду від потенційного дарувальника, знаючи про його вразливе становище: хворий родич, пришвидшення оформлення документів у міській чи обласній раді, прохання уникнути покарання, якщо йдеться про дрібні адміністративні штрафи, сприяння у влаштування дитини в школу, дитячий садок тощо.

Прохання та вимагання мають спільні ознаки: 1) прояви виявлення наміру на отримання майна, переваг, пільг, послуг, нематеріальних активів; 2) надходять від особи, яка має відповідні службові повноваження для задоволення приватних інтересів особи потенційного дарувальника чи третіх осіб, пов'язаних з ним; 3) використання певного психологічного тиску з демонстрацією власних повноважень.

Водночас прохання та вимагання має також і відмінні ознаки: 1) загроза законним інтересам; 2) наявність ісловленого завуальовано чи прямо погрози під впливом психічного примусу.

Прохання може мати форму побажання отримати певних переваг, пільг,

коштів майнових вигод тощо, що не має в контексті конкретних цілей відкрито висловлених до особи потенційного дарувальника, пропозиція щодо сприяння у вирішенні питань, що входять до компетенції особи, яка є особою на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування, прохання, що має приховану форму у вигляді висловлювання вдячності за майбутню послугу не вчиняти по закону або відтягнути вчинення певних дій або прийняття рішень.

Обов'язковими елементами залишається вчинення самого діяння (одержання подарунка), настання суспільно-шкідливих наслідків (використання службових повноважень для задоволення власних та інтересів третіх осіб) та наявність причинно-наслідкового зв'язку між одержанням подарунку та вчинення дій чи прийняття чи неприйняття певних рішень на власну користь дарувальника чи користь третіх осіб.

Вимагання подарунка відповідно до диспозиції ст. 172-5 КУпАП «Порушення встановлених законом щодо одержання подарунків» має низку ознак, серед яких: 1) ініціатором вимагання або одержання подарунка повинна бути особа, уповноважена на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування; 2) пропозиція про одержання подарунка може мати вияв вимоги або примусу, що супроводжується а) відкритою погрозою, б) формування таких умов, за яких в особи потенційного дарувальника, може скластися враження про наявність реальної небезпеки або прихованої погрози від уповноваженої особи щодо можливості вплинути на інтереси особи дарувальника або його близьких осіб; 3) виконанням чи невиконанням дій або прийняття чи неприйняття рішень, якими погрожує уповноважена особа, входять до його компетенції, у зв'язку з виконанням ним функцій держави та органів місцевого самоврядування.

Таким чином, об'єктивна сторона порушення обмежень щодо одержання подарунків складається з дії – одержання, прохання, вимагання подарунка, причинно-наслідковий зв'язок між одержанням подарунка та суспільно-шкідливими наслідками – використання службових повноважень для задоволення інтересів дарувальника та третіх осіб через прийняття/неприйняття рішень, вчинення/невчинення дій. Активні дії виражаються через вимогу чи

прохання подарунку в той час, коли пасивна дія через безпосередньо одержання подарунку.

Важливим залишається при аналізі об'єктивної сторони порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків причинно-наслідкового зв'язку між фактом отримання подарунку та вчиненням або не вчиненням дій або прийняття або неприйняття певних рішень на користь цієї особи або третіх осіб, що обумовлюється службовим становищем одержувача.

Іншою важливою складовою об'єктивної сторони порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків ми пропонуємо включити активну дію, що передбачає надання подарунку своєму керівникові, за виконання останнім будь-яких дій або невиконання певних дій (бездіяльність) на свою користь чи інших осіб.

В цьому випадку надання подарунку передбачає дарування, вручення, передачу подарунку своєму керівникові чи вищому за посадою або третій особі за вказівкою останнього особисто або через посередників.

Розширення об'єктивної сторони порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків дасть змогу розширити межі правової кваліфікації та удосконалити законодавчу базу для прийняття відповідних рішень.

Крім того, під час збирання доказів на користь підтвердження чи спростування факту наявності порушення, що пов'язане з одержанням подарунку, важливу роль відіграє встановлення зв'язку між використанням службових обов'язків раніше у власних інтересах чи на користь третіх осіб. Такі подарунки можуть сприйматися як подяка за раніше вчинені службовцем дії (бездіяльність) або прийняті ним рішення на користь дарувальника або третіх осіб.

Так, ОСОБА_3, обіймаючи посаду заступника начальника управління соціального захисту населення Автозаводського району департаменту праці, соціального захисту населення та питань АТО виконавчого комітету Кременчуцької міської ради Полтавської області, будучи суб'єктом відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, одержав

подарунки у не грошовій формі (земельні ділянки) загальною вартістю 90 470 грн., що перевищує дозволений законом розмір сукупної вартості подарунків (2756 грн на 2016 рік). В ході збирання доказової бази у цій справі суд дійшов висновку про те, що адміністративний матеріал не містить доказів того, що ОСОБА_2 отримав у подарунок земельні ділянки від ОСОБА_11, ОСОБА_10, ОСОБА_9, ОСОБА_8, ОСОБА_14, ОСОБА_15 у зв'язку із здійсненням ним діяльності, пов'язаної із виконанням функцій органів місцевого самоврядування, тобто відсутній наслідковий зв'язок між виконанням ним функцій органів місцевого самоврядування та одержанням подарунка, а тому провадження у справі про притягнення ОСОБА_2 до адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків слід закрити за відсутністю в його діях складу адміністративного правопорушення [9].

Таким чином, для наявності факту вчинення порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків має бути встановлений зв'язок між виконанням особою функцій держави або органів місцевого самоврядування та одержанням подарунка. Якщо такий зв'язок у конкретному випадку не встановлено, відповідальність заст. 172-5 КУпАП виключається.

ОСОБА_1 пояснила, що 22 серпня 2017 року вона разом зі своїм чоловіком ОСОБА_3 за договором дарування прийняли у власність по частці кожен квартиру АДРЕСА_1. Дану квартиру їм подарував ОСОБА_4, який перебуває з їх сім'єю у давніх тісних дружніх стосунках.. З дарувальником ОСОБА_4 та його родиною її сім'я понад п'ятнадцять років перебуває у близьких дружніх та тісних відносинах, однак особисті відносини з вказаною родиною ніяким чином не залежать від виконання нею функцій органів місцевого самоврядування. Вона, будучи посадовою особою органів місцевого самоврядування, ніяких рішень на користь ОСОБА_4 не приймала. Просила провадження у справі відносно неї закрити за відсутністю в її діях складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-5 КУпАП.

Провадження у справі про притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо

одержання подарунків слід закрити за відсутністю в її діях складу адміністративного правопорушення

Враховуючи вищевикладене, суд встановив, що ОСОБА_1 отримала подарунок від ОСОБА_4 не у зв'язку із здійсненням ОСОБА_1 діяльності, пов'язаної із виконанням функцій органів місцевого самоврядування, тобто відсутній наслідковий зв'язок між виконанням нею функцій органів місцевого самоврядування та одержанням подарунка [14].

З вищезазначеного можна зробити висновок про те, що справи про порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків повинні мати певні ознаки:

1. Наявність факту вимагання, прохання, одержання подарунку як предмета правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП;

2. Наявність встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, що полягає у отриманні подарунку 1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; 2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи;

3. Вчинення правопорушення особою, уповноваженою на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування та особами, що прирівнюються до таких;

4. Наявність прямого умислу на отримання подарунку за вчинення дій в межах своєї компетенції;

5. Усвідомлення особою того факту, що такий подарунок отримує за вчинення чи не вчинення дій або прийняття чи неприйняття рішення на користь особи-дарувальника або третіх осіб;

6. Аналіз судової практики свідчить про те, що у справу про порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків визначальним елементом об'єктивної сторони юридичного складу, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, є наявність саме причинно-наслідкового зв'язку між одержанням подарунку та використанням власних повноважень, делегованих державою,

особою на користь особи дарувальника, тобто обумовлюється службовим становищем одержувача, посадою, яку він обіймає.

Ми, пропонуємо взяти за основу досвід країн Європи щодо необхідності встановлення чітких заборон на прийняття подарунків посадовими особами, оскільки прийняття подарунку призводить до виникнення конфлікту інтересів посадових осіб, оскільки такі подарунки мають певні властивості:

1) даруються з метою отримати, утримати або віддячити за отриману належним чином вигоду для особи або в інтересах третіх осіб, аби сприяти виконанню дій чи прийняття/неприйняття рішень, або віддячити за такий вчинок;

2) сприяють виникненню конфлікту інтересів. У випадку, коли отримання подарунків може стати причиною виникнення реального конфлікту інтересів або може вважатися причиною конфлікту інтересів, що як наслідок сприяє прийняттю/неприйняттю рішення або вчинення/невчинення дій.

3) коли подарунок дарується або приймається, з наміром або очікуванням отримати, щось взамін;

4) коли подарунок має грошовий еквівалент, наприклад, чеки, дорожні чеки, подарункові карти і сертифікати, ваучери, акції та інші цінні папери;

Подарунки, які можуть бути прийнятими, повинні відповідати певним ознакам:

не мати мотиву корисливості, тобто такими, що не мають натяків на вчинення певних дій на власну користь або користь третіх осіб і бути лише виявом ввічливості та гостинності.

не мати ознак екстравагантності та розкоші. Подарунки повинні бути незначними сувенірами або скромними подарунками, наприклад, дрібна рекламна продукція, щоденники, календарі або подібні речі з ім'ям або логотипом компанії та мати невелику вартість.

відповідати загально визнаним уявленням про ділову гостинність та налагодження взаємовигідних відносин.

Окремим обов'язковим елементом об'єктивної сторони є спосіб вчинення порушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП. Відповідно до положень ч. 1 ст.

23 ЗУ «Про запобігання корупції» спосіб виражається через одержання подарунку безпосередньо чи опосередковано (через третіх осіб); одержання подарунку як подяки за раніше вчинені дії або вчинення заздалегідь необіцяних дій на користь особи дарувальника.

При передачі подарунку може бути залучені треті чи близькі особи, на яких може вказати особа, уповноважена на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування. Також можуть бути вказані номери банківських рахунків та адреси юридичних осіб, благодійних організацій, на рахунки яких можуть бути переведені кошти

Варто розмежовувати поняття «подарунка» та «неправомірної вигоди». Під подарунком слід розуміти не тільки вияв гостинності з встановленою вартістю, але й будь-який подарунок незалежно від вартості, якщо останній подарований особі у зв'язку із здійсненням такою особою діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування та якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

Під час провадження у справах про порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків слід встановити невідповідність рівня життя суб'єкта відповідальності та задекларованим ним майну і доходам зі способом життя (наявність різноманітних предметів розкоші, прикрас, дорогих автомобілів, товарів повсякденного попиту, проведення відпусток за кордоном на дорогих і престижних курортах, в дорогих туристичних поїздках).

Елементи юридичного складу порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172-5 КУпАП)

Під час розгляду порушень встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172-5 КУпАП), обов'язково слід встановлювати

причинно-наслідковий зв'язок між вчиненим діянням, в цьому випадку одержання подарунку та використання службових повноважень як наслідок для вчинення/невчинення чи прийняття/неприйняття рішень. За відсутності причинно-наслідкового зв'язку як складового елементу об'єктивної сторони порушень встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, юридичний склад цього правопорушення відсутній.

У провадженнях у справа про порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків варто звертати увагу на важливості доказування наявності предмета правопорушення, який порушує встановлені законом заборони та обмеження.

Зокрема, під час встановлення факту одержання подарунку слід звернути увагу на такі ознаки, як 1) отримання таких подарунків у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; 2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи; 3) даруються близькими особами; 4) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси; 5) які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової; 6) подарунки відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, за умови, коли вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки. Доказування наявності цих ознак дозволить об'єктивно та повно встановити факт наявності правопорушення, пов'язаного з корупцією.

2.3. Суб'єкт порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунку

Доктринальні підходи до визначення суб'єкта відповідальності за правопорушення, пов'язаного з корупцією, свідчать про те, що останній

повинен володіти низкою ознак, які визначають суб'єктивний склад зазначених правопорушень. Так, норми КУпАП під суб'єктами адміністративного правопорушення розглядають фізичних осіб, що мають здатність та можливість нести юридичну відповідальність за вчинене протиправне діяння, які володіють одночасно адміністративною правоздатністю та дієздатністю

Правопорушення, пов'язані з корупцією, як правило повинні мати не тільки загальні (осудність та вік – з 16 років), алей спеціальні ознаки, характерні для цього виду правопорушень (виконання передбачених законом функцій та обіймання визначених посад, тощо).

В свою чергу, Д.М. Бахрах виділяє такі ознаки спеціальних суб'єктів: 1) особливості праці, посадового становища (посадова особа); 2) наявність судимості за минулу протиправну поведінку; 3 інші особливості правового статусу особи (військовослужбовець, іноземець тощо [35, с. 127].

Спеціальні ознаки суб'єктів є індивідуальними та характерні для визначеного виду правопорушень, в даному випадку ми розглядаємо ознаки суб'єкта відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, тому визначальним чинником суб'єкта є особливий правовий статус, зокрема посадове становище, що дає змогу використовувати надані службові функції для досягнення власних інтересів всупереч державним.

Спеціальні ознаки суб'єкта відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків полягають у відображенні його особливостей, що формують його винятковий статус серед інших суб'єктів: 1) стосуються визначеного кола суб'єктів, що передбачені ч.1 ст. 3 ЗУ «Про запобігання корупції»; 2) мають виключні посадові функції з реалізації завдань держави та органів місцевого самоврядування; 3) спеціальний суб'єкт володіє делегованими державою функціями; 5) підлягають особливому порядку притягнення до адміністративної відповідальності; 6) застосовуються декілька видів відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, дисциплінарна, адміністративна, кримінальна та цивільно-правова.

Ст. 172-5 КУпАП чітко визначає, що суб'єктами відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків є

особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Тобто, розшифровуючи вищенаведене до таких осіб належать

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [106]:

Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Уповноважений із захисту державної мови, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови;

державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;

військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки;

судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді);

особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та

підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України;

посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної податкової політики та державної політики у сфері державної митної справи;

члени Національного агентства з питань запобігання корупції;

члени Центральної виборчої комісії;

поліцейські;

посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим;

члени державних колегіальних органів;

2) особи, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [106]:

посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у пункті 1 частини першої статі 3 Закону України «Про запобігання корупції», особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку;

особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом).

Ознаками цієї категорії є те, що ці особи 1) не є державними службовцями; 2) не є посадовими особами; 3) надають публічні послуги; 4) займається цим професійно.

Прикладами порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, передбачених ст. 172-5 КУпАП є наступні судові рішення.

ОСОБА_2 будучи посадовою особою юридичної особи публічного права порушила заборону щодо одержання подарунку, передбачену п.1ч.1ст.23 ЗУ «Про запобігання корупції» та відповідно, вчинила адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, передбачене ч.1 ст. 172-5 КУпАП за наступних обставин. Так, ОСОБА_2, перебуваючи на посаді лікаря-невропатолога Харківської клінічної лікарні на залізничному транспорті № 2, маючи зобов'язання щодо винесення висновку щодо придатності до роботи будучи посадовою особою юридичної особи публічного права, відповідно до підпунктом «а» п.2 ч.1 ст.3 ЗУ «Про запобігання корупції» є суб'єктом відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, всупереч інтересам держави з корисливих мотивів, порушила встановлені ст. 23 ЗУ «Про запобігання корупції» обмеження щодо одержання подарунків, а саме 26.02.2016р. знаходячись у своєму службовому кабінеті № 205 Харківської клінічної лікарні на залізничному транспорті №2, що розташована в м. Харкові, вул. Мала Панасівська, б. 35, просила та отримала у подарунок від ОСОБА_3 грошові кошти в сумі 600 грн. за позитивне та швидке проходження медичного огляду невропатолога та сприяння у позитивному проходженні та швидкому проходженні медичного огляду інших лікарів [23].

ОСОБА_1, обіймаючи в органі державної влади посаду, пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих функцій та виконуючи такі функції, порушила встановлену законом заборону щодо одержання подарунків, будучи інженером з охорони праці групи з централізованого господарського обслуговування закладів освіти району.

Відповідно до посадових обов'язків ОСОБА_1 прирівнюється до керівників основних виробничо-технічних служб відділу освіти, здійснює підвищення кваліфікації і перевірку знань з питань охорони праці посадових осіб та працівників закладів відділу освіти працюючих на шкідливих та небезпечних умовах, своєчасне проведення навчань та інструктажів працюючих, атестації та переатестації з питань безпеки праці посадових осіб та осіб, які виконують роботи підвищеної небезпеки, дотримання вимог безпеки

при виконанні цих робіт, організовує підвищення кваліфікації і перевірку знань з питань охорони праці, здійснює контрольні повноваження тощо.

Таким чином ОСОБА_1 постійно обіймає в органі державної влади посаду, пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих функцій та виконує визначений обсяг функцій [27].

Так, Пленум Верховного Суду України у постанові від 26 квітня 2002 року N 5 "Про судову практику у справах про хабарництво" [116] вказав, що організаційно-розпорядчими обов'язками є обов'язки по здійсненню керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форм власності. Такі функції виконують, зокрема, керівники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних, колективних чи приватних підприємств, установ і організацій, їх заступники, керівники структурних підрозділів (начальники цехів, завідувачі відділами, лабораторіями, кафедрами), їх заступники, особи, які керують ділянками робіт (майстри, виконроби, бригадири тощо). Водночас під адміністративно-господарськими обов'язками слід розуміти обов'язки з управління або розпорядження державним, колективним чи приватним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації, забезпечення контролю за цими операціями тощо). Такі повноваження в тому чи іншому обсязі є у начальників планово-господарських, постачальних, фінансових відділів і служб, завідуючих складами, магазинами, майстернями, ательє, їх заступників, керівників відділів підприємств, відомчих ревізорів та контролерів тощо.

Тією самою постановою Пленуму Верховного Суду України передбачено, що особа є службовою не тільки тоді, коли вона здійснює відповідні функції чи виконує обов'язки постійно, а й тоді, коли вона робить це тимчасово або за спеціальним повноваженням, за умови, що зазначені функції чи обов'язки покладені на неї правомочним органом або правомочною службовою особою. Отже, оскільки ОСОБА_1 була головною (керівником) Гераськівської

сільської виборчої комісії то вона мала і організаційно-розпорядчі і адміністративно-господарські функції.

Ще одним прикладом служить справа щодо ОСОБИ_1, яка обіймаючи посаду лікаря загальної практики сімейного лікаря відділення загальної практики (сімейної медицини) №3 Комунального закладу Луцький центр первинної медико-санітарної допомоги №2, будучи посадовою особою юридичної особи публічного права, відповідно до п.п. а, п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України Про запобігання корупції, отримала дарунок від ОСОБА_2, грошові кошти в сумі 400,00 гривень, як подяку за належне лікування [25].

В зазначених випадках слід розглядати ознаки надання публічних послуг як виключні ознаки суб'єкта відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. Відповідно до положень Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2006 року № 90-р зазначається, що «послуги, що надаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, які перебувають в їх управлінні, становлять сферу публічних послуг» [118].

В провадження Василівського районного суду Запорізької області повторно надійшов з Управління захисту економіки в Запорізькій області Департаменту захисту економіки Національної поліції України протокол про вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією № 32, складений 22.11.2016 року старшим оперуповноваженим Управління захисту економіки в Запорізькій області Департаменту захисту економіки Національної поліції України майором поліції ОСОБА_3 відносно ОСОБА_2 за ч.1 ст.172-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення

В протоколі про адміністративне правопорушення вказано, що 14.06.2016 року, приблизно о 15 год. 20 хв., старші інспектори Василівського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Запорізькій області ОСОБА_4, ОСОБА_5 та інспектор вказаного відділу поліції ОСОБА_2, діючи умисно, з корисливих мотивів, з метою власного збагачення, перебуваючи біля

входу у магазин «Крамничка», який розташований на території домоволодіння №188 по вул. Каховській у м. Василівка Запорізької області одержали від ОСОБА_6 у якості подарунку грошові кошти у сумі 2500 грн. Отже, інспектор Василівського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Запорізькій області ОСОБА_2, здійснюючи діяльність, пов'язану із виконанням функцій держави, використовуючи надані йому службові повноваження, діючи умисно, із корисливих мотивів, порушив заборону щодо одержання подарунків, передбачену п.1 ч.1 ст.23 Закону України «Про запобігання корупції», чим вчинив правопорушення, пов'язане з корупцією, передбачене ч.1 ст.172-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення (в редакції Закону України від 14.10.2014 року) [13].

Суб'єкти відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків мають статус спеціального, що свідчить про дихтомію ознак (загальних та спеціальних), притаманних для осіб відповідальних за вчинення правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП.

Спеціальними суб'єктами визначають суб'єкти тих осіб, яким притаманні певні особливості у розрізі вчинення певного виду правопорушення, тобто є такими, що не підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах [45, с. 40].

А.І. Миколенко вважає, що до категорії спеціальних суб'єктів слід відносити осіб, які, крім загальних володіють також додатковими спеціальними ознаками, завдяки яким особу можна притягнути до адміністративної відповідальності [83, с. 68].

На підставі аналізу адміністративних та антикорупційних законодавчих норм можна зробити висновок, що усі суб'єкти відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, мають спеціальний статус, який виражений через реалізацію функцій органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Т.В. Хабарова у своїх працях визначає, що суб'єктами відповідальності за вчинення корупційного діяння є виключно спеціальні суб'єкти [162, с. 216].

О.Є. Панфілов стверджував про те, що суб'єктами відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, є різні категорії такі, як: державні службовці, посадові особи, службові особи, що відрізняються особливостями правового статусу та має враховуватися при визначенні спеціального суб'єкта корупційних правопорушень [93].

Такими суб'єктами є керівники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних, колективних чи приватних підприємств, установ і організацій, їх заступники, керівники структурних підрозділів (начальники цехів, завідувачі відділами, лабораторіями, кафедрами), їх заступники, особи, які керують ділянками робіт (майстри, виконробы, бригадири тощо) [116].

Адміністративно-господарські обов'язки суб'єктів відповідальності передбачають виконання функцій з управління або розпорядження державним, колективним чи приватним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації, забезпечення контролю за цими операціями тощо).

До таких суб'єктів відповідальності належать начальники планово-господарських, постачальних, фінансових відділів служб, завідувачих складами, магазинами, майстернями, ательє, їх заступників, керівників відділів підприємств, відомчих ревізорів та контролерів тощо [116].

У випадках, коли працівники підприємств, установ, організацій, які виконують професійні (адвокат, лікар, вчитель тощо), виробничі (наприклад, водій) або технічні (друкарка, охоронник тощо) виконують поряд з основними функціями і організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські обов'язки як допоміжні, можуть визнаватися службовими особами [172];

2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи, тобто відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень тощо, контролю за їх виконанням [106]. У розкритті цього поняття варто звернути на характер підпорядкування, який може бути безпосереднім чи опосередкованим.

Спробуємо коротко розглянути поняття та ознаки посадових осіб, державних службовців та службових осіб як окремі категорії суб'єктів відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією.

Перш за все, варто звернутися до визначення, що надані в законодавчих актах. Так, службова особа як поняття знаходить своє відображення у ст.18 КК України, де зазначається, що службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Крім того ч. 4 ст. 18 КК України також включає до переліку службових осіб посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів [73].

Постановою Пленуму Верховного суду України N 5 від 26.04.2002 «Про судову практику про хабарництво» передбачено, що особа є службовою не тільки тоді, коли вона здійснює відповідні функції або виконує обов'язки

постійно, але й тоді, коли вона робить це тимчасово або за спеціальним повноваженням за умови, що згадані функції або обов'язки покладені на неї правомочним органом або правомочною службовою особою [116].

Стаття 2 Закону України «Про державну службу» пропонує розглядати під поняттям «посадова особа» керівника державної служби в державному органі, що. Виходячи з положень законодавства має визначені ознаки : 1) необхідний рівень освіти 2) обіймає посаду відповідно до їхньої професійної компетентності, які складаються із загальних та спеціальних вимог; 3) займає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті); 4) здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби; 5) підвищує кваліфікацію та своєчасно проходить переатестацію; 6) отримує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету [104].

Що стосується Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», то відповідна стаття 2 визначає посадовою особою місцевого самоврядування особу, що працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження щодо здійснення організаційно-розпорядчих і консультативно-дорадчих функцій та отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету.

Таким чином, категорія державного службовця визначальними ознаками має наявність саме встановлених законодавством повноважень, що передбачають реалізацію державно-владних функцій, що має своїм наслідком діяльність в інтересах держави.

Ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» вказує на те, що суб'єктами відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, є особи, уповноважені на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування

Це підтверджується ч.1 ст. 2 Закону України «Про державну службу», де зазначено, що посада – це визначена структурою і штатним розписом первинна

структурна одиниця державного органу та його апарату, на яку покладено встановлене нормативними актами коло службових повноважень [104].

О.В. Петришин пропонує таку дефініцію: «Посадова особа - це громадянин, який виконує службову функцію по управлінню на професійній основі, наділений хоча б мінімумом державно-владних повноважень і здатністю приводити в дію апарат примусу, спеціальним юридичним статусом і офіційними атрибутами посади» [94, с. 29].

Н. Плахотнюк наголошує на цільовому призначенні владних повноважень, якими наділена посадова особа, так як вони мають сприяти реалізації організаційно-розпорядчих, контрольно-наглядових та адміністративно-господарських функцій, а не використовуватися з корисливою метою [97, с. 204–207].

Означимо спеціальні ознаки суб'єктів відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків: 1) володіння спеціальними державно-владними повноваженнями з реалізації завдань органів державної влади та місцевого самоврядування, що визначені у визначених нормативних актах; 2) спеціальний порядок притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією; 3) особами повинна застосовувати спеціальні механізми запобігання одержання заборонених подарунків; 4) заборона протягом трьох років з дня набрання відповідним рішенням суду законної сили обіймати посади в органах державної влади та місцевого самоврядування, якщо особа піддавалася адміністративному стягненню за корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення; 5) наявний обов'язковий корисливий мотив та спеціальна мета.

Н. Янюк пропонує розглядати посадову особу через призму службової особи, яка з метою постійного чи тимчасового управління наділений організаційно-владними повноваженнями і правомочний вчиняти службові юридичні дії, а службову особу пропонується розглядати як таку, що постійно чи тимчасово обіймає посаду в органах державної влади, місцевого самоврядування, організаціях, незалежно від форм власності, і нормативно-правовими актами наділена спеціальними владними повноваженнями та правом

вчиняти юридично обов'язкові дії, щодо осіб, які не перебувають з ним у службово-правових відносинах, а у випадках, передбачених законодавством, має право застосовувати заходи адміністративного примусу [175, с. 180-184].

При кваліфікації правопорушень, пов'язаних з корупцією, слід звертати увагу на наявність усіх ознак, що визначають спеціальний статус суб'єкта відповідальності за визначеного роду діяння. Наведемо приклад судової практики.

Так, у постанові №283/1399/15-к ВС йдеться про те, що поняття «службова особа», що міститься в ст.366 КК, перебуває в системному зв'язку з положеннями ч.3 ст.18 КК, відповідно до якої службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, місцевого самоврядування, центральним органом державного управління зі спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Помилки судів першої та апеляційної інстанції полягали у тому, що останні, установивши відсутність однієї з ознак службової особи, не обґрунтували, на підставі чого вони дійшли висновку щодо відсутності інших ознак спеціального суб'єкта злочину [143; 41].

Отже, наявність чи відсутність однієї ознаки, що визнає службову особу не може свідчити про категоричність судження щодо приналежності винної особи до категорії осіб, передбачених ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції». При здійсненні кваліфікації порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків варто звертати увагу на наявність усіх ознак, передбачених законодавством, для встановлення суб'єктивних ознак порушення норми ст. 172-5 КУпАП.

Тому до спеціальних суб'єктів відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків варто віднести осіб, які 1) уповноважені на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування; 2) прирівняні до осіб, уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування; 3) виконують організаційно-розпорядчі функції; 4) виконують адміністративно-господарські функції.

При встановленні приналежності тієї чи іншої посади до категорії посадових чи службових осіб варто звернути увагу, що визначальним при цьому є обсяг функцій (обов'язків) відповідного працівника (п. Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю) [125].

Суб'єкти відповідальності за порушення встановлених законом заборон обмежень щодо одержання подарунків повинні дотримуватися чіткої регламентації одержання подарунків

- 1) відмовитися від пропозиції;
- 2) за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію;
- 3) залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників;

4) письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції [106].

Залежно від ситуації алгоритм дій суб'єктів відповідальності за порушення, передбачених ст. 172-5 КУпАП, включає наступні дії

1) у випадку виявлення подарунку або неправомірної вигоди у своєму службовому приміщенні особа зобов'язана невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації.

2) виявлення майна, яке може бути неправомірною вигодою або неправомірним подарунком, поза службовим приміщенням чи робочим місцем.

Якщо особа, уповноважена на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування, виявила майно, яке може бути неправомірною вигодою або неправомірним подарунком, за місцем свого проживання, у приватному будинку, автомобілі, гаражі або в інших місцях вона зобов'язана невідкладно повідомити про це правоохоронні органи [57].

3) подарунки, одержані на офіційних зутрічах, як подарунки державі, АРК, територіальній громаді, державним або комунальним підприємствам, установам чи організаціям, є відповідно державною або комунальною власністю і передаються органу, підприємству, установі чи організації відповідно до положень Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, АРК, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям [109].

Суб'єкти, передбачені ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» охоплюють лише осіб, які виконують функції органів державної влади та місцевого самоврядування та осіб, які прирівняні до них. Ми пропонуємо розглядати ширше коло суб'єктів відповідальності правопорушення, пов'язані з корупцією. Про законодавчу необґрунтованість притягнення обмеженого кола осіб до відповідальності за вчинення дій, передбачених ст. 172-5 КУпАП також стверджували М.І. Хавронюк та О.О. Дударов [88].

Особи, передбачені п. 3 ст. 23 ЗУ «Про запобігання корупції» постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією [106; 158].

Зазначена категорія осіб не притягається до відповідальності за вчинення порушення встановленого законом обмежень щодо одержання подарунків, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, проте водночас є суб'єктами відповідальності за корупційний злочин, передбачений ст. 368-3 КК України.

У зв'язку з такою незрозумілістю вибіркового притягнення лише певних суб'єктів до відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, виникають випадки неоднозначних тлумачень правозастовчої практики.

В країнах Західної Європи та США суб'єктами підвищеного корупційного ризику є публічні посадові особи. Зважаючи на положення Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [119], публічні посадові особи включають такі категорії осіб, як

а) національні публічні діячі;

б) іноземні публічні діячі (фізичні особи, які виконують або виконували протягом останніх трьох років визначені публічні функції в іноземних державах);

в) діячі, що виконують політичні функції в міжнародних організаціях:

- обіймають або обіймали протягом останніх трьох років керівні посади в таких організаціях (директори, голови правлінь або їх заступники);

- виконують будь-які інші керівні функції на найвищому рівні, в тому числі в міжнародних міждержавних організаціях.

г) їх пов'язані особи (особи, з якими національні, іноземні публічні діячі та діячі, що виконують політичні функції в міжнародних організаціях та/або члени сім'ї мають ділові або особисті зв'язки);

д) їх близькі особи (подружжя, діти, батьки, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки, усиновлювачі, усиновлені, а також інші особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом).

Розглядаючи ці категорії осіб, зауважимо, що службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держава, іноземні третейські судді, посадові особи міжнародних організацій, члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів.

Перелік суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення, та правопорушення, пов'язані з корупцією, є ширшим за спеціальними ознаками 1) виконання організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій; 2) наявність підвищеного рівня відповідальності за виконання службових повноважень; 3) спеціальний порядок призначення; 4) постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування; 5) обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування відповідні посади; 6) чітка регламентація службових повноважень у нормативно-правових актах.

На основі здійсненого системного аналізу пропонуємо викласти ст. 172-5 КУпАП в новій редакції в частині зміни примітки

Примітка. Суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені у пунктах 1, 2, 3 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції».

2.4. Суб'єктивна сторона порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків в Україні

Суб'єктивна сторона будь-якого адміністративного правопорушення в тому числі і пов'язаного з корупцією, складається з вини (обов'язкової ознаки), а також факультативних ознак (мета й мотив). Як уже зазначалося ключову роль в суб'єктивній стороні відводиться саме вині як внутрішньому психологічному ставленню особи до діяння та його наслідків. Відсутність вини в юридичному складі порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, свідчить про відсутність складу правопорушення та виключає можливість притягнення до адміністративної відповідальності.

Так, Вереша Р.В. вважав, що юридичний склад корупційного правопорушення визначає саме і вину суб'єкта відповідальності. Вина правопорушника повинна ґрунтуватися також на нормативно-правових підставах притягнення до відповідальності за те чи інше правопорушення [38, с. 66-72].

Так, В.В. Лунеев під мотивацією розумів суб'єктивний стержень правопорушення, в основу якого було покладено внутрішні спонукання особи, способи досягнення кінцевої мети, моделювання результатів та наміри. Зважаючи на особливості вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, які мають суміжні ознаки з корупційними злочинами, хоча на нормативному рівні констатується відсутність у них ознак корупції.

Судова практика демонструє, що порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків характеризується в першу чергу наміром особи отримати пільги, переваги, майно, а також матеріальні/нематеріальні вигоди.

Саме розкриття вини особи, можна зрозуміти його дійсне відношення до своїх дій та їх можливих наслідків [80, с. 62-63].

Як вважає О. Клок вчинення будь-яких дій суб'єктом відповідальності повинно узгоджуватися з особою-дарувальником. За умови відсутності цієї характеристики існування суб'єктивної сторони, зокрема одного із елементів корисливої мети неможливе, бо немає факту домовленості щодо останньої [62].

Елементами суб'єктивної сторони правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП: вина, мета і мотив. Ключовою ознакою при вчиненні діянь, передбачених ст. 172-5 КУпАП, є вина особи, яка характеризується прямим умислом. До факультативних ознак відносяться мета і мотив.

Вперше про наявність мети та мотиву як обов'язкових ознак суб'єктивної сторони у своєму дисертаційному дослідженні О.В. Клок, говорячи про те, що ключовою ознакою кваліфікації діяння як адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, є встановлення мети дії [62].

Метою вчинення порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунку варто вважати саме досягнення кінцевого результату за підсумками вчинення протиправних дій, закріплених у ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції», а саме – одержання подарунку для себе чи третіх осіб внаслідок вимагання, прохання.

В нашому випадку мотивом служить внутрішнє спонукання особи до вчинення правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП.

На підтвердження цього 74,0 % (89) опитаних респондентів підтримали думку щодо доцільності зміни диспозиції статті 172-5 КУпАП, внівши як обов'язкову ознаку корупційний мотив, на противагу 25,8 % (31), що висловилися протилежно.

Під мотивами розуміють бажання, інстинкти, емоції, потяги, нахили, моральні устої та ідеали. У більшості випадків мотив служить визначальним чинником кваліфікації того чи іншого правопорушення [66]. Хоча для адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, мотиву та меті відведена незначна роль, ми пропонуємо більш детально розглянути питання включення цих двох елементів як обов'язкових для окремих складів адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, зокрема і ст. 172-5 КУпАП.

Якщо здійснити системний аналіз мотивів вчинення правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП на підставі класифікації Є.П. Ільїна [1, с. 4], то можна виділити наступні блоки: 1. Соціальні потреби особи; 2. Морально-вольова сторона суб'єкта відповідальності (визначення внутрішніх меж дозволеного та заборонено); 3. Процес реалізації бажаного на практиці, тобто одержання подарунку завдяки посадовому становищу або виконання

О.Р. Ткаченко стверджував про те, що мета формується на етапі підготовки до вчинення порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, коли суб'єкт усвідомлює наслідки діяння, що посягають на охоронювані законом суспільні відносини у сфері державного управління та етичної поведінки посадових осіб.

Як правило, одержання подарунку є передумовою або наслідком а) вчинення дій чи прийняття рішень на користь особи-дарувальника або ж б) обіцянки вчинення таких дій.

Мету слід розцінювати як з боку дарувальника, так і обдаровуваного. Якщо метою обдаровуваного в першу чергу є отримання певних вигод, переваг та пільг, то з боку дарувальника це, як уже зазначалося вище повинно бути прийняття рішення, дії чи бездіяльність в його інтересах, або ж забезпечення власного «добробуту» на займаній посаді, підвищення по посаді, отримання

певного протекціонізму, якщо особа, яка дарує (здійснює) дарунок (пожертву), перебуває в підпорядкуванні такої особи.

У суб'єктивній стороні порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків присутні також факультативні елементи – мотив та мета. Потрібно зазначити, що мета і мотив вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, є корисливими, але на кваліфікацію цих правопорушень, як правило, не впливають [47, с. 60-66].

А.В. Титко та І.В. Діденко [150; 51] у своїх дисертаційних дослідженнях зауважували про значимість встановлення корупційного мотиву як обов'язкового елементу суб'єктивної сторони порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, що варто розглядати через вивчення ознак адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Цієї ж думки притримується В.В. Пророченко, який вважає, що мотив впливає на волю і керує суб'єктом при вчиненні певної протиправної дії з бажанням досягнути певної (визначеної) мети [120, с. 163-166].

При порушенні обмежень щодо одержання подарунку особа має на меті одержати подарунок, маючи при цьому корисливий мотив, що виражений у наявності приватного інтересу, задоволення власних потреб та бажань, всупереч інтересам державної влади.

Ми також підтримуємо точку зору щодо необхідності включення корупційного мотиву як обов'язкового елементу суб'єктивної сторони юридичного складу, передбаченого ст. 172-5 КУпАП. Висновки про це, можна зробити на основі аналізу судової практики проваджень у справах про порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172-5 КУпАП), де вказано, що суди мають також з'ясовувати мотив і характер вчиненого діяння, повноваження особи, яка його вчинила, наявність причинного зв'язку між діянням і виконанням останньою завдань і функцій держави, а у випадках вчинення корупційного правопорушення - мети правопорушення [113].

В основі мотиву порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунку є особиста зацікавленість, що в першу чергу полягає у

отриманні особами, уповноваженими на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування, доходів у вигляді грошей, іншого майна, в тому числі майнових прав, пільг, переваг, привілеїв, послуг майнового характеру, результатів виконаних робіт безпосередньо або своїм близьким чи третім особам, які пов'язані бізнес-інтересами чи дружніми стосунками.

Крім того, на підтвердження цієї думки служить рішення Київського районного суду м. Одеси (Справа № 520/3647/19), де ОСОБА_1, перебуваючи на посаді секретаря судових засідань Одеського окружного адміністративного суду, в порушення ч. 2 ст. 52 Закону України «Про запобігання корупції», не повідомила Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) про суттєві зміни у майновому стані, чим вчинила адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, відповідальність за яке передбачена частиною другою статті 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП).

ОСОБА_1 в судовому засіданні свою вину у вчиненні інкримінованого їй адміністративного правопорушення не визнала, долучила письмові пояснення та зазначила, що в її діях відсутній умисел, намір та корисливий мотив на вчинення такого правопорушення, оскільки в щорічній декларації за 2017 рік вона набутий нею об'єкт нерухомості задекларувала [21].

Іншим прикладом служить справа №461/3271/17 Галицького районного суду м. Львова про притягнення ОСОБА_2 до відповідальності за адміністративне корупційне правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП. З протоколу суд встановив, що остання, діючи умисно, з корисливих мотивів, отримавши подарунок у вигляді грошових коштів в сумі 2759,00 гривень, чим порушила встановлені законом обмеження щодо подарунків, визначені ст. 23 ЗУ «Про запобігання корупції» та вчинила адміністративне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 172-5 КУпАП [15].

Старші інспектори Василівського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Запорізькій області ОСОБА_5, ОСОБА_1 та інспектор вказаного відділу поліції ОСОБА_4, діючи умисно, з корисливих мотивів, з метою власного збагачення, перебуваючи біля входу у магазин «Крамничка»,

який розташований на території домоволодіння № 188 по вул. Каховській у м. Василівка Запорізької області, одержали від ОСОБА_3 в якості подарунку грошові кошти у сумі 2500 грн

Таким чином, старший інспектор Василівського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Запорізькій області ОСОБА_1, здійснюючи діяльність, пов'язану із виконанням функцій держави, використовуючи надані йому службові повноваження, діючи умисно, із корисливих мотивів, порушив заборону щодо одержання подарунків, передбачену п. 1 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції», чим вчинив правопорушення, пов'язане з корупцією, передбачене ч. 1 ст. 172-5 КУпАП [12].

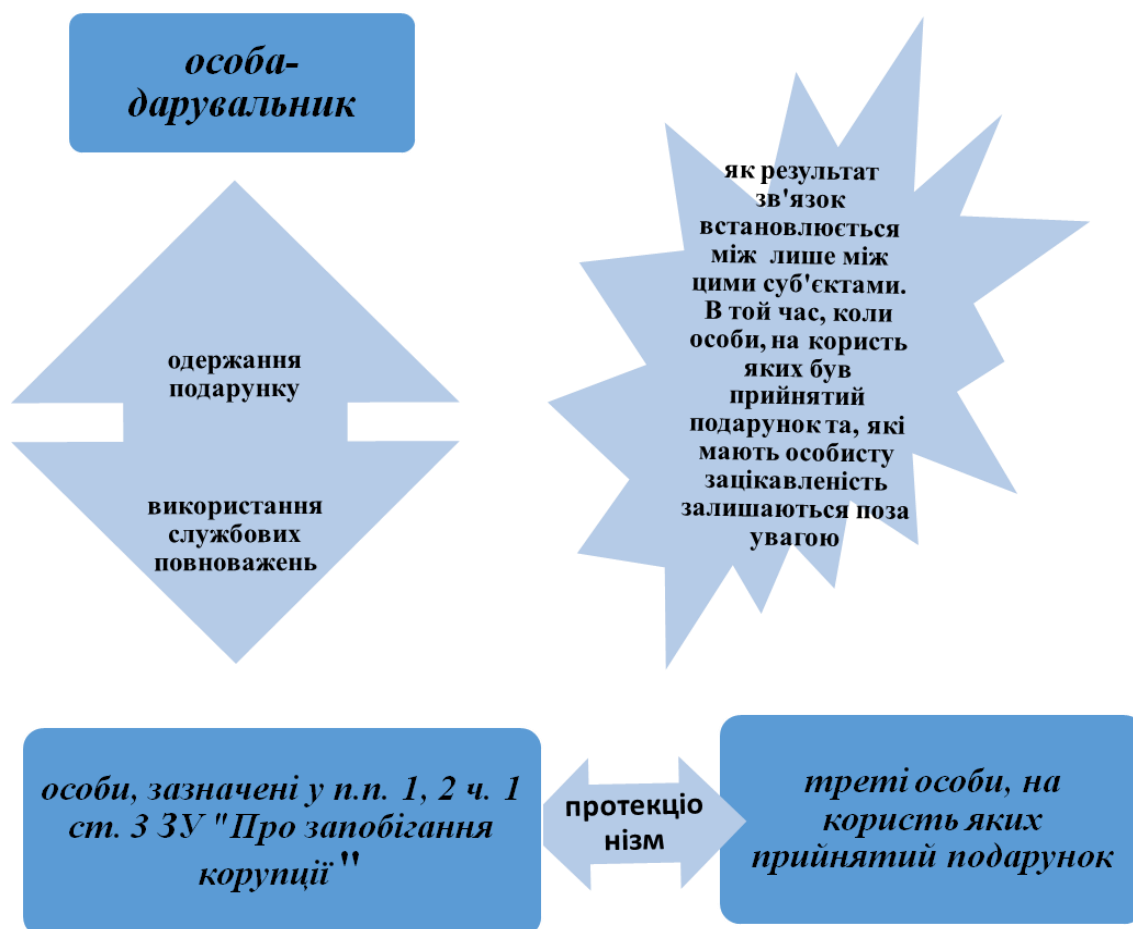
Як бачимо за результатами розгляду зазначеної справи суд чітко встановив, що для наявності юридичного складу правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, важлива наявність саме корисливого мотиву та мети власного збагачення за рахунок одержання подарунку у виді пільг, переваг, привілеїв, грошових коштів, іншого майна.

Таким чином, встановлення наявності корисливого мотиву та мети – одержання подарунку, сприяє процесу доказування наявності юридичного складу правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП.

Тому, корисливий мотив слід вважати обов'язковим елементом суб'єтивної сторони правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, оскільки уповноважена особа завжди повинна усвідомлювати мету вчинюваного діяння

В цьому випадку досить складно довести наявність складу правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, оскільки відсутній факт причинно-наслідкового зв'язку між одержанням подарунку та вчиненням посадовою особою дій чи прийняття рішень з використання власних службових повноважень на користь цих осіб. У суб'єкта вчинюваного правопорушення може бути відсутній корисливий мотив по відношенню до особи-дарувальника, адже в цьому випадку зв'язок існує між останнім та тими особами, на користь яких цей подарунок одержаний, а це довести в судовому порядку досить складно.

Тристоронній зв'язок при порушенні встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків

Саме тому в більшості країн СНД особиста зацікавленість знаходиться в основі мотивів вчинення більшості корупційних та правопорушень, пов'язаних з корупцією. Тому корисливий мотив може виражатися також у отриманні нематеріальних благ (заступництво від керівників, протекціонізм, підтримання «дружніх» відносин, формування внутрішньоорганізаційних зв'язків в системі публічної влади тощо.)

Варто сказати, що мотив формує внутрішній намір, який разом з суб'єктивними чинниками (моральні норми, потреби, нахили характеру, темперамент та ін.) як результат призводить до пошуків шляхів реалізації досягнення кінцевої мети.

Зазначимо, що мотив вчинення правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, може бути спрямований на одержання прибутку у вигляді грошей, цінностей, пільг, переваг, знижок, привілеїв. Все більшої популярності

серед суб'єктів одержання подарунків на користь третіх осіб набирає мотивація отримання «негласної підтримки» від цих осіб, що може стосуватися подальшого «успішного» просування по службі, отримання привілеїв та протекціонізму від вищого керівництва.

Ю.А. Нісневич та Є.А. Томілова стверджують, що характер мотивації особи в системі публічної влади здійснює визначальний вплив на вибір корупційної поведінки як засіб досягнення мети як безпосередньо, так і опосередковано, зумовлюючи саму мету [90].

В переважній більшості випадків під виглядом подарунку часто маскують одержання неправомірної вигоди. Судова практика є не досконалою та допускає досить багато неточностей під час винесення кінцевих рішень. Саме встановлення мети дарування є основним критерієм відмежування складу ст. 172-5 КУпАП та ст. 368 КК України (більш детально у підрозділі «Проблеми кваліфікації порушення встановлених обмежень щодо одержання подарунку»).

Тому при аналізі елементів суб'єктивної сторони правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП важливим залишається встановлення мотиву та мети саме з боку особи-дарувальника, яка здійснює передачу подарунку посадовій особі в надії на вирішення певних завдань з використанням повноважень а бо впливу такої особи.

Якщо мотивом посадової особи є особиста зацікавленість та бажання збагачення в більшості випадків, внаслідок чого і отримує подарунок, то особа-дарувальник в першу чергу зацікавлена в задоволенні власних потреб, що можна здійснити тільки за посередництва та допомоги уповноваженої особи на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування.

Про мету як обов'язковий елемент суб'єктивної сторони корупційних правопорушень та пов'язаних з корупцією порушень писали також Л.В. Гевелінг та П. П. Андрушко, розглядаючи її з двох позицій: 1) отримання матеріальних та нематеріальних вигод у зв'язку з використанням особою наданих їй службових повноважень і пов'язаних із цим можливостей; 2) схилити уповноважену особу до протиправного використання наданих їй

службових повноважень і пов'язаних із цим можливостей [7, с. 145-146; 36, с. 30].

Встановлення мотиву та мети для правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, стосується саме можливості отримати певні бажані пільги, привілеї, переваги тощо.

Мета та мотив вчинення правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП повинні бути пов'язані з чітким усвідомленням протиправності вчинення дій всупереч законним заборонам 1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; 2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи; всупереч законним обмеженням 1) перевищення якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки; 3) якщо не відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність.

Висновки до розділу 2

Загальний об'єкт порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків – суспільні відносини, що регулюють діяльність осіб, які виконують функції органів державної влади та місцевого самоврядування, а також осіб, що прирівнюються до таких, та діяльність інших юридичних осіб публічного права.

Під безпосереднім об'єктом правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, виступають публічно-правові відносини, що виникають внаслідок прохання, вимагання та одержання подарунків особами, уповноваженими на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування, а також осіб прирівняних до них, а також публічно-правові відносини, що виникають під час прийняття рішення та вчинення дій за умов наявності конфлікту інтересів, який виникає як наслідок прийняття подарунку.

Обов'язковим елементом об'єкту правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, є предмет – подарунок, який може мати вигляд грошових коштів або іншого майна, переваг, пільг, послуг, нематеріальних активів, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової.

На підставі аналізу правових положень та доктринальних підходів розроблено власне бачення щодо відмежування подарунку, як предмету адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, та неправомірної вигоди, як предмету ряду корупційних злочинів.

Головними ознаками відмежування цих двох понять виступає

- 1) попередня домовленість про отримання неправомірної вигоди за вчинення/невчинення певних дій та прийняття/неприйняття управлінських рішень;
- 2) встановлений розмір допустимого подарунку та неправомірної вигоди;
- 3) спосіб одержання подарунку – безпосередньо або через третіх осіб;
- 4) мотив прийняття подарунку не завжди носить корисливий характер на відміну від неправомірної вигоди, що має також і спеціальну мету.

Об'єктивна сторона порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків уповноваженими особами полягає у вчиненні діянь, серед яких нормативно-закріплені 1) вимагання; 2) обмеження; 3) прохання надання такого подарунку.

З цього слідує, що для визначення об'єктивної сторони правопорушення, передбаченого ч.1 ст.23 Закону України "Про запобігання корупції" визначальне значення має:

- 1) мета, з якою даритель надає відповідний подарунок (для використання у власних цілях обдаровуваним або його близькими особами чи для інших цілей);
- 2) мотив надання та отримання подарунка (чи обумовлено надання та отримання подарунка здійсненням обдаровуваним функції держави чи у дарителя були інші причини для надання такого подарунка незалежно від посади, здійснюваних функцій та особи обдаровуваного);
- 3) чи перебувають даритель та обдаровуваний у відносинах підпорядкування.

Причинно-наслідковий зв'язок між одержанням подарунку та настанням наслідків полягає у встановленні взаємозв'язку між виконанням особою функцій держави або органів місцевого самоврядування та одержанням подарунка.

Наявність причинно-наслідкового зв'язку між вчиненням активної дії та настанням суспільно-шкідливих наслідків, що виражається у одержанні подарунків, що надається як подяка за раніше вчинені службовцем дії (бездіяльність) або прийняті ним рішення на користь дарувальника або третіх осіб; або даруються в очікуванні заздалегідь необіцяного вчинення публічним службовцем дій (бездіяльності) або прийняттям рішення на користь дарувальника чи третіх осіб.

Суспільно-шкідливі наслідки можуть виражатися у прийнятті/неприйнятті рішень чи вчинення/невчинення дій безпосередньо на користь осіб, які надали подарунок або за їх вказівкою на третіх осіб.

Способами вчинення правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, є відкритий, що полягає у безпосередньому одержанню подарунку та опосередкований (через третіх осіб). Спосіб одержання подарунку є обов'язковим елементом об'єктивної сторони правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП.

Суб'єктами вчинення правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП є особи, які наділені спеціальним статусом та мають відповідні повноваження як особи, яким делеговані функції органів державної влади та місцевого самоврядування.

Суб'єктивна сторона зазначеного правопорушення характеризується прямим умислом та мотивом, певною метою.

РОЗДІЛ 3

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОМ ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКІВ

3.1. Особливості адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків

В цьому підрозділі здійснено спробу аналізу правового регулювання одержання подарунків посадовими особами різного рівня в країнах Західної Європи та США. Дослідження зроблено на підставі міжнародно-правових актів у сфері протидії корупції, кодексів поведінки державних службовців, етичними правил та іншого законодавства.

В США обмеження щодо одержання подарунку стосується тих випадків, коли грошовий розмір такого дарунку має обмеження в 50 доларів. Все, що перевищує цю суму є забороненим та рахується хабарем для державного службовця. У випадку, коли державний службовець має намір залишити подарунок, отриманий ним в ході офіційних зустрічей, він зобов'язаний сплатити різницю. Вартість подарунку для сенатора не повинно перевищувати суму в 300 доларів, а подарунки офіційних заходів вартістю в 75 доларів повинні декларуватися, для конгресменів – 250 і 100 доларів відповідно. Президент для державні службовці повинні декларувати подарунки після офіційних заходів у випадку перевищення вартості подарунку більше, ніж 305 доларів [196].

Під подарунком в США прийнято розуміти винагороду, прихильність, знижку, розваги, гостинність, позику, інший предмет, що має грошову вартість, а також послуги, витрати на перевезення, місцеві подорожі, житло та харчування, надані в натуральній формі, витрати на придбання квитка.

Водночас до подарунків не можуть належати:

продукти харчування та закуски, безалкогольні напої, кава, які пропонуються на ділових зустрічах та вечерях;

вітальні листівки та предмети з невеликою внутрішньою цінністю, наприклад, таблички, сертифікати та трофеї, призначені виключно для презентації;

кредити банків та інших фінансових установ на загальнодоступних умовах;

можливості та переваги, включаючи вигідні ціни та комерційні знижки;

нагороди та призи, що надаються учасникам змагань на змаганнях;

всі речі, за які ринкову вартість оплачує працівник [197].

Допустима вартість подарунка становить менше 20 доларів, за умови, якщо сукупна ринкова вартість подарунків не повинна перевищувати 50 доларів у календарному році. Цей виняток не поширюється на подарунки готівкою або інвестиції, акції, облігації або депозитні сертифікати.

Канадські держслужбовці не мають права приймати будь-які подарунки, вартість яких може бути виражена грошима. За канадським законодавством комерційним підкупом або хабарем слід вважати що-небудь цінне, в тому числі: гроші, подарунки, послуги, розваги, вигода або користь будь-якого роду - що було передано або запропоновано державній публічній особі для особистої вигоди чи вигоди третіх осіб, які мають родинні або близькі зв'язки з останнім, і що можна розглядати, як спробу вплинути на вибір дії, прийняття або не прийняття рішення цією особою, для (i) отримання або збереження ділових можливостей від організації, яку ця людина представляє; або для (ii) отримання якої-небудь неправомірної користі від цієї особи або організації, яку він або вона представляє [190].

Державним службовцям заборонено просити подарунки, гостинність, пільги або перекази економічної цінності (включаючи пожертви, призи чи інші внески) від зовнішніх організацій чи окремих осіб. Це конкретно окреслено в пункті 121 (1) (с) Кримінального кодексу, зокрема до кримінальної відповідальності притягуються особи, які, будучи посадовими особами чи службовцями уряду, прямо чи опосередковано вимагають, приймають або пропонують чи погоджуються прийняти від особи, яка має стосунки з урядом,

комісію, винагороду, перевагу чи вигоду будь-якого виду для себе чи іншої особи, якщо вони не мають письмової згоди керівника вищого рівня [199];

Державні службовці зобов'язані повідомляти про подарунки навіть ті, які були відхилені, своєму керівникові. Крім того, в Канаді існує чіткий перелік заборонених подарунків, які ні за яких обставин не можна приймати. До них належить 1) готівка, грошові еквіваленти (наприклад, подарункові картки, грошові гонорари) або пільги (поради) у будь-якій сумі; 2) товари або послуги (або знижені ціни на них); 3) безкоштовні або знижені ціни на квитки на розважальні або спортивні змагання; 4) алкоголь, канабіс, сигарети чи супутні товари; 5) будь-який подарунок, гостинність чи вигода, яка буде або може поставити під загрозу прозорість діяльності державного службовця [184].

До іншої категорії подарунків, які повинні бути задекларованими відносяться 1) будь-який подарунок від особи чи юридичної особи, де особі можуть запропонувати натомість вигоду, пільговий доступ, пільгове звернення чи будь-яку іншу послугу; 2) випадкові подарунки, такі як канцелярське приладдя, ручки, календарі, рекламні матеріали, квіти чи шоколадки, комерційною вартістю понад 50 доларів; 3) подарунки або гостинність, надані за роботу, пов'язану з діловими інтересами, комерційна цінність яких перевищує 50 доларів (наприклад, пам'ятна марка іноземної делегації).

Дозволеними подарунками є ті, що 1) не заборонені канадським законодавством; 2) дозволяється приймати подарунки, гостинність чи іншу вигоду, якщо це відповідає нормальним стандартам ділової ввічливості чи протоколу; 3) пропозиції не є систематичними і мають мінімальну комерційну цінність - випадкові подарунки, такі як ручки, календарі, рекламні матеріали та подарунки, які швидко псуються, такі як квіти чи шоколадки, комерційною вартістю менше 50 доларів.

Подарунки також у Канаді можуть набувати форму відката – різновид комерційного підкупу, а також «винагорода за спрощення формальностей» - це платежі, що надаються держслужбовцям невисокого рангу, за надання звичайних послуг, які належать до компетенції публічних службовців та на які громадяни мають законне право. Цікавим є те, що кожна провінція Канади має

свої відмінні правила дарування для певної категорії державних службовців. Так само законодавство Квебеку вимагає, щоб кожний муніципалітет прийняла кодекс етики та поведінки, що включає правило, яке забороняє члену ради приймати будь-який подарунок, гостинність чи іншу вигоду, що може погіршити незалежність членів суду при виконанні службових обов'язків або що може поставити під загрозу цілісність члена [190].

Під подарунком в Акті про конфлікт інтересів запропоновано розглядати 1) визначену суму грошей беззобов'язання повернути їх; 2) послуга чи майно, або надання прававикористовувати майно або гроші, які надаються безкоштовно, або менше їх комерційної вартості (*cadeau ou autre avantage*) [186].

Державні службовці та члени їх сімей мають право приймати подарунки за умови, якщо подарунки відповідають наступним критеріям: 1) подарунки, що дозволені відповідно до Закону про вибори у Канаді; 2) що дарує родич або друг; 3) що приймається як звичайне вираження ввічливості або відповідно до протоколу, що входять у звичні стандарти.

Державні службовці зобов'язані декларувати подарунки та інші переваги, якщо загальна вартість усіх подарунків або інших переваг, прийнятих державним службовцем чи членами їх сімей, перевищує 200 доларів США, окрім родичів та друзів протягом 12-місячного періоду. В декларації також вказується інформація про особу-дарувальника, підстави отримання та безпосередньо подарунок і вартість цього подарунка.

Таким чином, особливостями регулювання одержання подарунків державними службовцями, є обов'язковість декларування отриманих державними службовцями подарунків; встановлення на законодавчому рівні переліків дозволених та заборонених подарунків; встановлення мінімальний розмір дозволених подарунків розміром не більше 50 доларів; дозвіл на отримання подарунків лише в тому випадку, коли ці подарунки отримують незалежно від виконання власних службових повноважень; відповідно до канадського законодавства не існує універсального «правила подарунків» щодо всієї території Канади, як правило діють локальні правила та кодекси поведінки

державних службовців. Наприклад, міністри федерального кабінету, вищі державні службовці та міністерські помічники підпадають під дію правил Закону про конфлікт інтересів, тоді як інші державні службовці підпадають під дію політики конфлікту інтересів, а члени парламенту повинні дотримуватися кодексу конфлікту інтересів для членів Палати громад.

У Франції одержання подарунку на відміну від України належить до диспозиції кримінально караного діяння та є предметом корупційного злочину, а вартість подарунку повинна становити не більше 35 французьких франків [191].

У Великобританії вартість «безоплатного» подарунку для членів уряду не може бути більшим за 140 фунтів стерлінгів. Цікавим є виключення, яке існує у французькій системі боротьби з корупцією, зокрема, якщо вартість подарунку більша, то особа може прийняти такий подарунок за умови, якщо особа віддарить натомість подарунок на аналогічну або більшу суму, ніж той, який отриманий. Така ж система існує в країнах Балтії (Литва та Латвія).

Німеччина. Розділ 20 Закону про державну службу передбачає певні вказівки щодо цього питання, зокрема публічним службовцям дозволено приймати подарунки вартістю не більше 25 доларів, заборонено приймати подарунки вищої цінності(наприклад, спортивні квитки), розкішні подарунки та подарунки в грошовому еквіваленті [193].

Обмеження, що стосуються витрат на гостинність (подарунки, подорожі, харчування, розваги, серед інших). Кримінальний кодекс Німеччини не встановлює кількісних чи якісних обмежень на витрати на гостинність. Однак німецькі суди забороняють навіть невеликі подарунки, якщо такі можуть вплинути на хід прийняття рішень публічними службовцями [194].

Подарунки низької цінності або запрошення в ресторан середнього рівня, як правило, соціально прийнятні. Щоб визначити соціальну прийнятність, слід врахувати конкретні обставини справи та вимоги до конкретної умови. Зокрема, суд розглядає вигоду, особисту інформацію діючої особи, фінансову цінність послуги та ділові відносини між дарувальником та особою обдаровуваного. В суспільстві Німеччини побутує думка про те, щонадання пільг та подарунків, які

надаються працівникам чи державним службовцям є соціально неприйнятними [179].

Подарунки та подорожі: подарунки, які депутати отримують у якості гостя у зв'язку зі своїми мандатами повинні бути повідомлені та передані Президенту Бундестагу, якщо вартість перевищує 200 євро. Члени Бундестагу можуть подати заявку на подарунок, якщо вони заплатять суму, еквівалентну їх вартості [179].

Подарунки державним службовцям заборонено приймати незалежно від їх вартості. Якщо вони повинні отримати подарунок, державні службовці повинні негайно повідомляти керівника їх офісу та заявити про отримання подарунка.

Для державних службовців існують спеціальні правила регулювання отримання подарунків, зокрема Кодекс поведінки державних службовців забороняє приймати подарунок, про це також свідчать положення розділу 276а Норвезького кримінального кодексу. Розділ 20 забороняє державним службовцям отримувати подарунки, пільги чи інших послуги, які даруються з метою вплинути на прийняття рішень чи вчинення дій чи бездіяльності за рахунок використання службових повноважень державними службовцями [182, s. 180-203].

Кодекс управління державною службою у Великобританії (розділ 4.1.3) стверджує про "неупередженість" та "добročесність" стосовно подарунків. Основна думка полягає в тому, що державні службовці у своїй роботі повинні зосередити свою увагу на виконанні службових обов'язків, будь-яке втручання, а також зовнішній вплив на прийняття рішень є неприйнятними [178].

Як бачимо, заборони та обмеження щодо одержання подарунків державними службовцями регламентуються виключно кодексами поведінки державних службовців, водночас Данія, Швеція, Нідерланди та Фінляндія, перебуваючи на лідируючих позиціях у боротьбі з корупцією, не мають уніфікованих актів щодо поведінки державних службовців. Тому можна зробити висновок про те, що важливим є аспект саме ментальності, рівня правосвідомості та правової культури населення тієї чи іншої країни. Не завжди

правові санкції та нормативне регулювання забезпечує високий рівень протидії корупції.

Стандарти поведінки державних службовців встановлюють обмеження для поведінки осіб

Державним службовцям заборонено приймати подарунки чи отримувати інші пільги від будь-кого, що може стати загрозою для виконання повноважень державного службовця [195].

Подарунки державних службовців підлягають декларуванню як такі, що можуть призвести до виникнення конфлікту інтересів.

Членам парламенту дозволяється приймати подарунки, пільги чи гостинність, якщо сума вартості не перевищує 140 фунтів стерлінгів. Всі подарунки підлягають декларуванню, за винятком тих, які дарує сам державний службовець [177].

Хабарництво державних службовців регулюється в Голландським кримінальним кодексом. Стаття 177 (активне хабарництво) (підкуп державних службовців), стаття 363 (пасивне хабарництво, відповідальність несуть чиновники, які підкуповуються) [180]. Одержання подарунків за законодавством Нідерландів охоплюється нормами кримінального права. Так, публічний хабар передбачає будь-який грошовий або негрошовий подарунок, обіцянку (навіть якщо не здійснена) або виконання службових обов'язків на користь третіх осіб, які пропонують подарунки, прямо чи опосередковано / через посередника, під час виконання ними своїх публічних обов'язків, що суперечить встановленим законом вимогам.

Крім того, антикорупційні положення Нідерландів не вимагають, щоб державна посадова особа особисто отримувала хабарі, що породжує відповідальність за посередництво, також не потребує встановлення причинно-наслідкових зв'язків між конкретною винагородою та конкретним виконанням чи невиконанням дій чи прийняття рішень, достатньо лише встановлення факту отримання хабара (подарунка) [180].

Звернемо увагу, що внутрішні кодекси поведінки, до яких зазвичай покладаються державні службовці: вимагають попереднього затвердження

їхніх повноважень, перш ніж приймати будь-які пропозиції щодо гостинності; заборонити приймати подарунки вартістю понад 50 євро; заборонити приймати подарунки за домашньою адресою; і забороняти особисте використання переваг, одержаних від їх функцій.

В Норвегії етичні вказівки містять заборону депутатам отримувати виплату або приймаючи будь-який подарунок, винагороду чи компенсацію. Подарунки належать до категорії етичних заборон та норм, що належать до етичних кодексів та кодексів правил поведінки для державних службовців.

Подарунки чи інші фінансові вигоди на суму понад 2 000 норвезьких крон (245 євро), повинні реєструватися [192].

Розділ 276, b і c Кримінального кодексу Норвегії про корупцію, грубу корупцію та торгівля впливом забороняє прийняття неналежні переваги, спрямовані на пошкодження чи вплив когось у зв'язку з його повноваженнями [189].

Особливості одержання подарунків закордоном мають ряд ознак, які сконсолідували наступним чином:

відсутність вартісного вираження для подарунку при прийнятті державними службовцями увага береться лише правовий статус службовця;

немає необхідності встановлювати причинно-наслідкових зв'язків між фактом дарування подарунку та виконанням посадовцями власних службових повноважень;

будь-який подарунок вважається забороненим для державного службовця у зв'язку з обійманням державної посади;

правове регулювання порядку одержання подарунків державними службовцями в більшості країн Західної Європи належить до сфери Кодексу правил поведінки державних службовців та етичних правил поведінки.

Кримінальний кодекс Іспанії не встановлює ні кількісних, ні якісних обмежень для подарунків. Прецедентна практика встановила два критерії для визначення того, чи належить подарунок до категорії «неправомірної вигоди»:

визначити чи пропонований подарунок є «соціально прийнятним» [188].

визначити чи отриманий подарунок, прийнятий в якості гостинності може вплинути безпосереднє виконання державними службовцями власних службових повноважень

На відміну від судової практики Нідерландів в Іспанії обов'язковим є встановлення причинного зв'язку між одержанням подарунка та посадою державного службовця. Тобто причиною отримання такого подарунка повинен бути статус чи повноваження державних службовців особи, яка отримує подарунок.

Слід зазначити, що у судовій практиці Франції відсутні обмеження вартісного розміру немає мінімальних сумта офіційні рішення, які встановлюють, коли або за яких обставин акт гостинності може вважатися хабарем.

Будь-яка перевага, надана з корумпованим наміром, вважається хабарем за французьким законодавством. Навіть невеликі виплати можуть вважатися хабарем, якщо обставини виявляють неналежний намір. Також неодноразове дарування подарунків невеликої цінності може вказувати на корумпований намір.

Важливим при визначенні дозволений чи заборонений подарунок для публічних службовців є встановлення факту чи наданий такий подарунок з метою примусити здійснити певні дії державним службовцем в межах реалізації власних службових повноважень.

У судовій практиці Франції вважається, що будь-яка вигода надана з корумпованим наміром державному службовцю, є хабарництвом, і будь-який подарунок навіть невеликої цінності наданий державному службовцю також може свідчити про корумпований намір та зараховуватися до хабарництва [191].

Бельгійське законодавство не встановлює обов'язкових порогових значень щодо надання чи отримання подарунків як виявів гостинності. Варто зазначити, що звичайні ділові розваги, такі як випадкові ділові сніданки, обіди та вечері та інші розваги, пов'язані з бізнесом, є загальноприйнятними, якщо відсутній корумпований намір отримати щось натомість від державного

службовця, має ділове призначення, а витрати є розумними. В той час, коли екстравагантні розваги та дорогі подарунки та пропозиції можуть породжувати "презумпцію хабарництва".

Подарунки такого формату, які мають скромну цінність і за умови, якщо такі подарунки є вираженням ввічливості, не є такими, що впливають на об'єктивність та неупередженість державного службовця.

Заборони щодо одержання подарунку в Бельгії існує в межах вартісних витрат, що сукупно становлять розмір від 30 до 50 євро для одного державного службовця. Оплачувані сніданки, обіди та вечері можуть бути допустимими, якщо не перевищують суму 40 євро на один місяць.

В Швейцарії подарунки та переваги для деяких державних службовців обмежуються лише тими, що мають значення 200 швейцарських франків або менше.

Обмеження, що застосовується до витрат на подарунки як вияв гостинності, в Кримінальному Кодексі не мають кількісних чи якісних обмежень. В Швеції, незважаючи на вартісну ціну подарунку, заборонено приймати такого роду вдячність посадовим особам так, відіграє роль тут суспільна відповідальність за виконання ними службових повноважень.

Швеція як одна з країн з найнижчими показниками рівня корупції відповідно до відомостей TransperensyInternational поруч з Данією, Фінляндією та Норвегією має своєрідну систему етичних норм заборон та обмежень щодо одержання подарунків. Так, подарунки на суму понад 300-400 шведських крон (приблизно 30-40 євро) уже є недопустимими [200]. Подарунки, від яких не можна відмовитися та які прийняті в якості простої форми вдячності повинні бути розкриті Управлінню з адміністративних справ, Генеральному директору з правових питань та Генеральному директору з адміністративних справ, залежно від місця роботи одержувача. Ці подарунки стають власністю держави, оскільки подаровані в ході офіційних зустрічей [205].

Заборонено приймати подарунки у вигляді грошей, щорічні членські картки, безкоштовних пропусків, знижок на придбання.

Важливим при встановленні дозволу на отримання подарунку є докази заняття політичної посади, використання власних службових повноважень з метою задоволення інтересів третіх осіб, за що отримуюються ті чи інші подарунки. У разі виникнення сумніву політичний посадовець повинен проконсультуватися з Генеральним директором з адміністративних справ.

У Данії державні службовці не мають права давати, вимагати чи отримувати прямо чи опосередковано будь-який подарунок чи іншу вигоду, яка може вплинути на виконання службових функцій, виконання обов'язку чи прийняття управлінського рішення.

Етичні правила поведінки свідчать про те, що будь-які подарунки, які можуть вплинути на неупередженість публічних службовців при реалізації ними своїх функцій.

Спеціальний механізм повернення подарунків має певний порядок повернення таких подарунків. Службовець повинен:

- відмовитись від невинновданой переваги;
- слід визначити особу, яка зробила пропозицію
- якщо подарунок не можна повернути відправнику, його слід зберігати до моменту передачі уповноваженим особам;
- за можливості залучити свідків, таких як колеги, які працюють поруч;
- повідомит про подарунок свого начальника.

У Словаччині державні службовці не мають права отримувати або вимагати подарунки, оскільки вони сприяють виникненню конфлікту інтересів.

Окремі статті містять вказівки щодо подарунків та інших переваг. Державний службовець не може приймати жодних подарунків, пільг або інших вигод, які можна вважати винагородою за працю, яка є їх обов'язком. Дозволені подарунки в першу чергу слід повинні відповідати розміру незначною цінності і не має впливу на прийняття рішень [185].

В Румунії система дарування подарунків регулюється Кодексом про конфлікт інтересів.

Державний службовець маючи відповідні службові повноваження, використовує їх задля задоволення власних потреб або потреб членів сім'ї чи

родини, а також друзів, створюючи при цьому формування умов виникнення конфлікту інтересів.

Румунський деонтологічний кодекс не дозволяє державному службовцю запитувати чи приймати безпосередньо або опосередковано подарунки чи послуги з метою виконання або не виконання або затягування виконання власних повноважень, прийняття певних рішень чи вчинення певних дій [183].

Австрія. Усі форми пільг та особистих переваг, включаючи подарунки, подорожі та розваги підпадають під категорію хабарництва, якщо такі подарунки надані у зв'язку з виконанням чи невиконанням вимог особи дарувальника. Загалом, невеликі подарунки та інші подарунки, що не впливають на виконання власних повноважень обмін послугами прийнятний і не вважається хабарем. З 2013 року переваги, які не вважаються хабарами, визначаються (§ 305, пункт 4) саме так: 1) вигода, яка є законно дозволеною або наданою на офіційному заході, який відвідує посадова особа або та є такий подарунок об'єктивно виправданий; 2) отримання пільг задля благодійних цілей, які не мають безпосереднього відношення до виконання державними службовцями власних повноважень; 3) подарунки, які надані як вияв гостинності.

Подарунки за бельгійським законодавством належать до явища хабарництва та є широким і охоплює пропозиції, обіцянки та будь-яку перевагу (навіть негрошового еквівалента), запропоновані, прийняті або отримані з метою дозволити здійснити або утриматися від вчинення дій, що стосуються його посади або функцій.

За результатами аналізу законодавства більшості країн Західної Європи ми зробили наступні висновки щодо порядку правового регулювання одержання подарунків для державних службовців:

подарунки, одержані державними службовцями, не мають в більшості країн вартісного розміру в тому випадку, якщо вони не становлять загрози впливу на упередженість діяльності державних службовців;

в ході доказування факту одержання подарунку слід довести саме наявність факту використання власних службових повноважень державним службовцем взамін на одержання пільг, послуг, нематеріальних активів тощо.

правове регулювання процесу одержання подарунків зводиться до положень кодексів правил поведінки державних службовців та етичних правил посадових осіб;

усі одержані подарунки, які допустимі по розміру, підлягають декларуванню;

подарунки, що отримані в ході офіційних зустрічей та переговорів, повинні бути повернуті державній адміністрації, крім тих випадків, коли державним службовцем сплачується різниця вартості між допустимою вартістю дозволеного подарунку та сумою, що перевищує цю вартість;

окремих норм регулювання одержання подарунків в більшості країн немає, оскільки поведінка державних службовців регулюється нормами етичної поведінки, а державні службовці підпадають під кримінальну відповідальність за хабарництво.

У Великобританії публічні посадові особи можуть приймати подарунки, вартість яких не перевищує 140 фунтів стерлінгів.

У Франції ті подарунки, що можуть свідчити про «презумпцію хабарництва» можуть бути повністю заборонені, особливо коли а) вони передаються в знак вдячності за щось зроблене державним посадовою особою при виконанні ним власних службових обов'язків; б) подарунки, які можуть викликати сумніви в незалежності державної посадової особи; г) подарунки, які не можуть бути задекларовані.

Для вітчизняного законодавства варто ввести в обіг нововведення, що стосується переліку подарунків, які повинні бути заборонені для отримання державними службовцями в ході виконання власних делегованих повноважень державою.

Крім того, на запитання «Чи варто розглядати встановлених законом заборон щодо одержання подарунків як норму, що повинна регулюватися лише

кодексами поведінки посадових осіб в Україні?» 53,3 % (64) підтримали думку, решта – 46,7 % (56) скептично поставилися до цього (Додаток В).

Правила по врегулювання конфлікту інтересів та правила одержання подарунків знаходяться в нерозривному зв'язку між собою. Як демонструє практика законодавства Канади, Акт про конфлікт інтересів має правила, що стосується саме і одержання подарунків, отримання яких може призводити до появи конфлікту інтересів, тобто подарунок є передумовою появи конфлікту інтересів.

Головним інструментом попередження появи корупційних правопорушень та пов'язаних з корупцією правопорушень, є декларування конфлікту інтересів та подарунків, що об'єднується в єдиний документ моніторингу майнового стану та неупередженості діяльності державного службовця.

В міжнародній практиці до подарунків прийнято відносяться як до перехідної «сірої зони» корупції, що в сприятливих умовах формують корупційні ризики та стимулюють розвиток корупційних відносин. Необхідність виведення чітких правил та обмежень щодо одержання подарунків закріплено в Рекомендаціях країн GRECO [39].

Правила регулювання прийняття подарунків повинні стосуватися ти, що

1) одержуються як подяка дії або бездіяльності, вчинені державною посадовою особою в межах виконання ним / їй своїх обов'язків;

2) створюють сумніви в неупередженості та об'єктивності державного службовця;

3) даруються повинні бути задекларовані та оприлюднені.

4) норми-правила регулювання одержання подарунків уповноваженими особами повинні бути закріплені в спеціальних Кодексах поведінки державних службовців органів державної влади та місцевого самоврядування;

5) передаються близьким особам державного службовця або третім особам, що знаходяться у дружніх чи ділових відносинах;

6) не можуть бути прийнятими також ті подарунки, які отримуються державними службовцями як знижки на товари, послуги, загальнодоступні

виграші, призи, премії, бонуси, що одержуються від підпорядкованих осіб та у зв'язку із здійсненням особою функцій органів державної влади та місцевого самоврядування;

7) заборона одержувати «особисті подарунки», давніх друзів та добрих знайомих не залежно чи впливатимуть останні на прийняття публічними службовцями правомірних рішень;

8) заборона одержувати «ділові подарунки», які мають системний характер та створюють враження можливого впливу на прийняття рішень чи вчинення дій уповноваженими особами.

3.2. Проблеми кваліфікації порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків

Категорія юридичних складів правопорушень, охоплених розділом 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією», завжди перебували під пильною увагою багатьох науковців, що обумовлювалося досить тонкою межею, яка відділяла їх від кримінальних корупційних правопорушень. Ключовим в цьому випадку є елемент наявності або відсутності ознак корупції, що і визначають до якої категорії правопорушень належить те чи інше діяння.

Як вважає А.О. Васьковцев проблемні питання кваліфікації такого роду правопорушень слід шукати в різних доктринальних підходах до характеристики ознак того чи іншого юридичного складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, зокрема підходи науковців мають суперечності в характеристиці диспозицій статей [37].

Ми підтримуємо точку зору щодо необхідності систематизації найбільш проблемних питань кваліфікації адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, загалом та порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків зокрема.

Відповідно до інформації Моніторингового звіту щодо ефективності реалізації Національним агентством з питань запобігання корупції у 2016–2018 роках за ст. 172-5 КУпАП 8 станом на 1 червня 2018 р. в ЄДРСР розміщено 3 рішення за протоколами, направленими НАЗК, із них остаточних – 2 [87].

У першому півріччі загальна кількість вчинених адміністративних правопорушень, передбачених ст. 172-5 КУпАП, зареєстровано 15 [96].

Причинами низького рівня винесених рішень щодо притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення діянь, передбачених ст. 172-5 КУпАП, слід вважати:

відсутність однакового підходу суддівського корпусу до вирішення питань у справах про правопорушення, пов'язані з корупцією;

закріплені обмеження та заборони щодо одержання подарунків державними службовцями мають багато правових механізмів, які надають дозвіл для отримання подарунків за умови дотримання певних вимог, що дає змогу порушувати законодавство та породжує корупційні прояви;

невизначеність чітких меж між одержанням подарунків як правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП та неправомірної вигоди, передбаченої ст. 368 КК України, що дає змогу маневрувати між нормами кримінального та адміністративного законодавства;

низький компетентнісний рівень суддів, що розглядають в переважній більшості випадків справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, у формальному напрямку, без детального аналізу доказів у кожній справі конкретно.

Після аналізу інформації щодо відмежування подарунку та неправомірної вигоди на підставі доктринальних бачень, варто навести думку О.О. Дудорова, який вважав, що відповідно до ст. 172-5 КУпАП порушуються визначені обмеження, а не заборони, в той час, коли відповідно до ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції» особам заборонено безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб: а) у зв'язку зі здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; б) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи [52, с. 80-98].

Ми пропонуємо визначити чіткий перелік ключових ознак, за якими здійснюється відмежування діяння, передбаченого ст. 172-5 КУпАП та

ст. 368 КК України. Про необхідність формування уніфікованих ознак, які б визначили заборони та обмеження щодо подарунку також у своєму дослідженні зазначала А.В. Титко [153, с. 67-70].

У судовій практиці існує безліч рішень, де поняття подарунку знівельовано та підмінюється поняттям неправомірна вигода. У Кримінальному Кодексі України неправомірна вигода трактується як грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав [73].

В той час подарунком варто вважати грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової [106].

Головною відмінністю між розмежуванням цих понять є саме те, що неправомірна вигода надається, одержується без законних на те підстав, а подарунок - безоплатно або за ціною нижчою, ніж мінімальна ринкова. В законодавчому значенні законні підстави одержання має досить широке тлумачення та потребують індивідуального підходу.

В більшості випадків одержання подарунків та неправомірної вигоди має чимало спільних рис та використовується суддями в контексті маніпулювання власним впливом та вчинення корупційних правопорушень. Якщо аналізувати законодавчі норми, то відмінностей між подарунком та неправомірною вигодою майже не існує, тому головними ідентифікаторами виступають лише проведені негласні слідчі (розшукові) дії.

Одержання подарунку є на нашу думку завуальованою формою неправомірної вигоди. Антикорупційне законодавство встановлює певні обмеження для одержання подарунків, що за певних умов створює умови можливості отримання останніх, зокрема такі подарунки повинні відповідати наступним ознакам: 1) подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від

однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки [102];

Заборона чітко встановлює неможливість ні за яких обставин безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб:

1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

В цьому випадку мова йде про непрямий або опосередкований вплив – здійснення впливу через функції, інтереси, стимулювання, надання можливості вибору варіанту поведінки. Перебування особи в підпорядкуванні стосується службових обов'язків, що передбачає відносини начальник та підлеглий, тобто особа безпосередньо виконує доручення професійного характеру за вказівкою керівника [108].

Тобто, одержання подарунку, що здійснюється особами, які перебувають у підпорядкуванні та подарунки, отримані у в'язку з виконанням функцій держави та органів місцевого самоврядування, заборонено.

Водночас не можна забувати і про те, що судова практика має чимало прикладів, коли юридичний склад неправомірної вигоди та одержання подарунків є досить схожими і відмежовується лише на підставі власного тлумачення суддями антикорупційного законодавства. Більш детально пояснюючи цей аспект варто зосередити увагу, що при одержанні неправомірної вигоди органи досудового розслідування проводять низку оперативно-розшукових заходів задля збирання доказів на підтвердження факту неправомірної вигоди.

Так, вирок імені України від 2017 року встановлено, що ОСОБА_1, будучи військовослужбовцем строкової служби, усвідомлюючи суспільно-небезпечний характер своїх дій, передбачаючи їх суспільно-небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, з метою незаконно збагатитися, перебуваючи 25.01.2017 року у прикордонному наряді «Прикордонний патруль» відділу

прикордонної служби «Ділове» Мукачівського прикордонного загону, прийняв пропозицію невстановленої особи на ім'я «Микола» про одержання неправомірної вигоди в сумі 1500 гривень за сприяння у переміщенні тютюнових виробів через державний кордон України у Румунію, шляхом неприпинення вказаних протиправних дій [26].

У цьому випадку наявні такі елементи: 1) причинно-наслідковий зв'язок між фактом одержання грошових коштів та виконанням функцій органів державної влади; 2) наявність предмета вчинення злочину - грошові кошти у сумі 1500 грн; 3) наявність умислу на вчинення злочинних дій (військовослужбовець усвідомлював суспільну небезпечність власних дій та передбачав можливість настання шкідливих наслідків); 4) наявний корупційний мотив та мета (бажання особи за рахунок виконання власних службових обов'язків збагатитися).

Водночас інший приклад судової практики демонструє таку ситуацію, де абсолютно однакові ознаки юридичного складу збігаються з юридичним складом злочину передбаченого ст. 368 КК України.

Інший приклад судової практики у справі про порушення передбачених ст. 172-5 КУпАП у справі № 431/4350/18 Старобільського районного суду м. Луганськ встановлено, що в протоколі про адміністративне правопорушення № 176 від 16.08.2018 року зазначено, що ОСОБА_2 будучи відповідно до підпунктів «в», «е» п.1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» суб'єктом відповідальності порушила встановлені законом обмеження щодо одержання подарунків, а саме, 28.10.2016 року, перебуваючи в м. Старобільськ Луганської області, безоплатно одержала майно від особи, яка не є її близьким родичем ОСОБА_4. ІНФОРМАЦІЯ_3 подарунок у вигляді квартири № 10 загальною площею 26, 8 кв.м. , яка розташована за адресою: Луганська область, м. Старобільськ , кв. ОСОБА_5 буд. № 1 вартістю 53000 грн. чим вчинила адміністративне правопорушення відповідальність за яке передбачена ч.1 ст. 172-5 КУпАП [31].

Цікавим є зазначене рішення Старобільського суду м. Луганськ, оскільки доказовою базою для встановлення наявності факту порушення встановлених

законом обмежень щодо одержання подарунку складається з протоколу про адміністративне правопорушення і в результаті було закрито у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до відповідальності.

На нашу думку, в контексті сказаного ключовою проблемою залишається питання закінчення строків притягнення до відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності.

Предмет вчинення правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КупАП та злочину, передбаченого ст. 368 КК України має чимало спільних рис і більшість вчених стверджують про те, що їх не можна порівнювати апріорі. Ми в свою чергу вважаємо, що подарунок є продовженням неправомірної вигоди та може за певних умов трансформуватися в неправомірну вигоду і навпаки.

У своєму дослідженні ми категорично не погоджуємося з думкою, висловленою у

Рекомендаціях для працівників органів прокуратури з питань застосування антикорупційного законодавства в частині обмеження щодо одержання подарунків про те, що «у кримінальних провадженнях про злочини, передбачені статтею 368 КК України, термін «подарунок» не повинен застосовуватися у разі визнання предмета «неправомірною вигодою» і навпаки, бо це у подальшому унеможливить притягнення особи до адміністративної відповідальності за статтею 172-5 КУпАП» [122].

Це трактування положень не є істинно правильним, оскільки доктринальні та законодавчі межі дуже розмиті між неправомірною вигодою та подарунком та виключно покладено на інститут судочинства.

Приклад судової практики (ст. 172-5 КУпАП)

ОСОБА_1 скоїв адміністративне корупційне правопорушення за наступних обставин: працюючи провідним спеціалістом - державним інспектором з охорони навколишнього природного середовища посту екологічного контролю «Кучурган АВ» відділу екологічного та радіологічного контролю на митній території Одеської області Державної екологічної інспекції в Одеській області, одержав від громадянина ОСОБА_2 Молдова ОСОБА_3 в якості подарунка грошову купюру номіналом 100 (сто) гривень. Своїми діями

ОСОБА_1 порушив вимоги п.1 ч.1 ст.23 Закону України «Про запобігання корупції» .

В судовому засіданні правопорушник ОСОБА_1 своєю виноу у вчиненні корупційного правопорушення визнав повністю, щиро розкався, суду пояснив, що 14.11.2015 він знаходився на робочому місці, в міжнародному пункті пропуску через державний кордон України «Кучурган», близько 10год.30хв. в пункт пропуску у напрямку на виїзд з України прибув автомобіль марки «Мерседес» з вантажем сільськогосподарської продукції, під керуванням громадянина ОСОБА_2 Молдова ОСОБА_3. Під час візду в пункт пропуску автомобіль проїхав через стаціонарну дозиметричну установку «Янтар», яка не зафіксувала перевищення природного радіаційного фону, таким чином вказаний вантаж не підлягав здійсненню екологічного та радіологічного контролів. Після проходження всіх видів контролю громадянин ОСОБА_3 повернувся та вирішив віддячити йому, зробивши подарунок в сумі 100 (сто) гривень України.

Також вина ОСОБА_1 у вчиненні даного правопорушення підтверджується дослідженими в судовому засіданні письмовими доказами:

- протоколом про адміністративне правопорушення №15 від 26.04.2016 року, згідно якого ОСОБА_1, порушив вимоги п.1 ч.1 ст.23 Закону України «Про запобігання корупції», оскільки 14.11.2015 він знаходячись на робочому місці, в міжнародному пункті пропуску через державний кордон України «Кучурган» близько 10год.30хв. одержав від громадянина ОСОБА_2 Молдова ОСОБА_3 в якості подарунка грошову купюру номіналом 100 (сто) гривень, у звязку з здійсненням ним діяльності, повязаної із виконанням функцій держави;

- постановою про закриття кримінального провадження від 31.03.2016 року, згідно якої в діях ОСОБА_1 відсутні ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст..368 КК України, а вбачаються ознаки корупційного правопорушення, за скоєння якого передбачена адміністративна відповідальність;

- письмовими поясненнями ОСОБА_3, в яких він пояснив, що 14.11.2015 року, близько 10год.30хв. він на автомобілі «Мерседес» з вантажем

сільськогосподарської продукції вїхав на пункт пропуску «Кучурган» на виїзд з України, після безперешкодного проходження всіх видів контролю, вирішив віддячити співробітників контролюючих служб на кордоні, надавши їм в подарунки у виді грошових коштів, після чого він пішов до адміністративного приміщення екологічної служби, в якому знаходився ОСОБА_1, та сказав йому, що всі перевірки пройшов без перешкод, а тому бажає віддячити його, після чого ОСОБА_4 отримав подарунок у виді грошової купюри номіналом 100 гривень;

- протоколом огляду місця події від 14.11.2015 року, згідно якого 14.11.2015 року в адміністративному приміщенні відділу екологічного та радіологічного контролю в Одеській області посту екологічного контролю «Кучурган» у співробітника екологічної служби ОСОБА_1 було вилучено купюру номіналом 100 (сто) гривень України, яку він отримав в якості подарунка від громадянина ОСОБА_2 Молдова ОСОБА_3

Таким чином, в діях ОСОБА_1 міститься склад правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 172-5 КУпАП, який передбачає відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків та ст.23 ч. 1 п.1 ЗУ "Про запобігання корупції".

В цьому випадку суд віднайшов у діях правонарушника склад правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП на підставі доказів, які, на наш погляд, не є переконливими та однозначними. Зважаючи на те, що неправомірна вигода та подарунок немає чітко визначених обмежень у грошовій вартості.

У законі України «Про запобігання корупції» є згадка про допустимо дозволений розмір подарунка в розмірі, що не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки. Тобто прожитковий мінімум для працездатних осіб станом на 1 січня 2019 становить 1921 грн, на 1 липня 2019 року – 2007 грн, з 1 грудня –

2102 грн [103]. Таким чином, вартість одного подарунка не повинна перевищувати станом на 01.07.2019 2007 грн, а сукупна вартість не повинна перевищувати $(1921 * 2 = 3\ 842 \text{ грн})$

Варто нагадати, що такі обмеження поширюються лише на подарунки, які 1) відповідають загальновизнаному уявленню про гостинність; 2) не надходять від осіб а) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; б) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи. За умови дотримання цих критеріїв подарунки можуть бути одержаними особами, що зазначені у п.п. 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції».

При цьому обмеження у вартісному розмірі вказаному вище не поширюється на подарунки від осіб, що 1) даруються близькими особами; 2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

Крім того, у перелік подарунків, на які поширюється так званий «тест на вартісний розмір» не слід включати окрему категорію подарунків, що отримуються як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним підприємствам, установам чи організаціям, є відповідно державною або комунальною власністю і передаються органу, підприємству, установі чи організації у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України

Як бачимо, чимало критеріїв, яким повинні відповідати дозволені подарунки закріплені у антикорупційному законодавстві. А це призводить до плутанини та може стимулювати маніпулювання антикорупційними нормами, які породжують приховування правопорушень, пов'язаних з корупцією, зокрема і отримання неправомірної вимоги. Ми пропонуємо внести зміни до норми ст. 172-5 КУпАП, змінивши назву з обмеження одержання подарунків на абсолютну заборону отримання таких.

Так, за результатами опитування респондентів на питання щодо необхідності встановлення абсолютної заборони державним службовцями

одержувати подарунки 53,3 % (64) підтримали думку, решта – 46,7 % (56) висловили протилежну думку (Додаток В).

Зважаючи на недосконало реформовано судову систему, відсутність належного правового механізму забезпечення притягнення до відповідальності за одержання неправомірної вигоди та подарунку державних службовців, корумповані правоохоронні органи, ми вважаємо, що на сьогодні найбільш дієвим засобом попередити переростання простої вдячності у одержання неправомірної вигоди є введення абсолютної заборони на одержання подарунків.

За результатами опитування респондентів на питання щодо необхідності встановлення абсолютної заборони державним службовцями одержувати подарунки 53,3 % (64) підтримали думку, решта – 46,7 % (56) висловили протилежну думку (Додаток В).

Стаття 172-5 «Порушення встановлених законом заборон щодо одержання подарунків, переваг, пільг та послуг»

Порушення встановлених законом заборон щодо вимагання, одержання чи прохання подарунків за дії (бездіяльність) на користь особи, що надала подарунок, якщо такі дії (бездіяльність) пов'язані з виконанням службових повноважень особи, або надання таких подарунків і послуг вищій посадовій особі за відсутності попередньої домовленості та умови, що ці дії не містять ознак злочину –

тягне за собою накладення штрафу від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого подарунка

Та сама дія, вчинена особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за порушення, передбачене частиною першою цієї статті, —

тягне за собою накладення штрафу від чотирьохсот до шестиот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого дарунка та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік.

Примітка. Суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Щодо доцільності зміни диспозиції ст. 172-5 КУпАП 47,5 % (57) респондентів надали ствердну відповідь, 23,3 % (28) відповіли ні, решта 29,2 % (35) сказали, що мають труднощі з відповіддю на це запитання (Додаток В)

Виключити із ст. 1 Закону України поняття «подарунок» в чинній інтерпретації, виклавши додатково поняття «пільг», «послуг» та «переваг» як поняття, що мають відмінні риси від подарунка.

Ми підтримуємо точку зору А.В. Титко щодо того, що під тлумачення «загальнодоступні уявлення про гостинність» слід розуміти конкретно визначені речі, зокрема ділові дарунки (сувеніри) і прояви гостинності (запрошення на каву або вечерю, подарунки, одержані від знайомих із нагоди, наприклад, дня народження, загальновизнаного чи релігійного свята) у скромних масштабах, які широко використовують із метою налагодження добрих ділових відносин і зміцнення робочих стосунків [153, с. 67-69]. Розмитість цього поняття у законодавчих актах призводить до неоднозначного тлумачення та потреби чітко визначити наукові дефініції у законодавчому полі.

Приклад судової практики (ст. 368 КК України.)

ОСОБА_4, 26.12.2016 року отримала від ОСОБА_5 грошові кошти в розмірі 3 000 грн., за нестворення штучних перешкод та пришвидшення в отриманні сертифікатів відповідності щодо індивідуального затвердження завезеного колісного транспортного засобу, тобто отримала неправомірну вигоду для себе за вчинення в інтересах ОСОБА_5 дій, з використанням наданої їй влади чи службового становища. Таким чином скоїла злочин, передбачений ч.1 ст.368 КК України [24].

ОСОБА_2, яка з 01.09.2009 року, згідно наказу начальника Управління освіти Маріупольської міської ради №663Л1 від 27.08.2009 року, працювала завідувачем комунального дошкільного навчального закладу комбінованого типу «Ясла-садок № 136 «Ялинка», будучої, відповідно до ч.3 ст.18 КК України, службовою особою, до повноважень якої відноситься виконання

організаційно-розпорядчих функцій, пов'язаних, зокрема, із формуванням контингенту дошкільного навчального закладу, що закріплено за нею пунктом 2.5 Посадової інструкції завідувача дошкільного навчального закладу № 136, затвердженої начальником Управління освіти Маріупольської міської ради від 24.02.2014, звернулась ОСОБА_3 із проханням прийняти на виховання до вказаного дошкільного навчального закладу малолітню дитину ОСОБА_4. У той же день, ОСОБА_2, діючи умисно, переслідуючи мету особистого збагачення, запропонувала ОСОБА_4, передавши пропозицію через ОСОБА_3, надати їй грошову винагороду у сумі 2000 (дві тисячі) гривень України за сприяння у прийнятті на виховання до навчального закладу № 136 її малолітньої дитини ОСОБА_5. Приймавши цю пропозицію реально, ОСОБА_4 повідомила ОСОБА_2 через ОСОБА_3, що згодна заплатити їй 2000 (дві тисячі) гривень за сприяння у прийнятті на виховання до навчального закладу № 136 її малолітню дитину - ОСОБА_5 [20].

1. Як в першому, так і в другому випадку мова йде про неправомірну вигоду, водночас ознаки є спільними з нормами антикорупційного законодавства щодо одержання подарунків. Суд у цих випадках виокремлює ключові риси умисел на вчинення злочинних дій та мета – особистого збагачення.

2. Обов'язковими фактами для підтвердження наявності юридичного складу злочину, передбаченого ст. 368 КК України повинні бути відомості отримані в ході НСРД.

Прикладом цього є судова практика. Справа №461/3271/17 Галицького районного суду м. Львів. Однак, суд зазначає, що постановою слідчого СУ ГУНП у Львівській області

ОСОБА_2, перебуваючи на посаді головного спеціаліста сектору документального забезпечення та архівної роботи ГУ ДМС України у Львівській області, отримала грошові кошти в сумі 6000 грн. від громадянки ОСОБА_4, з яких 3241 грн. становлять офіційні проплати, а 2759 грн. ОСОБА_2 отримала в якості подарунку за вирішення питання у пришвидшенні оформлення та дострокової видачі паспортів громадян України

для виїзду за кордон, на ім'я: ОСОБА_5, ІНФОРМАЦІЯ_5, ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_6, ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_7, ОСОБА_8, ІНФОРМАЦІЯ_8 [15].

Кримінальне провадження, внесене до ЄРДР за №12016140000001081 від 27.12.2016 року закрито у зв'язку з відсутністю в діях ОСОБА_2 складу кримінального правопорушення, передбаченого ч.3 ст.368 КК України. У вказаній постанові зазначено, що в ході проведення НСПД факт вимагання, прохання чи отримання ОСОБА_2 неправомірної вигоди свого підтвердження не знайшов, а також не встановлено доказів, які б свідчили про причетність інших осіб до вимагання чи отримання неправомірної вигоди (аналіз зроблений на підставі судових рішень у справах про одержання неправомірної вигоди).

3. При доказуванні наявності факту наявності неправомірної вигоди необхідно належним чином зафіксувати факт домовленості між посадовою особою, що одержує неправомірну вигоду та тією особою, що надає неправомірну вигоду, про предмет вчинюваного злочину, передбаченого ст. 368 КК України, його розмір (матеріально виражений), а також безпосередньо деталізувати використання власних службових повноважень на користь особи, яка надає неправомірну вигоду, або третіх осіб.

4. При доведенні неправомірної вигоди обов'язковою ознакою також повинна стати наявність доведеної вини – прямого умислу на вчинення злочину, що полягає в отриманні неправомірної вигоди за вчинення чітко обумовлених дій (можлива також мовчазна згода).

5. Встановлення службових повноважень, за вчинення яких особа отримує неправомірну вигоду, за умови, якщо рішення приймається колегіально, то в такому випадку дії є шахрайством.

6. Процесуальне оформлення предмета неправомірної вигоди за умови, якщо він є матеріально вираженим, проведення огляду місця події.

7. Водночас при отриманні подарунку не застосовуються попередньо заходи НСРД. слід зазначити, що з об'єктивної сторони таке правопорушення становить діяння у вигляді одержання у власність речей або майнових прав з порушенням вимог вищезазначеного Закону. Зокрема, це порушення, матиме

місце у разі одержання подарунку в зв'язку з виконанням особою функцій держави або органів місцевого самоврядування, тобто обумовлюється службовим становищем одержувача, посадою, яку він обіймає. Пов'язаними із виконанням службових обов'язків є подарунки, що надаються як подяка за раніше вчинені службовцем дії (бездіяльність) або прийняті ним рішення на користь дарувальника або третіх осіб; або даруються в очікуванні заздалегідь необіцяного вчинення публічним службовцем дій (бездіяльності) або прийняття ним рішень на користь дарувальника чи третіх осіб. Таким чином, для наявності правопорушення має бути встановлений зв'язок між виконанням особою функцій держави або органів місцевого самоврядування та одержанням подарунка. Встановлення цих фактів має бути відображено в протоколі про адміністративне правопорушення пов'язане з корупцією, та, відповідно, в постанові суду. Якщо такий зв'язок у конкретному випадку не встановлено, відповідальність за ч. 1 ст. 172-5 КУпАП виключається.

На основі аналізу судової практики, ми виокремлюємо наступні особливості кваліфікації правопорушення, пов'язаного з порушенням встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.

1) Предметом, як обов'язковою ознакою складу правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП є подарунок - грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової (ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції»).

2) Обіцяючи/пропонуючи, надаючи грошові кошти, інше майно, переваги, пільги, послуги чи нематеріальні активи, особа не одержує навзаєм ні матеріальних активів, ні послуг, ні пільг, ні переваг, ні грошових коштів чи іншого майна, а одержуючи такі предмети, не надає натомість аналогічні предмети.

3) надаючи безоплатно означає безкоштовно. Слова «за ціною, нижчою за мінімальну ринкову», означають обіцянку, пропозицію, надання та одержання предмета НВ за фіктивною вартістю, внаслідок чого одержувач виграє матеріально.

4) У разі порушення вимог щодо отриманого подарунка має бути доведений причинно-наслідковий зв'язок отримання посадовою особою у власних інтересах подарунків у зв'язку із виконанням своїх посадових функцій.

При встановленні факту наявності юридичного складу правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, визначальним чинником кваліфікації варто вважати причинно-наслідковий зв'язок між одержанням вигоди матеріального або нематеріального характеру та виконанням власних службових повноважень. Вчинення правопорушення, передбачене ст. 172-5 КУпАП обумовлюється службовим становищем одержувача, посадою, яку він обіймає. Пов'язаними із виконанням службових обов'язків є подарунки, що надаються як подяка за раніше вчинені службовцем дії (бездіяльність) або прийняті ним рішення на користь дарувальника або третіх осіб; або даруються в очікуванні заздалегідь необіцяного вчинення публічним службовцем дій (бездіяльності) або прийняття ним рішень на користь дарувальника чи третіх осіб. Якщо такий зв'язок у конкретному випадку не встановлено, відповідальність заст. 172-5 КУпАП виключається.

5) При кваліфікації правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, слід звертати увагу саме на наявність обов'язкової ознаки, за якою неправомірні діяння можуть визнаватися пов'язаними з корупцією, є корисливий або інший особистий інтерес осіб, які є суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення, а тому при з'ясуванні суб'єктивної сторони будь-якого із передбачених законом корупційних правопорушень, належить перевіряти наявність у правопорушника такого інтересу.

Для прикладу наведемо рішення у справі № 175/228/19 Дніпропетровського районного суду м. Дніпропетровськ. ОСОБА_1 обвинувачується відділом протидії корупції управління захисту економіки в Дніпропетровській області Департаменту захисту економіки Національної поліції у тому, що будучи сільським головою Сурсько-Литовської сільської ради, одноразово прийняв подарунок, а саме: одержав від ОСОБА_3 житловий будинок розташований на земельній ділянці площею 0,1763 га за адресою: Дніпропетровська область Дніпровський район с. Сурсько-Литовське, провулок

Центральний, 1 вартість якого перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, в чому вбачаються ознаки адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, відповідальність за яке передбачена ч. 1 ст. 172-5 КУпАП [17].

Проте за відсутності наявності причинно-наслідкового зв'язку між фактом одержання подарунку та виконанням натомість службових повноважень в інтересах особи-дарувальника, справа була закрита, тому при збиранні доказів у справах про порушення встановлених заборон щодо одержання подарунків варто звертати увагу на встановлення зв'язку між одержанням подарунку та обумовленістю цього саме посадовими повноваженнями особи.

Це судові рішення не можна вважати виключним, оскільки в цьому випадку наявність причинно-наслідкового зв'язку буде одним із епізодів доказування. Якщо ж факт передачі подарунка супроводжуватиметься також попередньою домовленістю про вчинення/невчинення дій або прийняття/неприйняття рішень на користь особи-дарувальника із зазначенням чітко визначеної кінцевої мети, то в цьому випадку слід розглядати склад корупційного злочину, передбаченого ст. 368 КК України.

Б.Волженкін пропонує під звичайним подарунком розуміти дарунок невеликого розміру та має характер загально допустимої гостинності, що не зобов'язує до виконання жодних дій з використанням власних службових повноважень. В той самий час, говорячи про хабарництво Б. Волженкін виділяє характерні ознаки для встановлення факту останнього: 1) чи мав місце факт пропозиції, обіцянки чи одержання неправомірної вигоди; 2) якщо винагорода (або угоду про неї) мала характер підкупу, та обумовлює відповідн, в тому числі правомірну, службову поведінку посадової особи; 3) якщо винагорода передавалося посадовій особі без законних на те підстав [40].

Ще одним проблемним питання кваліфікації прাপорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП залишається вирішення на законодавчому рівні взаємопов'язаності провадження розпочатого за ст. 172-5 КУпАП та ст. 172-7 КУпАП, оскільки Закон України «Про запобігання корупції», зокрема норма ч. 4 ст 23 закріплює, що рішення, прийняте посадовою особою, на користь особи,

від якої вона чи її близькі особи отримали подарунок, вважаються такими, що прийняті в умовах конфлікту інтересів, і на ці рішення розповсюджуються положення статті 67 цього Закону. На рівні механізма реалізації протидії корупції не вироблено порядку скасування прийнятих рішень чи вчинення дій здійснених в умовах прийняття подарунку.

Проблемним питанням у справах про порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків є визначення строку негайної передачі отриманого подарунку, оскільки ст. 24 Закону «Про запобігання корупції» дозволяє особі, яка виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, повідомити про це не пізніше одного робочого дня, що дозволяє нівелювати можливість доказування отримання подарунку або неправомірної вигоди службовою особою.

Тому ми пропонуємо внести зміни до ст. 24 Закону України «Про запобігання корупції», виклавши частину 2 в такій редакції: «Якщо особа, на яку поширюються обмеження щодо використання службового становища та щодо одержання подарунків, виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, вона зобов'язана негайно письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації».

Варто внести зміни до ст. 23 щодо регламентації обмеження одержання подарунків особами, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією.

Так, відповідно до законодавства Литви вчителі та лікарі мають право приймати подарунки, якщо їх вартість не перевищує одного мінімального розміру заробітної плати приблизно 380 євро

На основі аналізу процедур притягнення до адміністративної, дисциплінарної та кримінальної відповідальності, що існує в країнах СНД та Західної Європи, ми пропонуємо внести зміни до Закону України «Про державну службу», визначивши порушення заборон та обмежень щодо одержання подарунку державними службовцями як дисциплінарний проступок, виклавши частину 2 статті 65 в такій редакції:

Дисциплінарними проступками є:

16) одержання, прохання та вимагання подарунків або послуг особами у зв'язку з виконанням функцій держави органів місцевого самоврядування та/або якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні.

Подарунки, що надійшли без відома державного службовця підлягають негайному повідомленню безпосереднього керівника та здачі в спеціальний державний фонд, а кошти надані як подарунок повинні бути перераховані на відповідний рахунок

17) прийняття запрошення з метою лікування, відпочину чи інших туристичних цілей, за виключенням:

запрошень членів сім'ї чи близьких осіб;

з метою участі в наукових, викладацьких, спортивних, творчих та інших заходах за рахунок коштів приймаючої сторони.

Членам сім'ї державного службовця заборонено приймати подарунки, переваги, привілеї і послуги та інших поїздок від осіб, з якими зазначена особа пов'язано по службі.

Подарунки такого роду повинні бути задекларовані у п'ятиденний термін або про них повинно бути повідомлено безпосереднього начальника.

3.3. Напрями удосконалення механізму притягнення до адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків

Удосконалення правового регулювання відповідних відносин має здійснюватися за кількома напрямками:

По-перше, удосконалення положень Закону України «Про запобігання корупції», а саме до ст. 23 ЗУ «Про запобігання корупції».

Стаття 23. Обмеження щодо одержання подарунків

1. Особам, зазначеним у пунктах 1, 2 частини першої, другої та третьої статті 3 цього Закону, забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе, близьких осіб, для третіх осіб чи організацій за рекомендацією та вказівкою або внаслідок інших дій, адресованих від уповноваженої особи від юридичних або фізичних осіб:

1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

2. Особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, можуть приймати подарунки за відсутності попередньої домовленості, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність (символічні знак уваги і сувеніри при проведенні протокольних та інших офіційних заходів), крім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки}

Передбачене цією частиною обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які:

1) даруються близькими особами;

2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

3. Подарунки, які одержані під час офіційних заходів та службових відряджень, особами, зазначених у п.п. 1, 2 підлягають обов'язковому декларуванню

Частину 2ст. 24 Закону України «Про запобігання корупції» викласти в такій редакції : «Якщо особа, на яку поширюються обмеження щодо використання службового становища та щодо одержання подарунків, виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, вона зобов'язана невідкладно письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації», виключивши словосполучення але не пізніше одного робочого дня.

Та доповнити таким положенням

«Якщо особа, на яку поширюються обмеження щодо використання службового становища та щодо одержання подарунків, виявила майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок поза робочим місцем та службовим приміщенням, або одержала через близьких або третіх осіб, то вона невідкладно повинна повідомити про це органи Національної поліції України»

Розробити нормативно-правовий акт під назвою «Порядок отримання подарунків особами, що займають відповідальне та особливо відповідальне становище, а також посади з високим корупційних ризиків, у зв'язку з протокольними заходами, службовими відрядженнями і іншими офіційними заходами», включивши положення щодо можливості викупу подарунка особою, що обімає посаду з підвищеним корупційних ризиком, відповідальне та особливо відповідальне становище, що здали подарунок в строк не пізніше 15 днів з дня тримання подарунка.

У разі, якщо подарунок не був викуплений або не реалізований, керівником органу, в якому працює особа-одержувача приймається рішення про повторну реалізацію подарунка, або про його безоплатну передачу на баланс благодійної організації, або про його знищення відповідно до законодавства України.

Внести зміни до кримінального законодавства та адміністративного в частині уникнення правової колізії в ч. 2 ст. 24 Закону України «Про запобігання корупції», зокрема щодо порядку повідомлення про подарунок, виявлений у службовому приміщенні.

Також невизначеним залишається питання одержання подарунків, які відповідають загальновизнаними уявленнями про гостинність. Такого роду дефініція є оцінною та немає законодавчої регламентації, що породжує латентну корупцію за рахунок розмитих меж та уявлень про дозволені подарунки. Відповідно до положень Роз'яснення Міністерства юстиції України [91] подарунками, що відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, можуть визнаватися ділові дарунки (сувеніри) і прояви гостинності (запрошення на каву або вечерю) у скромних масштабах, які широко використовуються для налагодження добрих ділових відношень і зміцнення робочих стосунків. Такі подарунки повинні мати наступні ознаки: 1) не бути системними та постійними; 2) не впливають на прийняття рішень та вчинення дій з використанням власних службових повноважень.

У своїй роботі ми пропонуємо чіткий перелік подарунків дозволених приймати в якості загальновизнаних уявлень про гостинність.

Також ми пропонуємо забезпечити унормування чітких понять у сфері антикорупційного законодавства та здійснити на законодавчому рівні декларування подарунків незалежно від вартості такого подарунку.

В Україні в декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування, присвячено окремо розділ «Доходи, у тому числі подарунки». Подарунки у формі грошових коштів зазначаються в декларації, якщо розмір таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) сукупно протягом року, перевищує 5 ПМ, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року. Відповідно до Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України "Про запобігання корупції" стосовно заходів фінансового контролю подарунків у формі, іншій ніж грошові кошти (наприклад, рухоме майно, транспортні засоби, нерухомість тощо), зазначається, якщо вартість одного подарунку перевищує 5 ПМ, встановлених

для працездатних осіб на 1 січня звітного року [125]. Зважаючи на те, що станом на 01.01.2019 прожитковий мінімум для працездатної особи становить 1921 грн, то відповідно вартість одного подарунку повинна перевищувати 9605 грн. Це положення стосується декларування усіх одержаних подарунків незалежно від особи-дарувальника.

Якщо ж вартість такого подарунка не перевищує зазначену суму, то відповідно не підлягає декларуванню, що породжує корупційний ризик, оскільки відповідно до ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції» особі дозволяється приймати подарунок за умови, якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово (вартість варіється від 1921 грн з 01.01 по 01.06.2019, 2007 грн з 01.07 по 30.11.2019, 2102 грн з 01.12 по 31.12.2019), а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки (вартість становить 3842 грн).

Таким чином, вартість дозволених подарунків для визначених осіб, уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування, не досягає порогу тієї вартості, з якої виникає обов'язок декларувати подарунки (9605 грн), тому виникає запитання, в чому сенс внесення інформації про подарунки до декларації, якщо це не сприяє виявленню можливості порушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП. У своєму дисертаційному дослідженні ми пропонуємо внести зміни щодо суми мінімальної вартості подарунку, що повинно бути задекларовано, встановивши розмір одного прожиткового мінімуму для працездатного громадянина станом на 1 січня того року, в якому прийнято подарунок, уніфікувавши з нормою ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції».

Зважаючи на те, що відповідно до положень Кримінального кодексу України особа може бути притягнута за одержання неправомірної вигоди до кримінальної відповідальності (ст.ст. 354, 368, 368-3, 368-4, 369-2 КК України), тому норми антикорупційного законодавства суперечить одна одній в частині

можливості одержання неправомірної вигоди або подарунку. Про цю колізію та необхідність її усунення також згадував у своєму дослідженні М.І. Хавронюк [6].

Окрема проблема полягає у відсутності правового регулювання притягнення суб'єктів, передбачених ч.3 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» до адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом заборон щодо одержання подарунків. Засновуючи свою позицію на тому, що такі особи постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, що дає їм можливість

Викласти ст. 172-5 КУпАП в новій редакції, доповнивши примітку

Примітка. Суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені у пунктах 1, 2, 3 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Внесення змін та доповнень до Порядку, затвердженого Постановою КМУ від 16.11.2011 року №1195, а саме :

1) розмежування подарунків, які надаються державі, територіальній громаді та ін., які є їх власністю й правила поводження з якими регулюються в особливому порядку, та подарунки, які надаються особі під час протокольних заходів для їх використання саме під час цих заходів, на які поширюються обмеження ч. 2 ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції» і які не є власністю держави, територіальної громади тощо.

2) внесення доповнень щодо можливості реалізації, повторної реалізації зазначених подарунків, у разі якщо комісією встановлено недоцільність зберігання та використання подарунків для виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в тому числі з правом викупу особою, яка його безпосередньо отримала;

3) внесення доповнень стосовно передачі таких подарунків благодійним організаціям або їх утилізації у разі їх нереалізації або повторної реалізації;

4) внесення доповнень у частині регламентації відносин, пов'язаних із отриманням особою «зобороненого» офіційного подарунку, передбачивши обов'язки такої особи або повернути його, або ж передати благодійним організаціям чи утилізувати з належним документальним оформленням.

Крім того, аналіз судових рішень у справах про порушення встановлених законом вимог щодо одержання подарунків та нормативно-правова регламентація порядку одержання подарунків свідчить про те, що одержання подарунку та конфлікт інтересів є нерозривними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, оскільки має певний причинно-наслідковий зв'язок.

Ч. 4 статті 23 Закону України «Про запобігання корупції» свідчить про те, що рішення, прийняте уповноваженою особою на користь особи, від якої вона чи її близькі особи отримали подарунок, вважаються такими, що прийняті в умовах конфлікту інтересів, а це свідчить про те, що такі рішення підлягають скасуванню органом або посадовою особою, уповноваженою на прийняття чи скасування відповідних актів, рішень, або можуть бути визнані незаконними в судовому порядку за заявою заінтересованої фізичної особи, об'єднання громадян, юридичної особи, прокурора, органу державної влади, зокрема Національного агентства, органу місцевого самоврядування.

Таким чином, одержання подарунків та вчинення дій чи прийняття рішень є такими, що вчиненні в умовах конфлікту інтересів.

Висновки до розділу 3

У більшості країн Західної Європи подарунки належать до сфери регулювання етичних кодексів та зводів петичних правил поведінки державних службовців.

У країнах північного блоку (Данія, Швеція, Норвегія, Фінляндія) за отримання подарунків не встановлено жодних видів відповідальності, оскільки рівень ментальності та низький рівень толерантності до корупції сформував

таку правову культуру, що стимулює відразу та несприйняття подарунків як передумови до появи корупції [131; 128].

У Великобританії, Румунії, Франції, Бельгії, Словаччині, одержання подарунків належать до явища хабарництва та є широким і охоплює пропозиції, обіцянки та будь-яку перевагу (навіть негрошового еквівалента), запропоновані, прийняті або отримані з метою дозволити здійснити або утриматися від вчинення дій, що стосуються його посади або функцій.

У Швеції, Бельгії, Данії, Великобританії, Швейцарії існують певні порогові обмеження для дозволених подарунків. Так, у Швеції подарунки на суму понад 300-400 шведських крон (приблизно 30-40 євро) уже є недопустимими, у Великобританії – 140 фунтів стерлінгів, у Швейцарії – одержання подарунків обмежуються сумою 200 франками, у Норвегії – 245 євро.

Під подарунком в **США** прийнято розуміють винагороду, прихильність, знижку, розваги, гостинність, позику, інший предмет, що має грошову вартість, а також послуги, витрати на перевезення, місцеві подорожі, житло та харчування, надані в натуральній формі, витрати на придбання квитка.

Водночас до подарунків не можуть належати:

продукти харчування та закуски, безалкогольні напої, кава, які пропонуються на ділових зустрічах та вечерях;

вітальні листівки та предмети з невеликою внутрішньою цінністю, наприклад, таблички, сертифікати та трофеї, призначені виключно для презентації;

кредити банків та інших фінансових установ на загальнодоступних умовах;

можливості та переваги, включаючи вигідні ціни та комерційні знижки;

нагороди та призи, що надаються учасникам змагань на змаганнях;

всі речі, за які ринкову вартість оплачує працівник.

Проблемами кваліфікації правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП є 1) відмежування подарунку як предмету правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП та неправомірної вигоди як предмета злочину,

передбаченого ст. 368 КК України; 2) особливості збирання доказової бази, що ґрунтується в основному лише на протоколах у справах про порушеннях встановлених обмежень щодо одержання подарунку, та поясненнях фігурантів справи; 3) встановлення наявності об'єктивної сторони правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, зокрема наявність причинно-наслідкового зв'язку між отриманням подарунку та використанням владних повноважень на користь особи-дарувальника; 4) встановлення порушень вимог, заборон та обмежень стосовно подарунків, що передбачені ст. 23 ЗУ «Про запобігання корупції».

Антикорупційне законодавство сьогодні потребує внесення змін та доповнень в КУпАП, КК України та Закону України «Про запобігання корупції» та інших нормативних актів.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні сутності й особливостей адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, а також шляхів її вдосконалення. З-поміж основних результатів дослідження слід виокремити такі положення:

1. Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язане з порушенням встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, як специфічний вид адміністративної відповідальності ґрунтується на низці принципів, серед яких такі: 1) законності; 2) справедливості; 3) диференціації притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією; 4) недопустимості притягнення двічі за одне й те саме правопорушення, пов'язане з корупцією; 5) індивідуалізації притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією; 6) невідворотності покарання за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією; 7) транспарентності адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією; 8) взаємодії органів у сфері запобігання та протидії корупції під час виявлення, документування та запобігання адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією; 9) персоналізації адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.

2. З'ясовано правовий зміст адміністративної відповідальності за порушення встановлених заборон та обмежень щодо одержання подарунків через комплекс підстав: 1) фактична підстава адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків – безпосередньо вчинення дій, передбачених ст. 172-5 КУпАП; 2) нормативна підстава – система антикорупційних та адміністративних норм, що передбачають накладення уповноваженими органами (посадовими особами)

адміністративних стягнень за вчинення дій, передбачених ст. 172-5 КУпАП; 3) процесуальна підстава адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунка – постанова суду про накладення адміністративного стягнення за вчинення діяння, передбаченого ст. 172-5 КУпАП.

3. Визначено особливості адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, проаналізовано специфіку притягнення осіб до відповідальності за конкретні дії, що є наслідками порушення встановлених правил поведінки посадових осіб під час прийняття подарунків. Насамперед це стосується: 1) обмеження щодо одержання подарунків (ст. 23); 2) запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними (ст. 24); 3) вимоги щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. 28–36); вимоги до поведінки осіб, додержання вимог закону й етичних норм поведінки (ст. 37, 38); вимоги щодо неупередженості (ст. 41); 4) заборони на одержання пільг, послуг і майна органами державної влади та місцевого самоврядування (ст. 54).

4. Порушення обмежень щодо одержання подарунка належать до адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, і є правопорушенням, що посягає на порядок державного управління та встановлені правила поведінки публічних посадових осіб, а також дотримання антикорупційних вимог, заборон й обмежень.

Доведено, що родовий об'єкт порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків охоплює суспільні відносини у сфері функціонування правових та організаційних засад функціонування системи запобігання корупції в Україні, порядку застосування превентивних антикорупційних механізмів. Безпосередній об'єкт охоплює суспільні відносини у сфері дотримання правил етичної поведінки та відповідних антикорупційних вимог, заборон й обмежень під час одержання особами, уповноваженими на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування, подарунків.

5. Подарунки як предмет правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, слід розмежовувати залежно від видів обмежень, що на них поширюються, на: 1) заборонені подарунки; 2) гранично заборонені (допустимі) подарунки; 3) дозволені подарунки; 4) офіційні подарунки. Запропоновано розглядати як різновид заборонених подарунків ті, які дарують треті особи, за вказівкою осіб, зазначених у п. 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції».

6. Висвітлено значення обмеження прийняття подарунків, що відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, зокрема сформульовано власну дефініцію подарунка, що відповідає загальновизнаним уявленням про гостинність, які не є постійними та не впливають на прийняття суб'єктами відповідальності рішень або не створюють враження, що це може впливати на їхні рішення. Подарунки, які відповідають критеріям загальновизнаних уявлень про гостинність, можуть бути побутового характеру та ділового. Термін «ділова гостинність» передбачає прийняття запрошення на вечерю або обіди в ресторані, прийняття запрошення в розважальні заклади (наприклад, квитки або запрошення на спортивні чи культурні заходи), витрати на дорогу, проживання (наприклад, у готелі) й інші види ділової гостинності, за які їх одержувач не платить повну вартість.

7. З'ясовано, що об'єктивна сторона порушення обмежень щодо одержання подарунків передбачає дії – одержання, прохання, вимагання подарунка, причиново-наслідковий зв'язок між одержанням подарунка та суспільно шкідливими наслідками – використанням службових повноважень для задоволення інтересів дарувальника й третіх осіб через прийняття/неприйняття рішень, учинення/невчинення дій. Запропоновано поруч з вимаганням, проханням, одержанням подарунка вважати складовою об'єктивної сторони порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків також дарування подарунка своєму керівникові за виконання останнім будь-яких дій або невиконання певних дій (бездіяльність) на свою користь чи інших осіб.

Причиново-наслідковий зв'язок між одержанням подарунка та настанням наслідків полягає у встановленні взаємозв'язку між виконанням особою функцій держави або органів місцевого самоврядування та одержанням подарунка.

Наявність причиново-наслідкового зв'язку між учиненням активної дії та настанням суспільно шкідливих наслідків, що полягає в одержанні подарунків, які надають як подяку за раніше вчинені службовцем дії (бездіяльність) або прийняті ним рішення на користь дарувальника або третіх осіб; або дарують в очікуванні заздалегідь необіцяного вчинення публічним службовцем дій (бездіяльності) або прийняття ним рішень на користь дарувальника чи третіх осіб.

8. Суб'єктивна сторона правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, характеризується прямим умислом, а також обов'язковими елементами є мотив – особиста зацікавленість, спеціальна мета – одержання грошових коштів або іншого майна, переваг, пільг, послуг, нематеріальних активів.

Для з'ясування об'єктивної сторони правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції», визначальними є:

- 1) мета, з якою даритель надає відповідний подарунок (для використання у власних цілях обдаровуваним або його близькими особами чи для інших цілей);
- 2) мотив надання та отримання подарунка (чи обумовлено надання та отримання подарунка здійсненням обдаровуваним функцій органів державної влади чи місцевого самоврядування, чи в дарителя були інші причини для надання такого подарунка незалежно від посади, здійснюваних функцій та особи обдаровуваного);
- 3) чи перебувають даритель та обдарований у відносинах підпорядкування.

Сформульовано власну дефініцію мотиву порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунка як особистої зацікавленості, що передусім полягає в отриманні особами, уповноваженими на виконання функцій держави й органів місцевого самоврядування, доходів у вигляді грошей, іншого майна, зокрема майнових прав, пільг, переваг, привілеїв, послуг майнового характеру, результатів виконаних робіт безпосередньо або своїм

близьким чи третім особам, які пов'язані бізнес-інтересами чи дружніми стосунками.

9. Досліджено проблему відмежування подарунка як предмета правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, від неправомірної вигоди як предмета кримінально караного діяння. Зокрема, встановлено, що розрізнення необхідно здійснювати на підставі таких складових: 1) вартісний розмір подарунка, який відповідає загальноновизнаним уявленням про гостинність, не повинен перевищувати один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не має перевищувати два прожиткові мінімуми, встановлені для працездатної особи на 1 січня поточного року; 2) неправомірна вигода не має чітко визначеного розміру; 3) спосіб одержання: передання подарунка відбувається на безоплатній основі або ж за ціною, нижчою за ринкову, а передання неправомірної вигоди відбувається за умови відсутності законних на це підстав; 4) прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди в різних її варіаціях може мати корисливий мотив, а одержання подарунка можна розцінювати як безкорисливий, що підлягає встановленню в судовому порядку.

10. У країнах Західної Європи та США порядок регулювання одержання подарунків належить до сфери етичних правил поведінки державних службовців, а подарунок розцінюють як різновид хабаря.

У Великій Британії, Румунії, Франції, Бельгії, Словаччині одержання подарунків вважають хабарництвом, це поняття охоплює пропозицію чи обіцянку будь-якої переваги (навіть у негрошовому еквіваленті), запропоновані, прийняті або отримані з метою дозволити здійснити або утриматися від учинення дій, що стосуються певної посади або функцій. У Швеції, Бельгії, Данії, Великій Британії, Швейцарії наявні певні порогові обмеження для дозволених подарунків. Так, у Швеції подарунки на суму понад 300–400 шведських крон, близько 30–40 євро) уже є недопустимими, у Великій Британії – 140 фунтів стерлінгів; у Швейцарії одержання подарунків обмежують сумою 200 франків, у Норвегії – 245 євро.

Розглянуто практику одержання подарунків у США, де обмеження щодо одержання подарунка стосується тих випадків, коли грошовий розмір такого дарунка має обмеження в розмірі не більше ніж 50 доларів. Натомість у Канаді є чіткий перелік подарунків, які повинні бути задекларованими: 1) будь-який подарунок від фізичної чи юридичної особи; 2) випадкові подарунки вартістю понад 50 доларів; 3) подарунки або гостинність, надані за роботу, пов'язану з діловими інтересами, ринкова вартість яких перевищує 50 доларів.

11. З'ясовано, що однією з ключових проблем кваліфікації у справах про порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків є несформованість єдиного підходу в судовій практиці щодо відмежування одержання подарунків від неправомірної вигоди через сукупність певних ознак: 1) попередня домовленість про отримання неправомірної вигоди за вчинення/невчинення певних дій та прийняття/неприйняття рішень, що належить до сфери компетенції посадової особи; 2) встановлений розмір допустимого подарунка й неправомірної вигоди; 3) спосіб одержання подарунка – безпосередньо або через третіх осіб; 4) мотив прийняття подарунка не завжди є корисливим, на відміну від неправомірної вигоди, що має також і спеціальну мету.

12. Сформульовано пропозиції внести зміни до антикорупційного законодавства в частині порядку регулювання одержання подарунків посадовими особами.

Зокрема, запропоновано внести зміни в низку законодавчих актів, що стосуються запобігання корупції, а саме:

– до КУпАП, виклавши ст. 172-5 з назвою «Порушення встановлених законом заборон та обмежень щодо одержання подарунків» у такій редакції:

«Порушення встановлених законом заборон щодо вимагання, одержання чи прохання подарунків за дії (бездіяльність) на користь особи, що надала подарунок, якщо такі дії (бездіяльність) пов'язані з виконанням службових повноважень особи, або надання таких подарунків і послуг вищій посадовій особі за відсутності попередньої домовленості й умови, що ці дії не містять ознак злочину, –

тягне за собою накладення штрафу від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого подарунка.

Та сама дія, вчинена особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за порушення, передбачене частиною першою цієї статті, –

тягне за собою накладення штрафу від чотирьохсот до шестисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого дарунка та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік.

Примітка. Суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені в пунктах 1, 2, 3 частини першої статті 3 Закону України “Про запобігання корупції”»;

– до Закону України «Про запобігання корупції», виклавши ст. 23 «Обмеження щодо одержання подарунків» у такій редакції:

1. Особам, зазначеним у пунктах 1, 2 частин першої, другої та третьої статті 3 цього Закону, забороняється безпосередньо або *через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе, близьких осіб, для третіх осіб чи організацій за рекомендацією та вказівкою або внаслідок інших дій, адресованих від уповноваженої особи від юридичних або фізичних осіб:*

1) у зв'язку зі здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

2. Особи, зазначені в пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, можуть *приймати подарунки за відсутності попередньої домовленості, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність (символічні знаки уваги та сувеніри під час проведення протокольних та інших офіційних заходів)*, крім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб)

протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, у якому прийнято подарунки.

Передбачене цією частиною обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які:

- 1) дарують близькі особи;
- 2) одержують як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

3. Подарунки, які одержані під час офіційних заходів та службових відряджень, особами, зазначеними в п. 1, 2, у разі, якщо їхня вартість перевищує п'ять прожиткових мінімумів для працездатних осіб, встановлених на день прийняття подарунка, підлягають обов'язковому декларуванню».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверин В. А. Психология личности : учеб. пособ. СПб. : Михайлов В. А., 1999. 89 с.
2. Адміністративне право України : навч. посіб. / [Р. А. Калюжний, Г. Г. Забарний, В. К. Шкарлупа та ін.]. Київ : А. В. ПАЛИВОДА, 2003. 212 с.
3. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Юрид. літ., 2003. 896 с.
4. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / [ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова)]. Київ : Юридична думка, 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с. URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/2688/15/14>.
5. Алфьоров С. М. Адміністративно-правовий механізм протидії корупції в органах внутрішніх справ : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2011. 38 с.
6. Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / [М. І. Хавронюк, О.В. Калітенко, Д.О. Калмиков та ін.] ; за заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ : ЦППР, 2019. 359 с.
7. Андрушко П. П. Реформа українського антикорупційного законодавства у світлі міжнародно-правових зобов'язань України. Київ : Атіка, 2012. 332 с.
8. Архів Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/47495139>.
9. Архів Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області. Справа № 524/7798/17. Постанова Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 01 берез. 2018 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65200868>.

10. Архів Апеляційного суду Київської області. Справа № 369/4187/16-п. Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/58859936>.

11. Архів Апеляційного суду Луганської області. Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66007890>.

12. Архів Василівського районного суду Запорізької області. Справа 311/2766/16-п. *Zakononline*: [сайт]. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/65200868>.

13. Архів Васильківського районного суду Запорізької області. Справа № 311/2761/16-п. Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64176324>.

14. Архів Вінницького міського суду Вінницької області. Справа № 127/26431/17. Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71561520>.

15. Архів Галицького районного суду м. Львова. Справа № 461/3271/17. Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67129175>.

16. Архів Галицького районного суду м. Львова. Справа № 461/1358/19. Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80747883>.

17. Архів Дніпропетровського районного суду м. Дніпропетровськ. Справа № 175/228/19. Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79491860>.

18. Архів Доманівського районного суду Миколаївської області. Справа № 475/368/18. Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74076870>.

19. Архів Жидачівського районного суду Львівської області. Справа № 443/140/18. Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72512818>.

20. Архів Жовтневого районного суду м. Маріуполь. Справа № 263/11892/15-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/51946917>.

21. Архів Київського районного суду м. Одеси. Справа № 520/3647/19. *You Control* : [сайт]. <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/80451621/>.

22. Архів Комсомольського міського суду Полтавської області. Справа № 534/98/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79980226>.

23. Архів Ленінського районного суду м. Харкова. Справа № 642/5210/16-п. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62572128>.

24. Архів Личаківського районного суду м. Львів. Справа № 463/1576/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66055157>.

25. Архів Луцького міськрайонного суду Волинської області. Справа № 161/12908/16-п. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62998343>.

26. Архів Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області. Справа № 303/1693/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65759354>.

27. Архів Надвірнянського районного суду м. Івано-Франківськ. Справа № 348/1123/16-п. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/58725011>.

28. Архів Новосанжарського районного суду Полтавської області. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80134786><http://reyestr.court.gov.ua/Review/80134786>.

29. Архів Переяслав-Хмельницького міського суду Київської області. Справа № 1019/3056/12. Постанова Переяслав-Хмельницького міського суду Київської області від 19 груд. 2012 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/48377255>.

30. Архів Рівненського міського суду Рівненської області. Справа № 569/3500/17. Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65834090>.

31. Архів Старобільського районного суду м. Луганськ. Справа № 431/4350/18. Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77775655>.

32. Афонін Е. А., Суший О. В. Транспарентність влади в контексті європейської інтеграції України. Київ : НАДУ, 2010. 48 с. URL: <http://lib.rada.gov.ua/static/about/text/transparentnist.pdf>.

33. Бабіков О. Майновий характер неправомірної вигоди. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 4. С. 35–38.

34. Бахрах Д. Н. Административная ответственность граждан в СССР : учеб. пособ. Свердловск : Уральск. ун-т, 1989. 204 с.

35. Бахрах Д. Н. Административное право : учебник для вузов. М. : БЕК, 1999. 368 с.

36. Братановский С. Н., Зеленов Л. А. Противодействие коррупции в системе исполнительной власти в Российской Федерации: административно-правовые аспекты. М. : Директ-Медиа, 2012. 433 с.

37. Васьковцов А. О. Кваліфікація корупційних правопорушень, які пов'язані із порушенням встановлених законом обмежень. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chaa_u_2013_3_6

38. Вереша Р. В. Суб'єктивні ознаки складу корупційного правопорушення (злочину). *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2015. № 4. С. 66–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chcks_2015_4_6.

39. Виллориа-Мендита М. Политика и практика конфликтов интересов в девяти странах-членах ЕС: сравнительный обзор : доклад для организации Sigma (Совместная инициатива ОЭСР и Европейского Союза). Декабрь, 2005. 44 с. URL: <http://www.oecdru.org/zip/conflict-of-interest.pdf>.

40. Волженкин Б. Обычный подарок или взятка? *Сейчас. ру. Новости России и мира* : [сайт]. URL: <https://www.lawmix.ru/comm/8445>.

41. Волина Т. Преступление и оправдание. На что обращать внимание при применении положений «Особой части» УК. *Закон і бізнес*. 2019. № 28. 20–26 липня. URL: https://zib.com.ua/ru/print/138554-na_cho_to_obraschat_vnimanie_pri_primenenii_polozheniy_osoboy_.html.

42. Гаращук В. М., Мухатаєв А. О. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні : монографія. Харків : Право, 2010. 144 с.

43. Гейц О. О. Публічно-правовий механізм протидії корупції в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпро, 2019. 22 с.

44. Гейц О. О. Публічно-правовий механізм протидії корупції в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпро, 2019. 305 с.

45. Гончарук С. Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України : навч. посіб. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1995. 78 с.

46. Гончарук С. Т. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ : Генеза, 2000. 240 с.

47. Гончарук С. Т. Юридичний аналіз адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2018. № 1. С. 60–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2018_1_11.

48. Горницкий А. А. Проблемы юридической ответственности должностных лиц в государственном управлении : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02. Киев, 1992. 418 с.

49. Гриценко І. Формування наукових поглядів щодо інституту адміністративної відповідальності. *Вісник Національної академії прокуратури України* : наук. фахове вид. 2008. № 1. С. 45–50.

50. Гуржій А. В. Підстави адміністративної відповідальності за порушення правил перевезення небезпечних, великогабаритних і великовагових вантажів. *Наука і правоохорона*. 2012. № 1 (15). С. 181–188.

51. Діденко І. В. Адміністративна відповідальність за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 22 с.

52. Дудоров О. О. Проблеми кваліфікації злочину, передбаченого статтею 368 Кримінального кодексу України. *Вісник Луганського державного*

університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2016. Вип. 1. С. 80–98.

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2016_1_11.

53. Дудоров О. О. Проблемні питання кримінальної відповідальності за одержання хабара : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 1994. 23 с.

54. Дьомін І. А. Межі адміністративної діяльності міліції щодо запобігання та протидії корупції. *Форум права* : електрон. наук. фахове вид. 2010. № 1. С. 79–85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2010_1_15.

55. Евтихiev И. И., Власов В. А. Административное право СССР : учебник для юрид. ин-тов и фак. М. : Юрид. лит, 1976. 254 с.

56. Заброда Д. Г. Взаємодія суб'єктів боротьби з корупцією (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2005. 233 с.

57. Запобігання корупції: методичні рекомендації для місцевих активістів / [Д. О. Калмиков, Д. В. Сінченко, О. О. Сорока, М. І. Хавронюк, Г. Л. Шведова] ; за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : Москаленко О. М., 2017. 242 с.

58. Засади антикорупційної політики : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 груд. 2009 р. № 1688-р. *Урядовий портал* : [сайт]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/243284567>.

59. Заяць Р. Я. Поняття та ознаки адміністративної відповідальності. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2012. Вип. 8. С. 17–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2012_8_6.

60. Індекс сприйняття корупції-2018. *Transparency International Ukraine* : [сайт]. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryynyattya-koruptsiyi-2018>.

61. Клок О. В. Протидія корупційним правопорушенням засобами адміністративного права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 20 с.

62. Клок О. В. Протидія корупційним правопорушенням засобами адміністративного права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2015. 214 с.

63. Кодекс України про адміністративні правопорушення : прийнятий 7 груд. 1984 р. ; в ред. від 26 жовт. 2017 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

64. Коломоєць Т., Лютіков П. Обмеження щодо одержання подарунків як засіб запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією: правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 164–168.

65. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 736 с.

66. Колпаков В. К., Гордєєв В. В. Теорія адміністративного проступку : монографія. Харків : Харків юридичний, 2016. 344 с.

67. Комзюк А. Т. Новий підручник з адміністративного права (рец. на: Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса: Юридична література, 2003. – 896 с.). *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2004. Вип. 25. С. 422–424. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2004_25_78.

68. Комиссаров В. С. Уголовно-правовые аспекты борьбы с коррупцией. *Вестник Моск. гос. ун-та*. Сер. 11. Право. 1993. № 1. С. 26–30.

69. Корпоративне право України : підручник / [В. В. Луць, В. А. Васильєва, О. Р. Кібенко та ін.] ; за заг. ред. В. В. Луця. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 384 с.

70. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / кер. авт. кол. доц. І. О. Ревак. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 220 с.

71. Крет О. В. Інституалізація транспарентності державної влади : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Чернівці, 2010. 20 с.

72. Криміналістика : навч. посіб. / за заг. ред. Є. В. Пряхіна. Львів : ЛьвДУВС, 2010. 540 с.

73. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

74. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. [5-те вид.,

допов.]. Харків : Право, 2013. Т. 2. Особлива частина / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]. 1040 с.

75. Куйбіда В. С. Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування : монографія. Київ : МАУП, 2004. 432 с.

76. Курило Т. С. Адміністративно-правові засади протидії корупції в сфері здійснення нотаріальної діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 258 с.

77. Куц В. М. Кримінальна відповідальність за незаконне використання електричної або теплової енергії. Київ : ЦУЛ, 2010. 156 с.

78. Литвиненко В. І. Мета та принципи діяльності суб'єктів протидії корупції. *Форум права* : електрон. наук. фахове вид. 2015. № 4. С. 162–168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2015_4_30.

79. Літошенко О. С. Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2004. 201 с.

80. Лунеев В. В. Субъективное вменение. М. : Спарк, 2000. 70 с.

81. Манченко П. А. Транспарентность (открытость) деятельности государственной власти и местного самоуправления в Российской Федерации и государствах Европы. *Административное и муниципальное право*. 2012. № 4. URL : <http://justicemaker.ru/view-article.php?id=13&art=3431>.

82. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії : монографія. Київ : Атіка, 2001. 304 с.

83. Миколенко А. І. Адміністративний процес і адміністративна відповідальність в Україні : навч. посіб. [2-ге вид., допов.]. Харків : Одісей, 2006. 352 с.

84. Михайленко Д. Г. Концепція кримінально-правової протидії корупційним злочинам в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2018. 505 с.

85. Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб : прийнятий 23 лип. 1996 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_788#Text.

86. Модельний закон про боротьбу з корупцією : прийнятий 03 квіт. 1999 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_998.

87. Моніторинговий звіт щодо ефективності реалізації Національним агентством з питань запобігання корупції у 2016–2018 роках адміністративно-юрисдикційної функції в частині протидії адміністративним правопорушенням, які пов'язані з корупцією (станом на 1 черв. 2018 р.) / підготував О. О. Дудоров. Київ : ЦППР, 2018. 42 с. URL : http://pravo.org.ua/img/books/files/1531464560dudorov_nazk_report.pdf.

88. Настільна книга детектива, прокурора, судді: коментар антикорупційного законодавства / за ред. М. І. Хавронюка. [2-ге вид., переробл. і допов.]. Київ : Дакор, 2017. 522 с.

89. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. [9-те вид., переробл. та допов.]. Київ : Юридична думка, 2012. 1316 с.

90. Нисневич Ю. А., Томилова Е. А. Влияние мотивации на коррупционное поведение должностных лиц в системе публичной власти. *Вестник РУДН. Серия : Политология*. 2016. № 1. *КиберЛенинка* : [сайт]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-motivatsii-na-korrupsionnoe-povedenie-dolzhnostnyh-lits-v-sisteme-publichnoy-vlasti>.

91. Одержання подарунків особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування : роз'яснення Міністерства юстиції України від 28 лип. 2011 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0053323-11>.

92. Окрема думка судді Конституційного Суду України Сліденка І. Д. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України "Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України" від 28 грудня 2014 року № 76-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nd05d710-18>.

93. Панфілов О. Є. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2013. 22 с.

94. Петришин А. В. Статус должностного лица : природа, структура, специализация : учеб. пособ. Київ : УМК ВО, 1990. 74 с.

95. Пеховський А. Ю. Підстави адміністративної відповідальності за порушення правил перевезення пасажирів та вантажів морським транспортом. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2016. Вип. 37 (2). С. 134–138.

96. Плани та звіти. *Національне агентство з питань запобігання та протидії корупції* : [сайт]. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/pro-nazk/plany-ta-zvity/>.

97. Плахотнюк Н. Г. До питання про визначення в адміністративному праві поняття посадової особи державної служби в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2003. Вип. 19. С. 204–207.

98. Поплавська А. В. Феномен гостинності в українському та зарубіжному культурознавстві. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2018. № 4. С. 168–173.

99. Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах : офіц. текст / [упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова]. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2012. 452 с.

100. Правознавство : підручник / [В. Ф. Опришко, Ф. П. Шульженко, С. І. Шимон та ін.] ; за заг. ред. В. Ф. Опришка, Ф. П. Шульженка. Київ : КНЕУ, 2003. 767 с. URL: <http://buklib.net/books/23339/> 15.

101. Про двадцять принципів боротьби з корупцією : резолюція (97) 24 прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 6 листоп. 1997 р. на 101-й сесії. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_845#Text.

102. Про Державний бюджет України на 2018 рік : Закон України від 13 жовт. 2018 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 3–4. Ст. 26. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19#Text>.

103. Про Державний бюджет України на 2019 рік : Закон України від 23 листоп. 2018 р. № 2629-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 50. Ст. 400. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>.

104. Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.

105. Про державну службу : Закон України від 17 листоп. 2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 26. Ст. 273.

106. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

107. Про запобігання та протидію корупції : Закон України від 07 квіт. 2011 р. № 3206-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 40. Ст. 404.

108. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів : рішення НАЗК 29 верес. 2017 р. № 839. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0839884-17>.

109. Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям : постанова Кабінету Міністрів України від 16 листоп. 2011 р. № 1195. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1195-2011-%D0%BF#Text>.

110. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2014 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

111. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/580-19>.

112. Про основні засади діяльності органів державного фінансового контролю : проект Закону України від 17 верес. 2018 р., реєстр. № 9086. *ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH70E00A.html.

113. Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією : постанова Пленуму Верховного Суду України № 13 від 25 трав. 1998 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-98#Text>.

114. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

115. Про судову практику у справах про злочини проти власності : постанова Пленуму Верховного Суду України № 10 від 06 листоп. 2009 р. *ІПС ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VS090693>.

116. Про судову практику у справах про хабарництво : постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 26 квіт. 2002 р. № 5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02>.

117. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

118. Про схвалення Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 лют. 2006 р. № 90-р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/90-2006-%D1%80>.

119. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом : Закон України від 8 трав. 2010 р. № 2258-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 29. Ст. 392.

120. Пророченко В. В. Мотив і мета – факультативні ознаки суб'єктивної сторони адміністративного правопорушення. *Наука, освіта, суспільство : інструменти і механізми сучасного інноваційного розвитку* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 30–31 берез. 2018 р.). Київ, 2018. С. 163–166.

121. Рамковий документ щодо державної допомоги на наукові дослідження, технічний розвиток та провадження інноваційної діяльності : повідомлення Європейської Комісії від 27 черв. 2014 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_006-14/ed20140627.

122. Рекомендації для працівників органів прокуратури з питань застосування антикорупційного законодавства в частині обмеження щодо одержання подарунків / Генеральна прокуратура України ; Нац. академія прокуратури України. Київ, 2018. 60 с. URL: file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D0%BD%D0%B0/Downloads/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE%20%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%96%D0%B2%20%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B5%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%2007%2011%2018%20(1).pdf.

123. Рогульський С. С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2005. 187 с.

124. Рогульський С. С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2005. 19 с.

125. Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України "Про запобігання корупції" стосовно заходів фінансового контролю : рішення Національного агентства з питань запобігання корупції 11 серп. 2016 р. № 3. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/1.Rozyasnennya-shhodo-zastosuvannya-okremykh-polozhen-Zakonu-Ukrayiny-Pro-zapobigannya-koruptsiyi-stosovno-zahodiv-finansovogo-kontrolyu-.pdf>.

126. Рощупкин С. В. Анализ доктринальных подходов к изучению коррупционных правонарушений. *Право и Закон*. 2019. № 1. С. 143–149. (Кыргызская Республика).

127. Рощупкін С. В. Актуальні питання обмеження щодо одержання подарунків. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2 (16). С. 224–234.

128. Рощупкін С. В. Боротьба з корупцією в США. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 12–13 квіт. 2019 р.). Одеса, 2019. С. 104–107.

129. Рощупкін С. В. Об'єктивна сторона порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 2 (Vol. 1). Р. 161–165. (Словацька Республіка).

130. Рощупкін С. В. Обмеження щодо одержання подарунків. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2018 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. Ч. 2. С. 413–415.

131. Рощупкін С. В. Особливості обмеження щодо одержання подарунків в країнах Західної Європи. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8 (286). С. 120–125.

132. Рощупкін С. В. Поняття «подарунка» через призму вітчизняного законодавства. *Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 21–22 груд. 2018 р.) : у 2 ч. Запоріжжя, 2018. Ч. 1. С. 28–30.

133. Рощупкін С. В. Поняття порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. *Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 12–13 жовт. 2018 р.). Одеса, 2018. С. 85–90.

134. Рощупкін С. В. Принципи адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 2. Т. 2. С. 128–135.

135. Рощупкін С. В. Проблеми визначення предмета правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП. *Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 10–11 трав. 2019 р.). Одеса, 2019. С. 91–93.

136. Рощупкін С. В. Система заборон та обмежень щодо одержання дарунків на прикладі законодавства США. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 4 (109). С. 393–401.

137. Рощупкін С. В. Співвідношення понять предмета одержання подарунку та неправомірної вигоди. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 197–202.

138. Сафонов В. Н. Организованное вымогательство: уголовно-правовой и криминологический анализ : монография / под ред. С. Ф. Милюкова ; С.-Петербург. ин-т внешнеэконом. связей, экономики и права ; о-во «Знание» Санкт-Петербурга и Ленингр. обл. Санкт-Петербург :Знание ; СПБИНВЭСЭП, 2000. 239 с.

139. Сердюк Н. В. Теоретические проблемы административной ответственности. *Вестник Пермского университета. Серия : Юридические науки*. 2005. № 5. С. 77–83.

140. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда ; АН УРСР ; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1977. Т. 8 : Природа-Ряхтливий / ред. тому: В. О. Винник [та ін.]. 927 с.

141. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда ; АН УРСР ; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

142. Советское административное право : учебник / под ред. проф. А. Е. Лунева. М. : Госюриздат, 1960. 288 с.

143. Справа № 283/1399/15-к Колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82095791>

144. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ : Атіка, 2007. 624 с.

145. Студеникина М. С. Соотношение административного права и административной ответственности. *Советское государство и право*. 1986. № 10. С. 20–27.

146. Студеникина М. С. Что такое административная ответственность? М. : Сов. Россия, 1990. 125 с.

147. Судовий розгляд справ про правопорушення, пов'язані з корупцією : практ. посіб. / за ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Костенка. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2018. 346 с.

148. Теорія управління в органах внутрішніх справ : навч. посіб. / за ред. В. А. Ліпкана. Київ : КНТ, 2007. 884 с.

149. Терещук О. В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2000. 20 с.

150. Титко А. В. Адміністративна відповідальність поліцейських за порушення вимог фінансового контролю в Україні : монографія / за наук. ред. О. Ю. Дрозда. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 197 с.

151. Титко А. В. Адміністративна відповідальність поліцейських за порушення вимог фінансового контролю в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 269 с.

152. Титко А. В. Міжнародно-правовий аспект декларування активів та приватних інтересів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 194–198.

153. Титко А. В. Ознаки обмеження одержання подарунків як різновиду адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Т. 3, № 4. С. 67–70.

154. Титко А. В. Особливості адміністративної відповідальності за порушення вимог фінансового контролю працівниками органів внутрішніх справ. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 198–213.

155. Ткаченко О. В. Адміністративно-правові засади протидії корупції в органах внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2008. 20 с.

156. Тучак Р. М. Адміністративно-правові засади боротьби з корупцією : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2007. 198 с.

157. У I кварталі 2019 року НАЗК склало 139 адмінпротоколів і внесло 27 приписів за порушення законодавства щодо запобігання конфлікту інтересів

та інших порушень Закону України «Про запобігання корупції». *Національне агентство з питань запобігання та протидії корупції*: [сайт]. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/u-i-kvartali-2019-roku-nazk-sklalo-139-adminprotokoliv-ta-vneslo-27-prypysiv-za-porushennya-zakonodavstva-shhodo-zapobigannya-konfliktu-interesiv-ta-inshyh-porushen-zakonu-ukrayiny-pro-zapobigannya-ko/>.

158. Узагальнення судової практики у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією (статті 172-4 172-9 КУпАП) / підготував О. О. Дудоров. Київ : ЦППР, 2019. 253 с. *Центр політико-правових реформ* : [сайт]. URL: <http://pravo.org.ua/ua/news/20873920-uzagalnennya-sudovoyi-praktiki-u-spravah-pro-administrativni-pravoporushennya,-povyazani-z-koruptsieyu-statti-172-4-172-9-kupap>.

159. Узагальнення судової практики розгляду судами справ про корупційні адмінправопорушення за 2015 рік та перше півріччя 2016 року. *Судова влада України. Апеляційний суд Київської області* : [сайт]. URL: <https://koa.court.gov.ua/sud1090/pokazniki-diyalnosti/uzagalnennya/uz10>.

160. Утевский Б. С. Вина в советском уголовном праве. М. : Госюриздат, 1950. 319 с.

161. Хабарова Т. В. Адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2017. 18 с.

162. Хабарова Т. В. Адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні : дис ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2017. 216 с.

163. Хавронюк М. І. Науково-практичний коментар до закону України "Про засади запобігання і протидії корупції". Київ : Атіка, 2011. 424 с.

164. Хотинська-Нор О. З. Теорія і практика судової реформи в Україні : монографія. Київ : Алерта, 2016. 428 с.

165. Цивільний кодекс України : станом на 18 січ. 2018 р. : відповідає офіц. тексту. Харків : Право, 2018. 446 с.

166. Чернецький О. Л. Поняття та особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх: теоретико-правові питання. *Форум права* :

електрон. наук. фахове вид. 2008. № 1. С. 439–444. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2008_1_67.

167. Шевченко О. В. Основні принципи протидії корупції. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 1 (5). С. 128–132.

168. Шевченко О. В. Проблемні аспекти боротьби з корупцією в правоохоронних органах України. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 2 (6). С. 126–134.

169. Шепітько В. Ю. Криміналістика : підручник для студ. вищ. навч. закл. Київ : Ін Юре, 2010. 496 с.

170. Щегорцова В. М. Мотивація як засіб подолання корупції в органах державного управління України. *Ефективність державного управління* : зб. наук. праць. 2008. Вип. 14/15. С. 441–450.

171. Щодо встановлення вини особи під час закриття провадження про адміністративні правопорушення у зв'язку із закінченням строків притягнення до адміністративної відповідальності : узагальнений науково-консультативний висновок від 30 черв. 2017 р. *Вищий адміністративний суд України. Науково-консультативна рада* : [сайт].
http://www.vasu.gov.ua/nkr/pravovi_vusnovky/pravjvi_visnjvki_07.11.2017/.

172. Щодо надання роз'яснення окремих положень антикорупційного законодавства : лист Міністерства юстиції України від 26 серп. 2014 р. № 13215-0-33-14/11. *ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL:
<https://ips.ligazakon.net/document/view/MUS24764>.

173. Щукін О. М. До питання концептуалізації поняття адміністративної відповідальності. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. № 3 (32). С. 73–78.

174. Якимова С. В. Про систематизацію ознак неправомірної вигоди як предмета підкупу за Кримінальним кодексом України. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Серія : Юридичні науки. 2015. № 813. С. 292–298.

175. Янюк Н. «Посадові» і «службові» особи у національному законодавстві: проблеми розмежування понять. *Право України*. 2009. № 11. С. 180–184.

176. Ярошенко О. Д. Предмет юридичних складів злочинів, передбачених статтею 369 Кримінального кодексу України в аспекті його відповідності визначенню, що дається у Кримінальній конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 7. С. 105–112.

177. 1st Report - The conduct of Lord Bassam of Brighton | PDF version 1st Report - The conduct of Lord Bassam of Brighton. Guidance to members on accepting gifts, benefits and hospitality. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/ld201516/ldselect/ldprivi/14/14.pdf>.

178. Acceptance of gifts, benefits and hospitality. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/acceptance-of-gifts-benefits-and-hospitality>.

179. Anti-Corruption in Germany Global Compliance News. URL: <https://globalcompliancenews.com/anti-corruption/handbook/anti-corruption-in-germany/>.

180. Anti-Corruption in the Netherlands. URL: <https://globalcompliancenews.com/anti-corruption/anti-corruption-in-the-netherlands/>.

181. Bønsing S., & Langsted L. B. (2013). "Undue" gifts for Public Employees: An Administrative and Criminal Law Analysis. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*. 2013. № 21 (2). S. 163–184. URL: <https://doi.org/10.1163/15718174-21022025>.

182. Bønsing S., Langsted L. B. «Undue» gifts for public employees: An administrative and criminal law analyses. *I Breaking new ground: Dedicated to Finn Kjærdsdam*. 1. udg. Aalborg Universitetsforlag. 2014. S. 180–203.

183. Code of Conduct for the Civil Servants. URL: http://rai-see.org/wp-content/uploads/2015/08/Law-no-7_2004-Code-of-Conduct-for-the-Civil-Servants.pdf.

184. Code of Conduct in Canada. URL:
<https://www.canada.ca/en/employment-social-development/corporate/code-conduct.html>.
185. Code of Ethics for Civil Servants (Slovakia). URL:
http://europam.eu/data/mechanisms/COI/COI%20Laws/Slovakia/Slovakia_Code%20of%20Ethics%20for%20Civil%20Servants_2002.pdf.
186. Conflict of Interest Act S.C. 2006, c. 9, s. 2 *Justice Laws Website*.
<https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-36.65/fulltext.html>.
187. Corporate gifts: acceptable practice vs corruption URL:
<https://www.corruptionwatch.org.za/corporate-gifts-acceptable-practice-vs-corruption/>.
188. Criminal Code of Spain. URL:
https://www.legislationline.org/download/id/6443/file/Spain_CC_am2013_en.pdf.
189. Criminal code of the Kingdom of Norway. URL:
<https://www.legislationline.org/documents/id/8909>.
190. Directive on conflict of interest, gifts and hospitality, and post-employment. URL: <https://www.canada.ca/en/revenue-agency/corporate/careers-cra/information-moved/directive-on-conflict-interest-gifts-hospitality-post-employment.html>.
191. Eric Lasry, Sara Koski and Clotilde Guyot-Rechard (Baker McKenzie France). Anti-Corruption in France. URL : <https://globalcompliancenews.com/anti-corruption/handbook/anti-corruption-in-france/>.
192. Fourth evaluation round. Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors Compliance report Norway. URL : <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/diverse/greco-eval-iv-rep-2013-10e-final-norway-public.pdf>.
193. Funk T. (2014). Germany's Foreign Anti-Corruption Efforts: Second-Tier No More. URL: <file:///C:/Users/1/Downloads/GermanAnti-CorruptionArticle.pdf>.
194. German criminal code. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/.

195. Gifts & hospitality. Global Anti-Bribery Guidance Best practice for companies in the UK and overseas. URL: <https://www.antibriberyguidance.org/guidance/9-gifts-hospitality/guidance>.

196. Gifts from Outside Sources. United States Office of Government Ethics. URL: <https://www2.oge.gov/Web/oge.nsf/Resources/Gifts+from+Outside+Sources>.

197. Gifts. Departmental Ethics Office. URL: <https://www.doi.gov/ethics/gifts>.

198. Graycar, Adam and Jancsics, David, (2016) “Gift Giving and Corruption” International Journal of Public Administration. URL: <http://dx.doi.org/10.1080/01900692.2016.1177833>.

199. Justice Laws Website. Offences Against the Administration of Law and Justice. URL: <https://lois-laws.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/page-30.html#docCont>.

200. Mattias Hedwall and Olof König. Domestic bribery (private to public) URL: <https://globalcompliancenews.com/anti-corruption/anti-corruption-in-sweden/>

201. Measures to Prevent Corruption in EU Member States. URL: http://www.europarl.europa.eu/workingpapers/juri/101/default_en.htm.

202. Practitioner manual on processing and analyzing income and asset declarations of public officials drafted by Tilman Hoppe, Project Long Term Adviser with input from Valts Kalniņš, Council of Europe Expert. January 2014. 48 p. URL: <https://rm.coe.int/16806db62d>.

203. Prof. Dr. Christoph Demmke & SNE Timo Moilanen «Effectiveness of good governance and ethics in central administration: evaluating reform outcomes in the context of the financial crisis» (2011). URL: https://www.eupan.eu/wp-content/uploads/2019/05/2011_2_PL_Effectiveness_of_Good_Governance_and_Ethics_in_Central_Administrations.pdf.

204. Richard Messick. Income and assets declarations: Issues to consider in developing a disclosure regime. URL: <https://www.cmi.no/publications/file/3396-income-assets-declarations.pdf>.

205. Sweden. Ministry for Foreign Affairs. 2012. Gifts: Chapter 38 of the diplomatic guide for information on gifts. URL: <http://www.government.se/sb/d/16264/a/196754>.

206. Torsello D., & Venard B. (2015). The anthropology of corruption. *Journal of Management Inquiry* Published electronically on April 5 doi:10.1177/1056492615579081.

207. Why Certain Gifts Are Great to Give but Not to Get: A Framework for Understanding Errors in Gift Giving. *Current Directions in Psychological Science*. 2016. № 25 (6). P. 380–385. URL: https://www.researchgate.net/publication/311441377_Why_Certain_Gifts_Are_Great_to_Give_but_Not_to_Get_A_Framework_for_Understanding_Errors_in_Gift_Giving.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Рощупкін С. В. Актуальні питання обмеження щодо одержання подарунків. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2 (16). С. 224–234.
2. Рощупкін С. В. Система заборон та обмежень щодо одержання дарунків на прикладі законодавства США. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 4 (109). С. 393–401.
3. Рощупкін С. В. Об'єктивна сторона порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 2 (Vol. 1). Р. 161–165. (Словацька Республіка).
4. Рощупкін С. В. Принципи адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 2. Т. 2. С. 128–135.
5. Рощупкін С. В. Співвідношення понять предмета одержання подарунку та неправомірної вигоди. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8 (282). С. 197–202.
6. Рощупкин С. В. Анализ доктринальных подходов к изучению коррупционных правонарушений. *Право и Закон*. 2019. № 1. С. 143–149. (Кыргызская Республика).
7. Рощупкін С. В. Особливості обмеження щодо одержання подарунків в країнах Західної Європи. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8 (286). С. 120–125.
8. Рощупкін С. В. Поняття порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. *Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 12–13 жовт. 2018 р.). Одеса, 2018. С. 85–90.

9. Рощупкін С. В. Обмеження щодо одержання подарунків. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2018 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. Ч. 2. С. 413–415.

10. Рощупкін С. В. Поняття «подарунка» через призму вітчизняного законодавства. *Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 21–22 груд. 2018 р.) : у 2 ч. Запоріжжя, 2018. Ч. 1. С. 28–30.

11. Рощупкін С. В. Боротьба з корупцією в США. *Пріоритети розвитку юридичних наук у ХХІ столітті* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 12–13 квіт. 2019 р.). Одеса, 2019. С. 104–107.

12. Рощупкін С. В. Проблеми визначення предмета правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП. *Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 10–11 трав. 2019 р.). Одеса, 2019. С. 91–93.

Додаток Б
АНКЕТА

вивчення думки прокурорів щодо адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків

Шановні респонденти!

Просимо Вас взяти участь у соціологічному опитуванні, що проводиться з метою вивчення питання адміністративної відповідальності **за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.**

В зв'язку з цим, ми звертаємось до Вас із проханням відповісти на низку запитань. Об'єктивність Ваших відповідей допоможе розробити рекомендації, які, на нашу думку, будуть корисними і Вам у Вашій роботі.

Анкета анонімна, тому підписувати анкету не потрібно. Отримана інформація буде використана лише в цілях наукового дослідження.

Заздалегідь дякуємо Вам за допомогу в дослідженні!!!

Питання 1. Рівень Вашої освіти?

- ☐ 1) повна вища освіти
- ☐ 2) базова вища освіти
- ☐ 3) незакінчена вища освіти
- ☐ 4) середня спеціальна освіти
- ☐ 5) повна загальна середня освіти
- ☐ 6) неповна загальна середня освіти

Питання 2. Ваш вік?

- ☐ 1) до 25 років
- ☐ 2) 26–30 років
- ☐ 3) 31–35 років
- ☐ 4) 36–40 років
- ☐ 5) понад 40 років

Питання 3. Ваш стаж роботи?

- ☐ 1) до 1 року
- ☐ 2) від 1 до 3 років
- ☐ 3) від 3 до 5 років
- ☐ 4) від 5 до 10 років
- ☐ 5) понад 10 років

Питання 4. Як Ви вважаєте, чи слід посилити адміністративну відповідальність за порушення встановлених законом заборон щодо одержання подарунків?

- ☐ 1) так
- ☐ 2) ні

Питання 5. Чи доцільно диспозицію статті 172-5 КУпАП змінити, внівши як обов'язкову ознаку корупційний мотив?

- ☐ 1) так
- ☐ 2) ні

Питання 6. Чи можна говорити про дискреційність повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції стосовно визначення посад осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище?

- ☐ 1) так
- ☐ 2) ні

Питання 7. Як Ви вважаєте, чи потрібна сьогодні оптимізація спеціальних інституцій у сфері запобігання та протидії корупції?

- ☐ 1) так
- ☐ 2) ні

Питання 8. Чи є доцільним усунення із ст. 1 Закону України поняття «подарунок» в чинній інтерпретації, виклавши додатково поняття «пільг», «послуг» та «переваг» як поняття, що мають відмінні риси від подарунка.

- ☐ 1) так
- ☐ 2) ні

Питання 9. Чи слід розглядати порушення **встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків**, як адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, чи як правопорушення, що сприяє вчиненню на вчинення корупційних правопорушень?

- ☐ 1) адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією
- ☐ 2) правопорушення, що сприяє вчиненню корупційних правопорушень

Питання 10. Чи дієва законодавча конструкція норми ст. 172-5 КУпАП?

- ☐ 1) так
- ☐ 2) ні
- ☐ 3) Важко відповісти

Питання 11. На Вашу думку, чи є доцільним розробка декларації про одержані подарунки, як обов'язкового документа для осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне положення?

- ☐ 1) так
- ☐ 2) ні

Питання 12. Чи підтримуєте Ви думку про те, що слід віднести до підслідності Національного антикорупційного бюро розгляд адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією?

- ☐ 1) так
- ☐ 2) ні

Питання 13. Чи варто розглядати обмеження щодо одержання подарунків, сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, спільну роботу близьких осіб як механізми запобігання конфлікту інтересів?

- ☐ 1) так
- ☐ 2) ні

Питання 14. На Вашу думку, чи можна виділяти чотири стадії провадження в справах про порушення **встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків**, а саме: 1) стадія порушення справи про порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; 2) стадія розгляду справи про адміністративне правопорушення і винесення по

ній постанови; 3) стадія оскарження постанови є факультативною; 4) стадія виконання постанови по справі про адміністративне правопорушення?

- ☐ 1) так
- ☐ 2) ні

Питання 15. Як Ви вважаєте, чи варто розглядати порушенням встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків як норму, що повинна регулюватися лише кодексами поведінки посадових осіб?

- ☐ 1) так
- ☐ 2) ні

Питання 16. Чи підтримуєте Ви думку про те, що судові рішення щодо справ про порушення заборон встановлених законом про одержання подарунків *приватний інтерес – можливість отримати будь-яку майнову чи немайнову вигоду або переваги особи, зазначеної у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» та його близьких осіб?*

- ☐ 1) підтримую
- ☐ 2) не підтримую

Питання 17. Як Ви вважаєте, який з нижче перерахованих спеціально уповноважених суб'єктів протидії корупції, найкраще реалізує функцію боротьби з корупцією?

- ☐ 1) органи прокуратури
- ☐ 2) Національне антикорупційне бюро
- ☐ 3) поліція
- ☐ 4) Національне агентство з питань запобігання та протидії корупції
- ☐ 5) Спеціалізована антикорупційна прокуратура
- ☐ 6) Жоден

Питання 18. Розташуйте ці посади відповідно до рівня корупційного ризику, з яким пов'язана їхня службова діяльність (слідчі, прокурори, працівники інших спеціалізованих інституцій).

- ☐ 1) прокурори
- ☐ 2) слідчі
- ☐ 3) працівники інших спеціалізованих інституцій

Питання 19. Як Ви вважаєте на який термін слід позбавляти права обіймати певні посади та займатися певною діяльністю?

- ☐ 1) 5 років
- ☐ 2) 3 років
- ☐ 3) 1 року

Питання 20. Який вид адміністративного стягнення з перелічених нижче є найбільш дієвим у боротьбі з порушенням встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків?

- ☐ 1) Штраф
- ☐ 2) Конфіскація
- ☐ 3) Позбавлення права обіймати певні посади та займатися певним видом діяльності

Додаток В
ЗВЕДЕНІ ДАНІ

результатів соціологічного опитування прокурорів, проведеного в рамках дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків в Україні»

Всього опитано 120 юристів-практиків

№ з/п	Питання	Кількість експертів	Питома вага, %
1	2	3	4
1.	Рівень вашої освіти:		
	повна вища освіта	65	54,0
	базова вища освіта	55	46,0
	незакінчена вища освіта	0	0
	середня спеціальна освіта	0	0
	повна загальна середня освіта	0	0
	неповна загальна середня освіта	0	0
2.	Ваш вік:		
	до 25 років	16	16,0
	26–30 років	35	35,0
	31–35 років	21	21,0
	36–40 років	16	16,0
	понад 40 років	12	12,0
3.	Ваш стаж роботи:		
	до 1 року	5	4,0
	від 1 до 3 років	18	14,0
	від 3 до 5 років	25	20,
	від 5 до 10 років	33	26,
	понад 10 років	44	35,0
4.	Як Ви вважаєте, чи слід посилити адміністративну відповідальність за порушення встановлених законом заборон щодо одержання подарунків?		
	Так	78	65,0
	Ні	42	35,0
5.	Чи доцільно диспозицію статті 172-5 КУпАП змінити, внісши як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони корупційний умисел?		
	Так	89	74,2
	Ні	31	25,8

6.	Чи можна говорити про дискреційність повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції стосовно визначення посад осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище?		
	Так	94	78,0
	Ні	26	22,0
7.	Як Ви вважаєте, чи потрібна сьогодні оптимізація спеціальних інституцій у сфері запобігання та протидії корупції?		
	Так	51	42,5
	Ні	69	57,5
8.	Чи є доцільним усунення із ст. 1 Закону України поняття «подарунок» в чинній інтерпретації, виклавши додатково поняття «пільг», «послуг» та «переваг» як поняття, що мають відмінні риси від подарунка?»		
	Так	34	28,3
	Ні	86	71,7
9.	Чи слід розглядати порушення встановлених законом вимог щодо одержання подарунків, як адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, чи як правопорушення, що сприяє вчиненню на вчинення корупційних правопорушень?		
	адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією	99	85,5
	правопорушення, що сприяє вчиненню корупційним правопорушенням	21	17,5
10.	Чи потребує удосконалення законодавства про захист викривачів в частині розроблення спеціального закону?		
	Так	57	47,5
	Ні	28	23,3
	Важко відповісти	35	29,2
11.	Чи підтримуєте Ви думку про те, що слід віднести до підслідності Національного антикорупційного бюро розгляд адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією?		
	Так	82	68,3
	Ні	38	31,7
12.	На Вашу думку, чи є доцільним розробка декларації про особисті (приватні) інтереси, як		

	обов'язкового документа для осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне положення?		
	Так	106	88,0
	Ні	14	12,0
13.	Чи варто розглядати обмеження щодо одержання подарунків, сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, спільну роботу близьких осіб як механізми запобігання конфлікту інтересів?		
	Так	98	81,7
	Ні	32	18,3
14.	На Вашу думку, чи можна виділяти чотири стадії провадження в справах про порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, а саме: 1) стадія порушення справи про порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; 2) стадія розгляду справи про адміністративне правопорушення і винесення по ній постанови; 3) стадія оскарження постанови є факультативною; 4) стадія виконання постанови по справі про адміністративне правопорушення?		
	Так, можна	102	85,0
	Ні, не можна	28	15,0
15.	Як Ви вважаєте, чи варто розглядати запобігання одержанню подарунку як норму, що повинна регулюватися лише кодексами поведінки посадових осіб?		
	Так	64	53,3
	Ні	56	46,7
16.	Чи підтримуєте Ви думку про те, що приватний інтерес – можливість отримати будь-яку майнову чи немайнову вигоду або переваги особи, зазначеної у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» та його близьких осіб?		
	Не підтримую	91	75,8
	Підтримую	29	24,2
17.	Як Ви вважаєте, який з нижче перерахованих спеціально уповноважених суб'єктів протидії корупції, найкраще реалізує функцію боротьби з корупцією?		
	органи прокуратури	11	9,0
	Національне антикорупційне бюро	16	13,0

	Національна поліція України	10	8,0
	Національне агентство з питань запобігання та протидії корупції	6	5,0
	Спеціалізована антикорупційна прокуратура	12	10,0
	Жоден	65	54,0
18.	Розташуйте ці посади відповідно до рівня корупційного ризику, з яким пов'язана їхня службова діяльність (слідчі, прокурори, працівники інших спеціалізованих інституцій).		
	Прокурори	65	54,0
	Слідчі	31	26,0
	працівники інших спеціалізованих інституцій	24	20,0
19.	Як Ви вважаєте, на який термін слід позбавляти права обіймати відповідальні та особливо відповідальні посади за порушення встановлених законом заборон щодо одержання подарунків?		
	5	22	18,0
	3	56	47,0
	1	42	35,0
20.	Який вид адміністративного стягнення з перелічених нижче є найбільш дієвим у боротьбі з порушенням вимог щодо одержання подарунку?		
	Штраф	45	38,0
	Конфіскація	23	19,0
	Позбавлення права обіймати певні посади та займатися певною діяльністю	52	43,0

Додаток Г ЗВЕДЕНІ ДАНІ

результатів соціологічного опитування юристів-практиків, проведеного в рамках дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом заборон щодо одержання подарунків»

Всього опитано 120 юристів-практиків

РЕЗУЛЬТАТИ

соціологічного опитування прокурорів, проведеного в рамках дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків в Україні».

Під час підготовки дисертаційного дослідження з метою визначення особливостей адміністративної відповідальності за порушення становлених законом вимог щодо одержання подарунків було опитано 120 юристів-практиків.

Мета анкетування: з'ясувати думку респондентів щодо забезпечення та наявних проблемних питань порушення порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків в Україні, тим самим підтвердити або спростувати результати дисертаційного дослідження, а також використати отримані дані при формулюванні висновків і розробці пропозицій (рекомендацій) щодо удосконалення положень доктрини та вітчизняного закону про кримінальну відповідальність.

Категорія респондентів: 120 юристів-практиків з м. Києва та Київської області.

Підстави для анкетування: наявність у респондентів: а) вищої юридичної освіти; б) досвіду практичної роботи на посадах оперуповноважених карного розшуку, прокурорів, слідчих, криміналістів тощо; в) сформованої позиції (думки) та власного уявлення щодо питань, які стосуються порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

Форма анкетування: письмова, шляхом заповнення/надання відповідей респондентами.

Час для відповіді на одну анкету респондентом: приблизно 20–30 хв.

Структура анкети: 1) вступна частина (роз'яснює мету та умови заповнення анкети); 2) основна частина (містить тринадцять питань з пропонованими відповідями, котрі різняться за характером та кількістю); 3) заключна частина (містить таблицю з персональними даними для заповнення).

Зміст пропонованих питань: базується на отриманих в результаті дисертаційного дослідження персональних результатах і науково обґрунтованих даних, що мають бути спростовані чи підтверджені респондентами, а також позиціях, які мають бути визначені чи уточнені.

Особливості пропонованих варіантів відповідей: 1) застосовувався спрощений підхід, який полягав у тому, що респондент обирав тільки одну з двох вже сформульованих відповідей («так», «ні»); 2) застосовувався

ускладнений підхід, який полягав у тому, що респондент обирав відповіді різноманітного змісту.

Аналіз відповідей респондентів:

Послідовність і специфіка формулювання питань в анкеті була спрямована на отримання максимально точної, обґрунтованої та логічної відповіді респондентів. При цьому головна ідея анкетування полягала в об'єктивному з'ясуванні позиції респондентів як досвідчених юристів-практиків та застосування закону про адміністративну відповідальність.

1. Переважна більшість опитаних 54,0 % (65) має повну вищу освіту; 46,0 % (55) базову вищу освіту.

2. Під час проведення анкетування вік опитаних респондентів розподілився так: до 25 років – 16,0 % (16); 26–30 років – 35,0 % (35); 31–35 років – 21,0 % (21); 36–40 років – 16,0 % (16); понад 40 років – 12,0 % (12).

3. 35,0 % (44) опитаних мали загальний стаж роботи понад 10 років; 26 % (33) опитаних мають стаж роботи від 5 до 10 років; 25, 0 % (20) опитаних мають стаж роботи від 3 до 5 років; 14,0 % (18) опитаних мають стаж роботи від 1 до 3 років; 4,0 % (5) опитаних мають стаж роботи до 1 року.

4. На запитання щодо доцільності посилення ролі адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків 65,0 % (78) опитаних респондентів відповіли, що «так», решта 35,0 % (44) – «ні».

5. 74,0 % (89) опитаних підтримали думку щодо доцільності зміни диспозиції статті 172-5 КУпАП, внісши як обов'язкову ознаку корупційний мотив, на противагу 25,8 % (31), що висловилися протилежно.

6. На запитання: «Чи слід посилити адміністративну відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків?» 78,0 % (94) юристів надали ствердну відповідь, 22,0 % (26) – заперечили.

7. 42,5 (51) не бажають оптимізації спеціальних інституцій у сфері запобігання та протидії корупції, а 57,5 % (69) – рахує навпаки.

8. На запитання: «Чи можна говорити про дискреційність повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції стосовно визначення посад осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище?» 71,7% (86) відповіло «так», 28,3 % (34) відповіли «ні».

9. На запитання: «Як Ви вважаєте, чи потрібна сьогодні оптимізація спеціальних інституцій у сфері запобігання та протидії корупції?» 85,5 % (99) опитаних респондентів вважають це доцільним, в той час, коли 17,5 % (21) відмовилися від цієї ідеї.

10. Про доцільність викладення ст. 172-5 КУпАП в такій редакції

«Порушення встановлених законом заборон щодо одержання подарунків, переваг, пільг та послуг»

Порушення встановлених законом заборон щодо вимагання, одержання чи прохання подарунків за дії (бездіяльність) на користь особи, що надала подарунок, якщо такі дії (бездіяльність) пов'язані з виконанням службових повноважень особи, або надання таких подарунків і послуг вищій посадовій особі за відсутності попередньої домовленості та умови, що ці дії не містять

ознак злочину – 47,5 % (57) надали ствердну відповідь, 23,3 % (28) відповіли ні, решта 29,2 % (35) сказали, що мають труднощі з відповіддю на це запитання.

11. На запитання: «Чи слід розглядати порушення вимог щодо встановлених законом заборон щодо одержання подарунків, як адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, чи як правопорушення, що сприяє вчиненню на вчинення корупційних правопорушень?»

– як адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією – 99 (85,5 %)

– як правопорушення, що сприяє вчиненню корупційних правопорушень – 21 (17,5%).

12. 57 (47,5 %) респондентів відповіли про необхідність удосконалення законодавства про захист викривачів в частині розроблення спеціального закону, 28 (23, 3%) не підтримало цю думку, 35 (29,2 %) – важко було відповісти.

13. На запитання: «Чи підтримуєте Ви думку про те, що слід віднести до підслідності Національного антикорупційного бюро розгляд адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією?» 82 (68,3%) опитаних респондентів відповіли «так», а 38 (31,7 %) заперечили таку необхідність.

14. Доцільність розробки декларації про одержані подарунки, як обов'язкового документа для осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне положення 106 (88%) підтримали цю позицію, а 14 (12%) – ні.

15. На запитання: «Чи варто розглядати обмеження щодо одержання подарунків, сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, спільну роботу близьких осіб як механізми запобігання конфлікту інтересів?» 98 (81,7 %) відповіло так, а 32 (18,3 %) не підтримали цієї думки.

16. 85,0 % (102) опитаних схилиються до виокремлення чотирьох стадій провадження в справах про порушення встановлених законом заборон щодо одержання подарунків: 1) стадія порушення справи про порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; 2) стадія розгляду справи про адміністративне правопорушення і винесення по ній постанови; 3) стадія оскарження постанови є факультативною; 4) стадія виконання постанови по справі про адміністративне правопорушення, іншої думки – 15,0 % (28).

17. На запитання «Чи варто розглядати встановлених законом заборон щодо одержання подарунків як норму, що повинна регулюватися лише кодексами поведінки посадових осіб?» 53,3 % (64) підтримали думку, решта – 46,7 % (56) скептично поставилися до цього.

18. 75,8 % (91) опитаних висловилися щодо необхідності формулювання дефініції приватного інтересу як можливості отримати будь-яку майнову чи немайнову вигоду або переваги особи, зазначеної у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» та його близьких осіб свою чергу, 24,2 % (29) висловилися проти.

19. На думку 11,0% (9) опитаних респондентів прокурори як спеціально уповноважені суб'єкти протидії корупції, найкраще реалізують функцію боротьби з корупцією, для 16,0 % (13) – НАБУ, для 10,0 % (8) цю роль виконує поліція, а 6,0 % (5) вважає, що таким органом є НАЗК.

20. Як вважають опитані респонденти прокурори є посадовими особами, які, обіймаючи відповідальні та особливо відповідальні посади, виконують службову діяльність, яка має найвищий рівень корупційних ризиків 54,0 % (65), на другому місці – 26,0 % (31) слідчі, третє – 20,0 % (24) працівники інших спеціалізованих інституцій.

21. На запитання: «Як Ви вважаєте на який термін слід притягнути до адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом заборон щодо одержання подарунків, права обіймати відповідальні та особливо відповідальні посади строком до трьох років» 18,0 % (22) опитаних відповіли до 5 р., 47,0 % (56) – до 3 р., 35,0 % (42) – до 1 р.

22. За результатами опитування респондентів на питання щодо необхідності встановлення абсолютної заборони державним службовцями одержувати подарунки 53,3 % (64) підтримали думку, решта – 46,7 % (56) висловили протилежну думку.

Додаток Д

Зміни до законодавства до КУпАП, виклавши статтю 172-5 з наступною назвою «Порушення встановлених законом заборон щодо одержання подарунків, переваг, пільг та послуг»

Порушення встановлених законом заборон щодо вимагання, одержання чи прохання подарунків за дії (бездіяльність) на користь особи, що надала подарунок, якщо такі дії (бездіяльність) пов'язані з виконанням службових повноважень особи, або надання таких подарунків і послуг вищій посадовій особі за відсутності попередньої домовленості та умови, що ці дії не містять ознак злочину –

тягне за собою накладення штрафу від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого подарунка

Та сама дія, вчинена особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за порушення, передбачене частиною першою цієї статті, –

тягне за собою накладення штрафу від чотирьохсот до шестиот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого дарунка та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік.

Примітка. Суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені у пунктах 1, 2, 3 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції».

до закону України «Про запобігання корупції», виклавши статтю 23 «Обмеження щодо одержання подарунків» в наступній редакції:

1. Особам, зазначеним у пунктах 1, 2 частини першої, другої та третьої статті 3 цього Закону, забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе, близьких осіб, для третіх осіб чи організацій за рекомендацією та вказівкою або внаслідок інших дій, адресованих від уповноваженої особи від юридичних або фізичних осіб:

1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

2. Особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, можуть приймати подарунки за відсутності попередньої домовленості, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність (символічні знак уваги і сувеніри при проведенні протокольних та інших офіційних заходів), крім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не

перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки}

Передбачене цією частиною обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які:

- 1) даруються близькими особами;
- 2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

3. Подарунки, які одержані під час офіційних заходів та службових відряджень, особами, зазначених у п.п. 1, 2 підлягають обов'язковому декларуванню

Внести зміни до Закону України «Про державну службу», визначивши порушення заборон та обмежень щодо одержання подарунку державними службовцями як дисциплінарний проступок, виклавши частину 2 статті 65 в такій редакції:

Дисциплінарними проступками є:

16) одержання, прохання та вимагання подарунків або послуг особами у зв'язку з виконанням функцій держави органів місцевого самоврядування та/або якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні.

Подарунки, що надійшли без відома державного службовця підлягають негайному повідомленню безпосереднього керівника та здачі в спеціальний державний фонд, а кошти надані як подарунок повинні бути перераховані на відповідний рахунок

17) прийняття запрошення з метою лікування, відпочину чи інших туристичних цілей, за виключенням:

запрошень членів сім'ї чи близьких осіб;

з метою участі в наукових, викладацьких, спортивних, творчих та інших заходах за рахунок коштів приймаючої сторони.

2. Членам сім'ї державного службовця заборонено приймати подарунки, переваги, привілеї і послуги та інших поїздок від осіб, з якими зазначена особа пов'язано по службі.

Подарунки такого роду повинні бути задекларовані у п'ятиденний термін або про них повинно бути повідомлено безпосереднього начальника.

Внести зміни до ст. 24 Закону України «Про запобігання корупції», виклавши частину 2 в такій редакції: «Якщо особа, на яку поширюються обмеження щодо використання службового становища та щодо одержання подарунків, виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, вона зобов'язана негайно письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації».

Варто внести зміни до ст. 23 щодо регламентації обмеження одержання подарунків особами, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової

форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією.

Додаток Ж

Акти впровадження

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА

04053, Київ, пров. Несторівський, 4, тел. 235 96 01, факс. 235 96 05, e-mail: zak_norm@rada.gov.ua

№ 22/635-1-15

„19” січня 2019 р.

АКТ

**впровадження у практичну діяльність
Інституту законодавства Верховної Ради України
результатів дисертаційного дослідження здобувача Науково-дослідного
інституту публічного права Рошупкіна Сергія Вікторовича
на тему «Адміністративна відповідальність за порушення встановлених
законом обмежень щодо одержання подарунків»**

Повідомляємо спеціалізованій вченій раді, що наукові положення, розроблені здобувачем Національній академії внутрішніх справ Рошупкіним Сергієм Вікторовичем під час підготовки дисертаційного дослідження за спеціальністю 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» на тему: «Адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків», які стосуються удосконалення вітчизняного адміністративного законодавства, зокрема нормативно-правових актів, що визначають антикорупційні вимоги, заборони та обмеження в частині дотримання обмежень щодо одержання подарунків, мають необхідний теоретичний та методологічний рівень, наукову та практичну значимість та можуть бути використані Інститутом законодавства Верховної Ради України у підготовці відповідних законопроектів.

Заслужують на увагу розроблені Рошупкіним Сергієм Вікторовичем зміни та доповнення до чинного законодавства України, у першу чергу до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про запобігання корупції», які спрямовані на уточнення порядку одержання подарунків посадовими особами. Зокрема, автором у роботі виокремлені найбільш проблемні питання кваліфікації за ст. 172-5 КУпАП, зокрема 1) розмежування предмету подарунку та неправомірної вигоди; 2) визначені так званої «сірої зони» при одержанні подарунків суб'єктами відповідальності за порушення антикорупційного законодавства, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією; 3) визначенні корупційного мотиву та

корисливого мотиву як елементів суб'єктивної сторони порушення встановлених законом обмеження щодо одержання подарунків; 4) встановлення особливостей притягнення до адміністративної відповідальності посадових осіб за отримання подарунків в країнах Західної Європи та США та інше; 4) дослідження стадій адміністративного провадження у справах про порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків; 5) з'ясування основних тенденцій застосування норми ст. 172-5 КУпАП при винесенні судових рішень.

По-перше, у роботі з'ясовані особливості настання адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків, передбаченого ст. 172-5 КУпАП, ми проаналізували специфіку притягнення осіб до відповідальності за конкретні дії, що є наслідками порушення встановлених правил поведінки посадових осіб. В першу чергу, це стосується 1) обмеження щодо одержання подарунків (статті 23); 2) запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними (ст. 24); 3) вимоги щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст.ст. 28-36); вимоги до поведінки осіб, додержання вимог закону та етичних норм поведінки (ст.ст. 37, 38); вимоги щодо неупередженості (стаття 41); 4) заборони на одержання пільг, послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування (стаття 54).

По-друге, обмеження щодо одержання подарунку, перебуваючи у переліку адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, є правопорушенням, що посягає на порядок державного управління та встановлені правила поведінки публічних посадових осіб, а також правила протидії та запобігання корупції.

По-третє, з'ясовано, що родовий об'єкт порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків охоплює суспільні відносини у сфері функціонування правових та організаційних засад функціонування системи запобігання корупції в Україні, порядку застосування превентивних антикорупційних механізмів, а безпосередній об'єкт охоплює суспільні відносини у сфері дотримання правил етичної поведінки та відповідних антикорупційних вимог, заборон та обмежень під час одержання особами, уповноваженими на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування подарунків.

По-четверте, автор пропонує подарунки як предмет правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП розмежовує в залежності від видів антикорупційних заборон та обмежень, що на них поширюються, на 1) заборонені подарунки; 2) гранично заборонені подарунки; 3) дозволені подарунки; 4) офіційні подарунки. Запропоновано розглядати як різновид заборонених подарунків ті, які даруються третім особам, за вказівкою осіб, зазначених у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції».

По-п'яте, розкрито значення обмеження прийняття подарунків, що відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, зокрема сформульована власна дефініція подарунку, що відповідає «загальновизнаним уявленням про гостинність» як такі, що не є постійними та не впливають на прийняття суб'єктами відповідальності рішень або не створюють враження, що це може впливати на їхні рішення. Подарунки, що відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, можуть бути побутового характеру та ділового. Термін «ділова гостинність» передбачає прийняття запрошення на вечерю або обіди в ресторані, прийняття запрошення у розважальні заклади (наприклад, квитки або запрошення на спортивні або культурні заходи), витрати на дорогу, проживання (наприклад, в готелі) і інші види ділової гостинності, за які їх одержувач не платить повну вартість.

Наведені вище висновки та рекомендації Ращупкіна Сергія Вікторовича прийняті до уваги Інститутом законодавства Верховної Ради України і будуть враховуватись при підготовці експертно-аналітичних матеріалів для відповідних Комітетів Верховної Ради України, з метою удосконалення адміністративного законодавства України.

Директор,
академік НАН України

О. Л. Копиленко

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Національної академії
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
професор

С. Д. Гусарєв

12.07.2019 р.

АКТ

про впровадження результатів дисертації
аспіранта кафедри поліцейського права Національної академії
внутрішніх справ
Рощупкіна Сергія Вікторовича
у освітній процес Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: начальника відділу докторантури та ад'юнктури, доктора юридичних наук, доцента **Дрозда Олексія Юрійовича** (голова комісії); завідувача кафедри публічного управління та адміністрування, кандидата юридичних наук, доцента **Пастуха Ігоря Дмитровича**; начальника відділу організації та координації освітнього процесу, кандидата юридичних наук **Дубівки Ірини Володимирівни**, склала цей акт про те що результати дисертації аспіранта Рощупкіна С. В. на тему: «Адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків», впроваджені у освітній процес академії, зокрема.

1. Матеріали дисертації Вовчук Т.М. застосовуються у освітньому процесі при підготовці та проведенні лекцій, семінарських і практичних занять із здобувачами вищої освіти з навчальних дисциплін: «Контрольна діяльність публічної адміністрації»; «Порівняльне адміністративне право»; «Сучасні аспекти адміністративного права»; «Актуальні проблеми адміністративного права і процесу».

2. Результати дисертації Рощупкіна С. В. відображені у науково-практичних і навчально-методичних матеріалах для здобувачів вищої освіти, де в якості джерел при підготовці навчальних матеріалів, рекомендовані такі публікації:

Рощупкін С.В. Актуальні питання обмеження щодо одержання подарунків. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. №2 (16). С. 224–234.

Рощупкін С.В. Система заборон та обмежень щодо одержання дарунків на прикладі законодавства США. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. №4 (109). С. 393–401;

Рощупкін С.В. Об'єктивна сторона порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 2 (Volume 1). Р. 161–165. (Словацька Республіка).

Рощупкін С.В. Принципи адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Випуск 2. Том 2. С. 128–135.

Рощупкін С.В. Співвідношення понять предмета одержання подарунку та неправомірної вигоди. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №8 (282). С. 197–202.

Рощупкін С.В. Анализ доктринальных подходов к изучению коррупционных правонарушений. *Право и Закон*. 2019. № 1. С. 143–149. (Кыргызская Республика).

Рощупкін С.В. Особливості обмеження щодо одержання подарунків в країнах західної Європи. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №8 (286). С. 120–125.

Рощупкін С.В. Поняття порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 12–13 жовтня 2018 р.). – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 85–90.

Рощупкін С.В. Обмеження щодо одержання подарунків. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст] : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2018 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. – Ч. 2. С. 413–415.

Рощупкін С.В. Поняття «подарунка» через призму вітчизняного законодавства. Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 21-22 грудня 2018 року. У 2-х частинах. – Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2018. – Ч. 1. С. 28–30.

Рощупкін С.В. Боротьба з корупцією в США. Пріоритети розвитку юридичних наук у ХХІ столітті: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 12–13 квітня 2019 р.). – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2019. С. 104–107.

Рощупкін С.В. Проблеми визначення предмета правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП. Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні: Матеріали міжнародної науково-практичної

конференції (м. Одеса, Україна, 10–11 травня 2019 р.). – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2019. С. 91–93.

3. Зазначені праці підтверджують належний навчально-методичний рівень, актуальність обраної тематики, фахову підготовку дисертації аспіранта Рощупкіна С. В. на тему: «Адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків» а також практичну значимість роботи та можливість використання результатів дисертаційного дослідження при викладанні вище зазначених навчальних дисциплін.

Голова комісії:

О. Ю. Дрозд

Члени комісії:

І. Д. Пастух

І. В. Дубівка